

Poštnina plačana v gotovini.

PRIJATELJ

ŠTEV 3 * APRIL 1939 * LETO XIII.

Žrebanje 1. razreda 14. aprila 1939.

Cena srečk:	1/1	1/2	1/4
	200	100	50
Din			

Strogo solidna in diskretna postrežba!

REIN IN DRUG

ZAGREB, ILICA 15
TELEFON 37 - 05

Anekdote

Zena se poslavlja od ljubezni.

Nekoč je obiskal waleški princ Eduard, poznejši kralj Eduard VII., eno izmed najbolj znanih žen tedanje dobe, Hortenzijo Schneiderjevo. Bila je nesmrtna stvariteljica vseh velikih vlog operetnih junakinj, ki so šle v svet iz Pariza, iz prešernega, lahkomišelnega Pariza drugega cesarstva. Lepa, elegantna, dovtipna, muzikalična — postava, kakršna se pojavi samo vsako generacijo enkrat — je bila nekoč privabila tujce petih kontinentov v Pariz; zdaj pa je sedela zgrbančena in protinasta v svoji mali hiši v Avenue du Bois.

Izvrstno se je bila zabavala z mladim princem.

«Kdaj se poslavlja žena od ljubezni?» je vprašal med pogovorom.

Dolgo ga je gledala, kakor da premišljuje. «Na smrtno uro...» Potem pa je brž popravila. «Ne, ne na smrtno uro —! Na smrtno minuto...»

*

To je bil odgovor, kakor bi ga bile lahko dale skoraj vse žene njenega časa. Toda res samo žene njenega časa? To je vprašanje, ki ne bo nikoli onemelo.

Na Dunaju je v času Metternichovega Biedermajerja igrala grofica Bagration važno družabno vlogo. Mnogo je doživela, ljubila in se ne malo mešala v politiko; svoje sinove in hčerke je vzgojila v vzorne ljudi. In nekega dne je postala tri in šestdeset let stara.

«Ko bi ne imela toliko skrbi za svoje hčere in njih hčerke,» je dejala enemu izmed gratulantov, «bi bila popolnoma srečna. Vzlic svoji starosti sem zdrava, moje duševne sile so nedotaknjene, nič več ne moti mojega duševnega miru, moja domišljija je tiha, idilična — imam prav za prav vse, kar si želim — lepo, udobno hišo, pozorne otroke, zvečer knjigo, ki me lepo uspava, čaj točno o petih popoldne — celo ženske me puste na miru, ker mi niti mojih otrok niti moje frizure več ne zavidajo —»

«In moški?»

«Me sploh ne zanimajo.»

«Kaj imate danes od moških, grofica?»

Lahno je položila nežno glavo na naslonilo visokega naslanjača. «Ah, to se ne da povedati kar tako vsesplošno... Navsezadnje — da bom odkritosrčna — je še danes nekaj moških, ki jih sovražim.»

«Kateri?»

«Tiste, ki mi ne dvorijo...»

*

Povejmo še malo anekdoto o madami de Fontaine-Martel, anekdoto, ki je celo resnična.

Madame de Fontaine-Martel je bila ena izmed najbolj slovečih lahkoživk tistega zaigranega stoletja, ki se tako značilno imenuje Rokoko.

Ležala je dolgo na bolniški postelji in je dolgo umirala. Ko se je zmračilo, je nenadno vprašala: «Koliko je ura?»

Povedali so ji.

Zdajci je pobožno sklenila roke: «Bog bodi zahvaljen! Ob vsaki uri, ki nam jo podari, imajo ljudje ljubavni sestane!»

In to je bila njena poslednja beseda...

Dušeslovje.

Ko se je dal Napoleon v Italiji kronati za kralja, se je vrnil z vso slavo v Francijo. Povsod ga je ljudstvo navdušeno pozdravljalo. Ne daleč od Lyona pa je zapustil svoje spremstvo ter se pomešal med ljudstvo, ki je stalo v šparlirju ob cesti. Kakor je imel navado, je kmalu navezal pogovor s preprosto ženo. «Dobra gospa, res ni bilo vredno, da ste šli na tako dolgo pot iz mesta do sem samo zato, da bi videli tega Napoleona. Saj je prav tak tiran, kakor so drugi. Prej ste imeli tirana Ludvika, zdaj imate pa tirana Napoleona. Kaj ste z njim pridobili?»

«Oprostite, gospod,» je nekoliko razdraženo odgovorila žena, «tega drugega smo si sami izvolili, dočim nas pri prvem ni nihče vprašal.»

Vaša nežna polt rabi zaščito!

Katera žena ne bi hotela obvarovati svojo polt od vplivov slabega vremena in prahu? Čeprav je nemogoče popolnoma ustreči tej želji, imamo danes vseeno zanesljivo sredstvo, ki varuje polt -- Elida krema Ideal. Elida krema Ideal, ta izvrstna krema za podnevi, nevidno obdaja Vašo kožo in jo varuje od vremenskih vplivov. Obenem kožo tudi neguje in polepša, ker vsebuje učinkoviti hamamelis.

ELIDA KREMA IDEAL

Pomladite kožo!

Privoščite ji tudi ponoči pravilno nego. Elida Citron Cold Cream čisti in hrani kožo ter jo ohrani svežo in čisto.

Desetletnica uspešnega dela!

Ni lahka stvar, pridobiti si v današnjem nesolidnem času zaupanje odjemalcev. Povojne prilike so izpremenile tudi način poslovanja v mnogih gospodarskih panogah. Nekoč zelo solidna in trdna podjetja, katerim se je prorokoval sijajen uspeh, so zašla v težkoče poslovanja, in mnogo jih je čisto propadlo.

Niti pri najboljši volji in strokovni izobrazbi ni dandanes lahko obdržati kako produkcijo na višini. Tu vpliva mnogo faktorjev. Na vsakem koraku vidimo, kako so se pri vseh težkočah obdržala edino še tista najsolidnejša podjetja, ki si svojega renomeja niso pridobila samo z reklamo, ampak s proizvodanjem dobrega in koristnega blaga.

Pri nas so podjetja, o katerih se redko ali celo nikoli nič ne čita v časopisih. Za nje govori in dela reklamo njihov dobri proizvod.

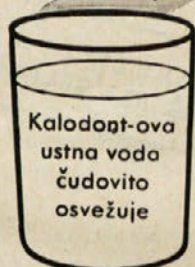
Med take spada tudi tvrdka «Impregno», tovarna hišnih potrebščin v Zagrebu, katera slavi letos desetletnico svojega marljivega, poštenega in uspešnega dela. Pred 10 leti je ustanovil to za narodno zdravje tako koristno podjetje mladi Edo Hartman, rimokatolik, po rodu iz Čepina pri Osijeku, in kot strokovnjak in ravnatelj vodi to podjetje že od ustanovitve gospod Ciril Zagorc, po rodu iz Novega mesta, tast gospoda Eda Hartmana, z najboljšim uspehom.

Tu se izdeluje razen parketne paste, kateri je ni daleč enake, tudi parketna politura, loščilo za čevlje in podobne stvari, toda glavni proizvod so slovite Impregno ščetke, ki so edinstvene na svetu. Te higienske ščetke so odlikovane z diplomo, zlato kolajno in zlatim križem v Londonu, Parizu, Mantovi, Bologni in Solunu. Tudi ministrstvo socialne politike in narodnega zdravja je priporočilo Impregno ščetke s svojim aktom br. 17.472/1930. Tvrdka «Impregno» plasira svoje proizvode po celi Jugoslaviji in jih izvaža tudi v inozemstvo.

**Niti ne sluti
nevarnosti
v ustih!**

Ali morda tudi Vi še vedno ničesar ne ukrenete proti zobnemu kamnu, čeprav je najbolj nevaren sovražnik Vaših zob? Ne čakajte dokler ne bo prepozno in se Vam bodo začeli zobje majati, uporabljajte rajše takoj Sargov Kalodont! To je v Jugoslaviji edina zobna krema, ki vsebuje sulforicinoleat, ki odstrani polagoma zobni kamen in prepreči, da se ne napravi na novo.

Kalodont-ova
ustna voda
čudovito
osvežuje

SARGOV

KALODONT

**Proti
zobnemu
kamnu**

Razumljiva prošnja.

Ženin je zaspal vprav na poročni dan. Ko je ves zasopljen pritekel na postajo, je izvedel, da se je vlak, s katerim je hotel k nevesti, že odpeljal. Razburjeni ženin je skočil na pošto in poslal nevesti tole brzojavko:

«Vlak ušel, ne poroči se, dokler ne pridem!»

Muha in komar.

«Muha: »Povej mi nekoliko roparskih živali!»

Komar: »Pajek, lastovka, pišče, žaba...»

Muha: »No, in zdaj mi povej, katere živali so neškodljive!»

Komar: »Tiger, lev, leopard.»

Dobra šola.

«Tale knjiga 'Vsevedež' vam pove vse, kar morate vedeti!» je dejal pred vrati mož, ki je prodajal knjige po hišah.

«Jaz je ne potrebujem.» je zagodrnjal gospod, ki je odprl vrata, «moja žena mi pove vsak dan ne samo vse,

kar moram vedeti, ampak še kopico drugih reči!»

Dobro!

Prodajalka: «In tule je še prav posebno lepo voščilo za god: Edini, ki sem jo kdaj ljubil...»

Kupec: «Dobro, dajte mi jih kar pet!»

Pri knjigarju.

Priletna gospa: «Potrebovala bi knjigo za šestnajstletno deklico.»

Knjigar: «Obžalujem. Bila je policija pri nas in nam je vse prepovedane knjige zaplenila.»

No torej!

Majhna židovska občina je imela rabina, s katerim je bila prav nezadovoljna. Pridigovati ni znal, ker je slabo izgovarjal, izreke iz hebrejskega sv. pisma je navajal ravno narobe — skratka za vse drugo bi bil sposobnejši kakor za rabinstvo.

Pa se je zgodilo, da je umrl rabin so-sednje velike občine; našega rabina je

njegova občina pozvala, naj prosi za izpraznjeno mesto, češ da mu bo dala najlepše priporočilo. S tem so se ga namreč hoteli iznebiti. Rabin je res vložil prošnjo in občina mu je dala priporočilno pismo, v katerem je bilo med drugim tudi tole:

«Naš rabin je v nekem pogledu podoben Mojzesu, v nekem Goetheju in v nekem celo Bogu.»

Rabin je mesto res dobil, toda komaj je nastopil službo, že je prišlo iz so-sedne občine priporočeno pismo:

«Kako ste se mogli predrzniti in nam napisati, da je ta človek podoben Mojzesu, Goetheju ali celo Bogu?»

Naša židovska občina je z obratno pošto odgovorila:

«Ali je znal Mojzes hrvatski? — Ni znal! — In zna ta človek hrvatski? No torej!» — Je znal Goethe hebrejski? — Ni znal! — In zna ta človek hebrejski? — No torej! — Ali je Bog človek? — Ni! — In ali je ta vaš novi rabin kakšen človek? — No torej!

KUPONI LE ZA EN
PLAŠČ ALI OBLEKO!

Prišla bo pomlad...

NAŠA ZALOGA POMLADNIH NOVOSTI
JE ŽE PRIPRAVLJENA:
MODA, KVALITETA, VAŠ OKUS!

MANUFAKTURA

F. Ks.

Souvan

MESTNI TRG 24

Tone Čufar:

Žena v stiski

(Nadaljevanje.)

Modrovanj ni ljubila, pred pomenki o bližajočem se pokolju je pa najrajši zatisnila ušesa. Iz zadnje velike vojne ji je ostalo v spominu stradanje. Bila je še otrok in ni imela kruha, ko ga je najbolj potrebovala, ko so ji težko dopovedali, da ga ni. Misli na strahotna razdejanja, ki čakajo svet, je vselej najrajši pregnala. Ni si mogla misliti, da bi ji vzeli moža, da bi ji umrl sinček, da bi spet trpela lakoto, da bi morala poginiti od granat in plinov.

Obema je postregla s kavo in potem odšla ven. Minka je pismo že poprej odložila na kredenco; zdaj je že sedela za mizo. Odrezala si je kruha in se takoj lotila tople, okusne pijače.

«Zmeraj bolj se ji pozna, da čepi samo pri ognjišču», je menil Tomaž ženi. «V marsičem se ne ujemava.»

«Nikjer ni vse prav. Da bi le vsi tako vozili kakor vidva! Če ti Pavla ni čisto po volji, si pa morda tudi sam kaj kriv.»

«Morebiti. A kdo utegne misliti na vse, ko so takšne zadrege. Toliko stvari imam v glavi, da je joj!»

Srebal je kavo in potožil, kako često razočarajo največji gobeždači. Pohvalil je pa nekatere poštenjake iz stare garde in obenem stresel jezo na priliznjence, ki brž neso gospodom, kar kdo zine.

«Pa saj veš, kako je! Marsikdo, ki je poprej nosil rdečo zastavo, je zlezal med priganjače. Tako ubijajo pri ljudeh zaupanje.»

Vstal je in si oblačil suknjič.

«Že greš?» se je čudila Minka, kakor da bi tega ne vedela. «Nekaj bi te prosila», je dodala dokaj plaho, tako da je zdaj on začuden zrl vanjo.

«Prosila? Med nami ne prosimo!»

«Ah, pikolovec! Veš, po stari družini se mi toži. Pri stricu ni za zdaj nič, pa si mislim, vaša tovarna dobro uspeva —»

«In ti bi lahko spet zaslužila vsak dan svoje kovače», se ji je vplel v besedo Tomaž, ko je uganil njeno misel. «Ali bi marala nazaj?»

«Zakaj ne! Saj nisem kradla!»

«Pametno! Na obratnega šefa pritisnem. Dela je čez glavo, seveda bi radi opravili brez novih, da bo več dobička. Pa ne pojde.»

«Torej lahko upam?»

Tudi Minka je vstala in si ni mogla kaj, da ne bi pomela rok. Že zgolj to, da Gril ni vnaprej odkimal in zdvomil nad uspehom, jo je sila razveselilo. Tomazu se zdaj ni mudilo stran. Čakal je na ženo, si zaželel trenutek oddiha in se naslonil na štedilnik. Zamislil se je, sklonil je glavo in si podprl brado z roko.

«Kaj premišljaš?»

«Tebe bi rad kmalu vrinil. Poprej bi odprla usta! Zdaj, ko so izvohali, da se bo odprlo za nekaj ljudi, jih že dosti sili noter.»

Minki je upadlo veselje, videla se je med zadnjimi in je nehala tako trdno upati kakor v tem trenutku.

«Zakaj ni Pavle, otroka bi rada že dobila od sosedovih», je obrnila pomenek drugam.

«Ona klepeta! Se vsaj lahko pomeniva. Zate bom vse napel. Drugim je mar samo njihov želodec, v redu, vsakdo je potreben kruha, ampak če bo treba izbirati, si ti prva.»

«To pa spet ne!»

«Pač! Ti nam boš pomagala v organizaciji, saj pridnih ljudi tako zelo manjka. Kdor ne živi samo zase, ima več pravice do trdnih tal pod nogami.»

«Morebiti se me bodo branili.»

«Kajpak! Imam mažo zoper to. Za marsikak greh naših gospodov vem. Če jih razbobnam, me bodo tožili, jih zatajili. Tako pa le lahko kaj navrtam. A nekaj drugega je! Čiste vesti ne boš imela. Že zaradi sebe pogosto premišljam, kdo vse bo zveličan z železom, ki pride iz naših rok.»

«Ali naj se pogreznem v zemljo, če svet stoji na glavi?»

«Tega pa nikar!»

Posmehal se je, si otipal žepe in stopil v sobo po neke papirje, ki bi jih bil kmalu pozabil. Zdaj se mu je nenadno še bolj mudilo. Pomenek ga je zamotil, sredi zadrege se mu je prilegel bežen oddih, a mu je bil narobe. Že je rinil skozi vrata, a prišla je žena z Minkinim dekletom. Zaspani otrok se je takoj stegnil k mami, ona ga je pa prižela nase in poučkala.

«Oh, ti moja muca! Zate je treba živeti.»

«V njeni koži bi rad učakal starost», je menil in že držal za kljuko. «Dotlej se bo že kaj zasukalo na boljše.»

«Pojdí že, da prideš še danes nazaj!» ga je nagnala žena.

Tomaž je bil, še preden je do kraja izgovorila, že v veži. Njegovi nagli koraki so se hitro izgubili v dnu stopnic. Tudi Minka je hotela za njim, pa jo je Pavla pregovorila, naj nikar ne gre zdaj, ko bo spet vsaj dve uri sama. Dekletce ji je zadremalo v naročju, sami se tudi ni še ljubilo ven, pa je ostala.

Matevž Traven, suh in visok, nekaj nad trideset let star, je postajal pred kletnim stvanovanjem in drobno preklinjal. Zapenjal si je svetloprogasto, oguljeno obleko, se držal kakor moker vrabec in se skušal ogreti v večernem hladu. S stisnjenimi, globoko pod čelo vdrtimi očmi, je sršel na cesto in v gornja, gospodarjeva okna. Hiša je stala nekoliko vstran od ceste. Dokaj močno jo je osvetljevala obcestna luč. Zgoraj je nekdo venomer brenkal na kitaro in ga dražil, da bi najrajši kaj zalučal v okno. Obšel je bil že hišo, pogledoval skozi okna in trkal po njih, pa zaman. Čakanja ni bil vaje. Res da žena ni vedela ne ure in marsikdaj ne dneva njegovega prihoda, a je bila skoraj zmeraj doma. In poprej, še pred nekaj tedni, je vsaj tašča ždela na kakem stolu.

Še enkrat je pregledal vse kote, kjer bi bil lahko skrit ključ. Pa nič. Prekel je pol sveta in vse ženske. Lahko bi stopil gor, pa se mu ni hotelo. Vendar ga je neprestano gnala misel, da bi gospodarjeve poprosil za ključ. Zategadelj se ni umaknil, ko je začul korake. Dočakal je gospodarja, okornega, postarnega gospoda. Traven ga je ponižno pozdravil, a mož je obvisel na njem z vodenimi, sprašujočimi očmi.

«Kaj pa vi?»

«Noter ne morem, nimam ključa. Morda kaj veste za mojo ženo?»

«Ali sem njen varuh?»

«Ne zamerite, gospod...»

Traven se je zgrbil, da je bil videti še bolj nebogljen, kakor je bil. Kitara je umolknila. Skozi okno je pomolila glavo suha ženska. Travnica je samo mimogrede oplazila s pogledom, stegnila se je proti starcu in je revsnila:

«Ali si mu povedal?»

Mož je sprva ni razumel, kaj hoče, a se je brž domislil. Usta so se mu skrivila v prezirljiv nasmeh.

«Zaklenjeno je, ne?» je dejal Travnica, ki je uslužno prikimala. «Nerodna reč, ampak nam bo najbolj prav, če tako ostane. Kaj bi z ljudmi, ki ne plačujejo najemnine!»

Nič več ga ni pogledal. Odkreval je po dvorišču in vrtu, da vidi, ali je vse v redu, drugače bi ne mogel zaspati. Traven je stopil nekaj korakov za njim in ga jecljaje ogovarjal z gospodom, starec se pa ni menil zanj. Ko je izginil za hišo, se je razživela gospodarica. Trdo je navijala gостаča zastran najemnine. Najrajši bi planil nad njo, a se je moral sklonjene glave opravičevati in jo prositi, naj potrpi še nekaj dni. Ona je pa vreščala, da so siti čakanja, ker gre njim samim trdo za denar. Nihče jim ničesar ne izpregleda, ne davkarija in ne tisti, ki so jim posodili za zidanje. Matevž je spoznal, da je vsaka vdana beseda odveč, ugovarjanje je pa nevarno. Pobral se je izpred hiše in še dolgo škrtal z zobmi.

Hodil je po ulicah sem in tja in naposled jo je mahnil v vinsko klet. Pod temnimi oboki, v dušljivem ozračju, je našel gručo kvartopircev, svojih zancev pri kartah. Pograbil je stol in prisedel. Mikalo ga je, da bi se vmešal, a petega niso potrebovali. Komaj je malo poškilil, kako je z asi in aduti, že se je prizibal k njemu mali okrogli gostilničar Lojze Žibert in ga domače potrepljal.

«Boš kaj pil?»

Traven je segel v žep in ga narobe obrnjenega potegnil iz hlač.

«Saj imam kredo, ti pa kredit», je rekel gostilničar prijazno.

Traven je odkimal.

«Nisem žejen. Kruha mi daj, hudičevo mi kruli. Baba mi je zaklenila stanovanje.»

«S korobačem ji pokaži!» je menil kvartač Kbedrov Tine in je s svojim hohotom pritegnil še druge v smeh. Bil je šofer pri mestni škropilnici. Služil je le, če ni bilo dežja, oni trije so pa delali v kovinski tvornici.

«Ne boj se, bom že poračunal, kakor je treba.»

Sam se je skušal zasmejati, da bi se pokazal moža. Gostilničar mu je prinesel kos kruha. Hlastno je planil po njem.

«Ali ga boš zapisal? Prav lahko ga izpregledaš. Hišo kljub temu spraviš pod streho, dragi gospod sodrug.»

Gostilničar je po sili kazal dobrovoljen obraz, da bi se ne razgrel in mu česa drugega ne privlekel na dan, ne samo hiše, ki jo je res začel graditi. Poznala sta se že dolgo, že od takrat, ko je hodil še v tovarno in je šele začel z gostilno v delavski zadrugi. Kolikokrat sta skupaj valila sode in še zdaj ga je rad najemal za razna dela. Matevž je bil že od prvih časov zadovoljen samo s prigrizkom in vinsko kapljico, Žibertu pa je rojila po glavi zadruga, dosti je mislil nanjo, še več pa na samega sebe. Kmalu je začel na svoje, kmalu ni več utegnil pogledati za tovarniški plot, vesel je pa bil, če so ga delavci še zmeraj imeli za svojega in si gasili žejo z njegovo pijačo.

«Matevž, ali si že kje v službi?» je vprašal prijateljsko. Vedel je, da ne dela. Rad se je pobrigal za njegove skrbi in mu kazal, da čuti z njim. Traven mu je včasih potožil o rečeh, ki jih je pred drugimi najrajši skrival, imel ga je tako rekoč za prijatelja, zato se mu je tudi upal zasoliti kako neprijetno. «Trdi časi so, trdi,» je momljal Žibert. «Vsem se pozna, meni prav tako ko drugim.»

«Res, včasih je bilo stolov premalo, zdaj pa zehaš.»

«Kaj pa, ali domov kaj pogledaš? Mislim na deželo. Morda se tam kaj odpre. Pri kakšni cesti, kakorkoli.»

«Misliš, da čakajo name! Doma je pa bratovih kljunov dovolj. Dosti črvov je, ki grizejo bajto, kaj bi še stric delal tam. Vrag vedi, ali bi mu dali žlico soka. Še sami nimajo kaj prida za prežvekovanje.»

Nerad je mislil na domačijo. Ko se je seznanil za silo z abecedo, je moral služiti vaškim mogočnikom. Mati je imela komaj toliko, da razdrapana bajta ni stala na tujem. Na krpi zemlje je pridelala nekaj zelenjave, za krompir in drugo je pa hodila na dnino k resničnim kmetom. Otroci so doma stradali, dokler niso bili godni za pastirje in hlapce. Potaknila jih je po službah, kakor jih je mogla. Matevž je nekaj let gonil krave na pašo, potem je vozaril s konji in je bil tudi sam večno vprežen. Pogledal je za drugim delom. Mikal ga je na roke izplačani zaslužek, ki ga človek obrne po mili volji. Najprej se je spravil v opekarno, pa ni dolgo vzdržal. Gnalo ga je naprej. Tisti dinarji, ki jih je dobil na roko, ga niso naredili samostojnega gospoda, saj se je komaj preživljal. Obredel je dosti krajev in si prebiral delo, klatil se je tudi brez dinarja v žepu, zato pa ni gledal na denar, kadar je lahko dajal duška jezi in veselju. Redki so bili resnični prazniki, največkrat je v vinu udušil samo skrbi. Ob njem je našel druščino, z njo pa zabavo. Plesal je kaj rad. Pa se je unesel, in ko je iztaknil delo v opekarni za mestom, ga nihče več ni spravil stran, četudi je šla v nekaj letih opekarna na kant, Matevž pa na cesto. (Dalje prihodnjič.)

Preteklost

Traven in Ela — to je bila mladostna ljubezen. Ob večerih, ko sta se pod zvezdami sprehajala čez polje do reke, sta si vroče prisegala večno zvestobo. Prišlo je drugače. Traven se je odpeljal v tujino. Vzdihi in solze slovesa, ki so se nekaj časa poznale tudi na pismih. Potem so Elina pisma postala nekako zmedena in prazna, Travenova pa so polagoma izostala. Že po enem letu nista več vedela drug za drugega.

Pretekla so štiri leta. Traven se je vrnil domov, Ela pa je bila medtem izginila. Ni vpraševal po nji, a je izvedel, da se je omožila in z možem odšla v drug kraj. Tedaj ni več čutil za njo, niso ga obhajali niti grenki niti sladki spomini. Kakor da mu pripovedujejo o stari znanki.

Šele ko je postal nesrečen v zakonu, se je kdaj pa kdaj v minutah tihega obupa spet prikazal njen obraz iz pozabljenja. Bil je podoben človeku, ki ga je zalotil vihar na morju. Zakaj se ni odpeljal z drugo ladjo?

Preteklo je dvajset let od prvih vzdihov njune ljubezni, ko sta se zopet srečala... Jesenskega popoldneva, ko je hladno velo od gora. Izza oblakov, ki so se igrali na nebu, je sijalo sonce in oblivalo strehe mestnih hiš in postaje, na kateri je stal vlak, pripravljen za odhod.

Zagledal jo je, ko je že sedela pri oknu voza in gledala na peron. Zdrznil se je in za trenutek obstal. Njen pogled se mu je bil ujel v zenice, a se je takoj spet odtrgal kakor metulj od cveta in splaval dalje.

Traven je vstopil. V vozu je bilo dovolj prostora, a je za trenutek okleval, kam bi sedel.

«Dovolite?»

Gospa Elza je prikimala.

«Prosim.»

Sedel je. Bil je v zadregi, vznemirjen, sam ni vedel zakaj. Ela ga je bila pogledala samo za trenutek, znova se je zazrla v eno izmed oken postajnega poslopja, na katerem je slonela mlada gospa v modri jopici. Ali ga ni spoznala? Kazalo je, da ne. Sicer bi vsaj njene oči to izdale. Bilo mu je po volji, da ga ne gleda. Naslonil se je in jo je opazoval skozi rahlo zaprte veke.

Primerjal jo je z Elo pred dvajsetimi leti. Nekoliko obilnejša je bila, vendar so se še dovolj jasno razločevale oblike njenega telesa. Okrog ust in oči so se ji zarezale drobne poteze. To jo je delalo resnobno, prikupno. Sicer se ni nič spremenila. Imela je iste rjave, malce zasanjane oči, ki so gledale izpod gostih trepalnic. In rjavi lasje ji niso še čisto nič osiveli.

Zdelo se mu je, da sanja. Čutil je, kakor da se mu je za trenutek povrnila mladost in je zopet zaljubljen. Elo gleda v mraku pomladnega večera, ona pa se mu z rokami obeša na ramena in mu ponuja sočne ustnice. Znova in znova ji mora prisegati zvestobo. Vse, kar se je poslej zgodilo, je pozabljeno, izginilo je v nič, ostal je le vonj po vijolicah, ki mu je tako dobro znan. Da, še vedno rabi iste dišave ko nekdanj. Ni spremenila svojih navad.

Nehoté je vzdihnil.

Vlak se je bil medtem premaknil.

Gospa ga je pogledala. Potem se je ozrla po vozu. Pri sosednjem oknu sta se stiskala dva zaljubljenca in si nekaj tiho šepetala.

Traven je odprl tobačnico.

«Ali dovolite?»

«Prosim.»

«Smem ponuditi?»

«Ne kadim. Hvala!»

Govorila je čisto mirno. Traven pa ni mogel prikriti nekega drgetanja v glasu.

Molče sta gledala skozi okno.

Mimo so bežala zapuščena polja, vinogradi, živi plovci, gozdiči akacij. Tu pa tam se je prikazala hiša. Vsaka izmed teh hiš je skrivala svoje posebno življenje. Gospa Ela jih je gledala in se toplo nasmihala.

Vlak je zavozil v predor. Traven je gledal v oknu rahlo osvetljeni obraz svoje sopotnice. Ali ga res več ne pozna? Ali se je tako spremenil? Postaral? To ga je rahlo žalilo. Ranjeno je bilo njegovo samoljubje.

«Gospa, kam se peljete? Saj dovolite?»

Povedala mu je. Njen pogled se je nekoliko dlje ustavil na njegovem obrazu.

«In vi?» ga je vprašala.

«Še dve postaji... Ali me res več ne poznate?»

Gospa je od začudenja sklenila roke.

«Saj res», je vzkliknila. «Pa kdo bi si mogel le misliti, da ste vi.»

«Kaj sem se tako zelo spremenil?»

«Ne mnogo. Nekoliko pač. Sicer pa je že dolgo od tedaj, ko sva se zadnjič videla.»

Ela ga je opazovala zvedavo, do podrobnosti, kakor opazujejo ženske. Toda na njenem obrazu se ni nič zganilo. V njenih očeh ni bilo niti medle sence toplega spomina na preteklost.

Traven je v zadregi pogledal skozi okno. Mimo se je pomikal breg, ki je bil že ves v senci. Gledal ga je, a ga ni videl. Bil je razočaran. Na sebi je čutil Elin pogled. Ali se mu čudi?

«Vi ste se omožili?»

«Kdaj že!» se je gospa vedro zasmejala. «In vi?»

«Tudi.»

«Imate otroke?»

«Dva.»

«Jaz jih imam pet.»

Nastal je molk.

«Moj mož je uradnik», je povzela gospa, da bi oba ne bila tako tiho. «Dober človek je, čisto sem zadovoljna. Tudi z otroki imam srečo. Najstarejši sin se uči za inženirja. Hči se bo kmalu omožila...»

Bila je vsa razživela. O možu in o otrocih mu je pripovedovala z vidnim navdušenjem. Morda ni bilo vse tako rožnato. Ali bi mu rada s svojimi besedami izvabila kako skrivnost? Ali hoče, da ji tudi on pripoveduje o svojem življenju?

Zmečkal je cigareto in ogorek zagnal skozi okno. Rahlo se je sključil in gledal Elo, kakor da požira njene besede. To niso bile več sanje, nikak privid mladosti. Pred njim je sedela zrela, s samo seboj zadovoljna ženska, ki govori, kakor da pripoveduje o — kokoših. Tiha želja, da bi se komu razodel, mu je ugasnila. Potožiti bi se mogel le človeku, ki je tudi sam nesrečen. Hkrati je občutil ljubosumnost do njenega moža. Vsaka ljubezen, naj bo še tako bežna, dobi pečat lastninske pravice. Tudi ako se spremeni v sovraštvo.

«Me veseli, me veseli.»

In se je spet ozrl skozi okno. Ob progi je ležala samotna vas. Kakšno bi bilo njegovo življenje, ako bi bil vzel Elo? To vprašanje, ki se mu je včasih porajalo, je za vedno zatrl v sebi.

Gospa Ela ga je gledala.

«Ali ste hudi name?»

«Zakaj?» je začuden vprašal.

«Ker sem prelomila besedo.»

Trajalo je nekaj trenutkov, da je razumel.

«Vaše pismo je bilo zadnje.»

«Da. Spoznali ste bili pač, kako je z menoj. Ne prikrivajte! Mučila sem se, a nisem imela poguma, da bi vam bila odkrito povedala.»

Traven je bil zadet.

«Reči hočete, da ste me vi pustili, ne jaz vas?»

«Saj. Ponudila se mi je bila prilika. Midva bi tako ne bila srečna.»

«Kako to veste?»

«Tako... saj res ne vem», je gospa Ela živo zardela. «Samo mislim si.»

Traven si je prižgal novo cigareto. Opazoval je gospo Elo. Kdaj pa kdaj si je na tihem očitil, da jo je zapustil. Včasih je na dnu duše verjel, da ga zaradi tega tepe življenje. Zdaj pa se izkaže... Ha! Bil je zadet v svojem samoljubju. Ironično se je nasmešnil.

«Saj si zaradi tega ne očitate», je rekel.

«Očitala bi si, ako bi bili zaradi mene nesrečni. Pa saj niste?»

«Ne, ne», je zategnil in vstal. «Odhajam. Tu je moja postaja.»

Zavore so zaškripale, vlak je obstal. Segla sta si v roke.

Odhajal je in čutil, da gospa Ela gleda za njim. Rahel žar spomina je bil v njenem pogledu. Ni se ozrl, mudilo se mu je, kakor da se boji novega srečanja s preteklostjo. Ljubše bi mu bilo, da bi nedotaknjena živela le v njegovih sanjah.

Pavel Drobtina:

Ministrova vizitka

Ali bodo kdaj zapisane in zbrane drobne zabavne prigode iz umnega državniškega življenja zadnjih dvajsetih let? Najbrž nikoli. Preveč jih je in močno so razmetane po majcenih družbah. Ljudje, ki so jim bili priče ali so jih sami doživljali, pa se takole po malem poslavljajo.

Na primer: te-le zgodbe prav gotovo še ne veste, čeprav se tiče slovenskega literata, ki se je posvetil konzularni službi. Sedel je nekega večera s svojim šefom, poslanikom, in z uradniki pri čaši vina. Gospod šef, ki so mu bila lica že rožnato nadihnjena, je izrazil iskreno željo, da bi mu zdajle prav vsi podrejeni povedali, kaj in kako sodijo o njem. Pa se je iznebil slovenski literat opombe: «Kaj hočete, vi ste pravi diplomat: prazna glava, pa deset polnih kovčegov!» Posledico te resnice v šali — ali šale v resnici — si brž lahko mislite: kmalu nato je moral naš konzul pospraviti svojo prtljago, ki je bila resnično skromnejša od poslanikove...

In tega še tudi ne veste, da smo nekoč imeli diplomatskega kandidata, ki so ga prijatelji po vsi sili hoteli spraviti v Vatikan. Zakaj? I no, že davno pred vojno se je bil seznanil nekje v Evropi z duhovitim nuncijem, ki je rad igral bridge. In elegantni nuncij ni bil umazan: tudi denar je rad posojal. Glejte, pa se je zgodilo, da je plemeniti nuncij zasedel prestol prvih apostolov — in že se je pri nas sprožila pametna misel: nuncijevega starega znanca je treba poslati v Vatikan, pa bomo brž imeli konkordat!... Škoda, da Vatikan ni bil enakih misli.

Da, mnogo jih je, prav mnogo teh zgodbic. Ali začnimo pri tistih srečnih dneh, ko smo imeli prve vlade. Še ni dolgo tega, ko je zatisnil oči eden izmed naših «premiernih» in «primarnih» ministrov, gospod Polonij. V ljubljanski družbi smo se pogovarjali o njem, in pokojnikov bivši tovariš, gospod minister na razpoloženju, nam je pripovedoval:

— Da, tovariša Polonija se pa zmeraj spominjam s prav posebnim občutkom, saj dolgo nisem vedel, ali bi se jezil ali smejal. Tisti časi začetnega vladanja v razdejeni prestolnici se mi danes zdijo kakor otroška doba, polna nepričakovanih doživetij, pa tudi polna veselosti. Kakšni zeleni mladeniči smo bili nasproti starim političnim lisjakom!... Hodim takole sleherno jutro v svoj kabinet, in vsako jutro je bilo v neki predsobi veliko razpečavanje, kakor da imamo branjarijo: ministerialni sluga je raznim

damam in služkinjam delil velike deleže surovega masla in raznih drugih dobrin poljedelskega truda. Kaj se me je stvar naposled tikala — v vojni smo imeli dosti izkušenj, kako hudo je priti do živeža in kako raznoliki so ti postopki... Neko jutro pa vendar vprašam slugo, od kod in zakaj so tisti zaboji surovega masla in drugih dobrin. E, to je vendar z državnega veleposestva! Gospod minister za agrarno reformo je naročil, da naj vsak dan pošiljajo zaboj teh reči... Če želite, gospod minister, lahko tudi vam vsak dan — in tako dalje... Hvala!... Torej tako: gospod minister za agrarno reformo, tovariš Polonij, deli dobrine z veliko žlico. Ni storil napačno, da je za odkladališče in za zbirališče dam in služkinj izbral predsobo mojega kabineta. Treba je izkoristiti vsak pošten prostor... Samo po videzu sva se prav za prav poznala, toliko, da sva si izmenjala vizitki. Premišljal sem: hemara bo treba поблиže spoznati plemenitega tovariša. Zgodilo se je to prav kmalu in pa čisto drugače, kakor bi si to mogel sam želeči.

Pridem neko jutro v zbornico; vse me ogleduje, vse me ošinja s prezirljivimi pogledi. Stopim v vladno sobo; tam je bilo še sto odstotkov več pritajenega smeha. Sam stari gospod predsednik vlade si je gladil brado in me gledal lokavo in prizanesljivo... Hudiča, tu ni nekaj v redu... kaj se je zgodilo? Da, kaj se je zgodilo?... Dobri tovariš Voja me je podrezal s komolcem pod rebra: »Kaj se boš hlinil! Seveda, tako je lahko biti junak: podnevi te je sama pridnost in zmernost, ponoči pa razsajaš, da ti pet policajev ni kos...»

Jaz razsajam? Pet policajev da me je krotilo?... «Da, da, le nič hinavčenja», je drezal dalje tovariš. «Prisežem,» sem dejal, «da sem bil vso noč v postelji.» Nato tovariš Voja: «Za prisego in častno besedo ne dobiš dandanes počenega groša. Tisto drži, kar je sporočila policija...» Stopil sem h gospodu predsedniku vlade, ki si je še vedno gladil brado in me lokavo in prizanesljivo opazoval, kakor da hoče reči: «Ovaj pa onaj, tudi mi smo nekoč bili mladi...» Potem mi je mirno izročil dopis policijske uprave. Ko sem ga bral, so mi šli lasje pokonci kakor ježu bodice. Spodobno in vendar jako izrazito je bilo opisano, kako sem v minuli noči pijan kolovratil po prestolnici, izzival policijo, prevzel kot minister in me je pet redarjev komaj spravilo na policijo, kjer se je potem izkazalo, da sem resničen minister, saj sem samemu go-

Očetov namestnik.

spodu upravniku vrgel pred nos vizitko... Vizitka je bila aktu priložena. Pogledal sem jo, bila je zares moja. Toda — jaz... jaz... je nisem nikomur vrgel v obraz... Kateri preklemani zlodej je zabrisal mojo vizitko upravniku v nos?... Vem, da sem si z roko zasenčil čelo kakor vedež, ki zbranih misli išče zločinca za devetimi gorami. In tisto dopoldansko uro, ko sem bil zmerom vaje hoditi v svoj kabinet, se mi je v mislih zabliskal tisti običajni vsakdanji prizor z delitvijo surovega masla in drugih dobrin v predsobi. In že je misel preskočila iz predsobe mojega kabineta na tovariša Polonija, — hop, kje je tovariš Polonij? Njemu sem bil pred dnevi dal svojo vizitko.

Kje je tovariš Polonij?...

Iskali smo ga po vseh sobanah, nikjer ga ni bilo.

In koderkoli smo ga iskali, povsod je šlo za menoj samo muzanje in posmeh. Iz skupščine se je novica preselila na ulico in je šla kakor ogenj od človeka do človeka: «Tisti in tisti minister, Slovenec, saj veš, tisti, ki je skoraj pol svetnika, je ponoči ukrotil skoraj vso policijsko četo, — junak, kdo bi verjel, alal mu vera!»

Zdaj mi je bilo komedije dovolj. Skočim v avto pa zdirjam naravnost k Poloniju na stanovanje. Smrčal je v postelji, kakor da ga je kdo potolkel z batom. Stresel sem ga in ga zdramil:

— Kaj je bilo ponoči?

Motno me je pogledal, malo pomislil, potem me je nahrulil:

— Kaj pa tebe to briga? Mar si ti tudi od policije?

— Kaj je bilo z mojo vizitko? Kako si se mogel predrzniti...

Ni mi dal izgovoriti; začel se je strašansko krohotati. Videti je bilo, da ga krohotanje vrača nazaj v življenje in da niti po tej burni noči ne bo imel prehudega mačka.

— Hahaha... imenitno! Veš, res je, hudo sem bil natreskan, to ni nič novega. Ali kot minister moram vendar varovati svoje dostojanstvo!... In jaz imam namen, še večkrat pogledati v čašo — poglej, ljuba duša, ti si pa pravcato jagnje, kdo ti bo zameril, če si en sam dan veljal za krokarja, ko pa v resnici nisi.

Moj Bog, s tem človekom se ni dalo pametno govoriti. Vzel sem klobuk in sem se hotel posloviti po francosko. Mrko in brez besede. Hudir pa se je še dalje krohotal, videl sem, da bom bitko izgubil, če bom še dalje kazal jezo. Obrnil sem se torej in vprašal:

— Polonij, zdaj sva se spoznala — ali imaš morda še kakšno mojo vizitko?

— Nimam, lahko mi daš novo.

— Nikoli več, prijatelj! In pa tisti sir in presno maslo odkladaj pred svojim pragom!

Vzel sem klobuk in odšel. Beseda «prijatelj» ob tem slovesu pa vendar ni bila zlagana. Spoznal sem v tovarišu Poloniju veseljaka, toda vobče dobričino in poštenjaka. Še posebno, če sem ga primerjal z ljudmi poznejših let... Kakšne nevšečnosti je pripravil v veselih urah temu ali onemu tovarišu, je drugo poglavje. Zoper mene in mojo čast se ni nikoli več pregrešil. Škoda! Slava slovenskega junaka, ki je premlatil pol policijske čete sredi prestolnice, je kmalu splahnela in tovariši ministri in poslanci so po malem začeli verjeti, da sem res čisto navaden slovenski solidnež, beli vrabec, ki ne zna žreti in vpiti, kakor se včasih Slovencu spodobi.

SELVINOVA PRAVDA

«Hm, moj največji uspeh, tisti uspeh, ki mi je prinesel največ radosti —, se je spominjal stari mistr Leonard Unden, veliki pisatelj, Nobelov lavreat itd. «Mladi pisatelj, v mojih letih človeku ni do lovorjevih vencev, do ovacij, ljubezni in drugih takih nesmislov, zlasti ker so že zdavnaj mimo mene. Dokler je človek mlad, se z vsem mogočim tolaži; osel bi bil, če bi tega ne delal, kajti, dokler je človek mlad, je ni stvari, katere bi se ne veselil. Samo življenje bi moralo teči obratno; najprej bi človek moral biti star in opravljati vse in zaslužno delo, ker se mu tedaj pač nič drugega ne ljubi; šele naposled bi moral postati mlad, da bi lahko užival plodove svojega dolgega življenja. No, pogledajte starca, kako se je izklepetal. Kaj sem že hotel povedati? Aha, kaj je bil moj največji uspeh. Poslušajte! To ni bila ni ena mojih dram in tudi ne ena mojih knjig — čeprav je bila doba, ko so se moje knjige resnično brale; moj največji uspeh je bila Selvinova pravda.

No, predvsem, saj niti dobro ne veste, za kaj je šlo; vse-kakor je temu že dvajset, ne, devet in dvajset let. Odsihdob je že devet in dvajset let, ko je nekega dne prišla k meni belolasa, drobna gospa v črni obleki; in preden sem jo utegnil s svojo tedaj zelo cenjeno ljubeznivostjo vprašati, kaj prav za prav hoče, bums, je že klečala pred menoj na tleh in pričela jokati; ne vem, toda ne morem gledadi joka-joče ženske.

«Gospod,» je rekla mamica, ko sem jo nekoliko pomiril, «pisatelj ste; pri vaši ljubezni do človeka vas rotim, rešite mojega sina! Gotovo ste v časopisih čitali o slučaju Selvina Franka —»

Mislil, da sem bil takrat bradat nedoletnik; sicer sem čital časopise, toda niti ene pravde Selvina Franka se nisem spomnil. Torej, kolikor sem med njenim zdihovanjem in jokom mogel razumeti, je bila stvar tale: Njen edinec, dvaindvajsetletni Frank Selvin, je bil pravkar obsojen na težko dosmrtno ječo, ker je ubil svojo teto Zofijo v namenu, da bi jo oropal; porota je smatrala za obtežilno okoliščino to, da svojega dejanja ni priznal. «In vendar je nedolžen, gospod,» je jadikovala gospa Selvinova, «prisegam vam, da je nedolžen! Tistega usodnega večera mi je rekel: Mamica, glava me boli, grem nekoliko na izprehod. Gospod, zaradi tega ne more dokazati svojega alibija! Kdo pa je ponoči pozoren na mladega fanta, tudi če bi ga slučajno srečal? Moj Franjo je bil nekoliko lahkomišeln fant; toda tudi vi ste bili mladi; upoštevajte, gospod, da mu je komaj dva in dvajset let! Le kako je mogoče uničiti vse življenje mlademu človeku?» In tako dalje. Poslušajte, ko bi vi videli to strto belolaso mamico, bi spoznali, kar sem tedaj tudi jaz spoznal: da je brezmočno čustvovanje ena najstrašnejših muk. No, naj vam povem: navsezadnje sem ji pri-segel, da bom storil vse, kar je v mojih močeh, in da ne odneham prej, dokler te stvari docela ne pojasnim; in da verujem v nedolžnost njenega sina. Za to besedo mi je hotela poljubiti roko. Ko me je ubožica blagoslavljala, bi bil skoraj sam pokleknil pred njo. Menda veste, kako bedasto se drži človek, kadar se mu kdo zahvaljuje kakor Bogu.

Dobro, od tega trenutka dalje je bila pravda Franka Selvina moja stvar. Najprej sem dodobra prešudiral pravnice spise. Poslušajte, tako nemarne pravde še nisem videl, kar sem živ; to je bila naravnost justična sramota. Primerilo se je bilo docela preprosto: neke noči je slišala služkinja tiste tete Zofije, neka Ana Solarjeva, duševno manjvredna petdesetletnica, da nekdo hodi po sobi gospodične, to je po sobi tete Zofije. Šla je gledat, zakaj gospodična ne spi, a ko je prišla do spalnice, je zagledala okno na stežaj odprto in moško postavo, ki je skozenj skočila na vrt. Ženska je pričela strahovito kričati in, ko so prišli sosede z lučjo, so našli na tleh gospodično Zofijo zadavljeno z lastno brisačo;

predal, v katerem je skrivala svoj denar, je bil odprt in perilo razmetano; denar pa je bil nedotaknjen — očitno je služkinja v tistem trenutku morilca zasačila. To je torej bila materia facti.

Naslednjega dne so Franka Selvina aretirali. Služkinja je namreč izpovedala, da je prepoznala mladega gospoda, ko je skočil skozi okno. Dognali so, da ga ob tej uri ni bilo doma; domov se je vrnil pol ure nato in šel naravnost v posteljo. Dalje je prišlo na dan, da je imel neumni fant dolgove. Našla pa se je tudi klepetulja, ki je izpovedala kot važno dejstvo, kaj ji je nekaj dni pred umorom teta Zofija zaupala: da je bil baje pri njej nečak Frank s prošnjo, naj bi mu posodila nekaj stotakov; ko pa mu je to odrekla — bila je strahovito skopa — je Frank baje rekel: Teta, pazite, zgodilo se bo nekaj, da bo svet strmel. — To je bilo vse, kar se je tikalo Franka.

In zdaj si oglejte pravdo: vsega skupaj je trajala komaj pol dneva. Frank Selvin je preprosto trdil, da je nedolžen, da je bil na sprehodu, nato pa šel naravnost domov in zas-pal. Niti ene priče niso navzkrižno zasliševali. Frankov advokat — kajpak ex offio, ker gospa Selvinova za boljšega advokata ni imela denarja — je bil stara dobričina in idiot, ki se je omejil le na to, da je opozarjal na mladost svojega nepremišljenega klienta in s solzami v očeh prosil velikodušne porotnike, naj bodo uvidevni. Toda tožilec se ni dosti potrudil; grmel je na porotnike, ker so vprav pred procesom Franka Selvina dvakrat izrekli oprostilno sodbo; kam bo prišla človeška družba, če bodo sodniki v svoji ohlapni dobrohotnosti in uvidevnosti takele zločine zagovarjali? — Zdi se, da so porotniki ta argument upoštevali in hoteli dokazati, da se ne sme grešiti zaradi njihove dobrotljivosti in uvidevnosti, ter so zato z enajstimi glasovi razsodili, da je Frank Selvin kriv zločina umora. Taka je bila vsa pravda.

Poslušajte, ko sem vse to ugotavljal, sem bil resnično ob-upan; v meni je vse vrelo, čeprav nisem pravnik, ali pa morda vprav zato. Le pomislite: glavna priča je duševno manjvredna; poleg tega ima skoraj petdeset let, je ravno v prehodni dobi, kar znižuje njeno verodostojnost. Postavo v oknu je videla ponoči; kakor sem kasneje dognal, je bila noč sicer topla, toda zato zelo temna; ženska tedaj niti s približno točnostjo ni mogla spoznati tistega človeka. V noči niti ne vidiš, kako velik je človek; sam sem se o tem pre-pričal. Pri vsem tem tale ženska mladega gospoda, Franka Selvina, ni mogla brez histerije gledati, ker se ji je baje po-smehoval; pravil ji je beloroka Hera, kar je Ana Solarjeva v svoji nevednosti imela za največjo žalitev.

Druga stvar: teta Zofija ni mogla trpeti svoje sestre, gospe Selvinove, in med seboj sploh nista govorili; stara gospodična ni marala slišati niti imena Frankove mamice. Če je teta Zofija rekla, da ji je Frank grozil, bi to moglo izvirati le iz strupenosti postarne gospodične; izmišljala si je, da bi mogla ponižati svojo sestro. Kar se tiče Franka, je bil povprečno nadarjen fant; bil je pisar v neki pisarni, imel je dekle, kateremu je pisaril sentimentalna pisma in slabe pesmi, in pričel je delati dolgove, kakor rečeno, brez vsakršne osebne krivde, ker se je opijal zgolj iz sentimentalnosti. Njegova mamica je bila poštena, uboga para, ki jo je žrl rak, beda in trpljenje. Tako je bilo vse to, če si pogledal od blizu.

Kajpak, vi ne poznate mojih tedanjih junaških let, ko sem bil v formi in nisem bil neobčutljiv. Tedaj sem napisal v časopise serijo člankov pod naslovom Pravda Franka Selvina; točko za točko sem dokazoval nezanesljivost priče, predvsem nezanesljivost glavne priče; analiziral sem šibke točke v pričevanju in nedostatke nekaterih izpovedi; dokazal sem, da je misel, da bi glavna priča mogla spoznati storilca, absur-dna; dokazoval sem nerazumevanje sodnega predsednika

in demagogijo tožilčevega plaidoyera. Toda vse to mi ni zadostovalo; ko sem bil že tako daleč, sem pričel napadati justico, zaporne uredbe, porotno institucijo, ravnodušnost in sebičnost družabnega reda. Ne vprašujte, kakšen hrup je nastal; tedaj sem bil že nekoliko znan in mladi ljudje so stali za menoj; naposled so bile nekega večera pred sodiščem demonstracije. Tedaj je pritekel k meni advokat mladega Selvina in vil roke, češ, zakaj sem to storil; da je že razveljavil pričevanje in vložil priziv, da bi se Silvinu kazni znižala na nekaj let zapora; da pa zdaj višja instanca ne bo mogla popustiti pouličnemu terorju in da bo zato njegove prizive odklonila. Temu častivrednemu pravniku sem rekel, da mi ni le do Selvinove pravde; da mi je do resnice in pravice.

Advokat je imel prav; prizivi so bili zavrženi, toda predsednika sodišča so upokojili. Zlati ljudje, zdaj šele sem se v svojo stvar zažrl; vidite, še danes trdim, da je bil to svet boj za resnico. Poglejte, marsikaj se je od tedaj izboljšalo; priznajte mi, da imam pri vsem tem vsaj trohico zasluge. Selvinovo pravdo je pričel obravnavati svetovni tisk; govoril sem delavcem po gostilnah in na mednarodnih kongresih delegatom vsega sveta, 'Obnovite Selvinov proces!' je bil v tistem času mednarodni vzklik, kakor 'Razorožite!' ali 'Votes for Women!'. Kar se mene tiče, je bil to boj poedinca proti državi; toda za sabo sem imel mladino. Ko je umrla Selvinova mamica, je šlo sedemnajst tisoč ljudi za pogrebom dobre stare gospe, in jaz sem, Bog ve, prijatelj, toda strašna in čudovita stvar je inspiracija.

To boj sem bojeval sedem let in ta boj me je dvignil; ne knjige, Selvinova pravda mi je prinesla svetovno slavo. — Vem, da mi pravijo Glas Vesti, Glas Resnice ali kako že; nekaj takega bo napisano tudi na mojem nagrobniku. Še kakih štirinajst let po moji smrti bodo v šolskih čitankah pisali, kako se je pisatelj Leonard Unden boril za resnico, potem pa bodo tudi na to pozabili.

Sedem let nato je umrla glava pričevalka Ana Solarjeva; pred smrtjo se je izpovedala in med jokom priznala, da jo peče vest; da je takrat na sodišču po krivem prisegla, in da ne more po pravici reči, ali je bil morilec v oknu res Frank Selvin. Pater, dobričina, mi je prišel to pravit; tedaj sem poslal ljubeznivega patra na sodišče. Čez teden dni je že prišel odlok, da naj se obnovi proces Franka Selvina. Čez mesec dni je stal Frank Selvin znova pred poroto; najboljši advokat je brezplačno dokazoval ničevost obtožbe; nato je vstal tožilec in priporočil porotnikom, naj oprostite Franka Selvina; in porotniki so z dvanaajstim glasovi razsodili, da je Frank Selvin nedolžen.

Da, to je bil tedaj moj največji trijumf v življenju. Noben uspeh mi ni dal takega zadovoljstva, kakor ta — in poleg tega tudi občutek nekake praznote: odkrito priznam, da mi je Selvinova pravda nekako manjkala — za njo je ostala nekaka praznina. Drugi dan je prišla iznedada k meni služkinja in mi povedala, da hoče govoriti z menoj neki gospod.

«Frank Selvin sem», je rekel moški, stoječ med vrati; in bilo mi je, ne vem, kako bi vam povedal; čutil sem se nekako prevaranega, ker se mi je zdel moj Selvin kakor... recimo, kakor agent s srečkami: nekoliko debelušast in bledekast, imel je pričenjajočo se plešo, bil je nekoliko poten in zelo vsakdanji in smrdel je po pivu.

«Slavni mistr!», je jecjal Frank Selvin (pomislite, rekel mi je 'slavni mistr'; bilo mi je, da bi ga udaril!); prišel sem se zahvaliti svojemu največjemu dobrotniku. Zdelo se je, da se je tega na pamet naučil. 'Vam dolgujem vse svoje življenje. Sleherna beseda je preslabotna, da bi se zahvalil —'

«Toda prosim, vas,» sem ga hitro prekinil, «bila je le moja dolžnost; ko sem se prepričal, da so vas po nedolžnem obsodili —»

Frank Selvin je stresel z glavo: 'Mistr! je rekel žalostno, 'svojemu dobrotniku nočem lagati; jaz sem tisto žensko res ubil.'

«Za vraga!» sem poskočil, «zakaj niste tega povedali pred sodniki?»

Frank Selvin me je očitajoče pogledal. 'Mistr! je rekel, 'pravico imam do tega; obtoženec ima pravico zanikati, ne?'

Priznam vam, da sem bil poražen. «Kaj hočete tedaj od mene?», sem se ujezil.

«Prišel sem, mistr, da bi se zahvalil za vašo plemenitost», je odgovoril Selvin z žalostnim glasom, hoteč vzbuditi ginjnost. «In za mojo mamico ste se potrudili, Bog vam plačaj, plemeniti pevec!»

«Pojdite!» sem zarjul ogorčen; fant je kakor strela stekel dol po stopnicah. Čez tri tedne me je ustavil na ulici; bil je nekoliko okajen. Nisem se ga mogel otesti; dolgo nisem razumel, kaj prav za prav hoče; ko mi je to razlagal, me je držal za gumb. Baje sem mu vse pokvaril; ko bi o njegovem procesu ne pisal, bi apelacijsko sodišče upoštevalo pritožbo njegovega advokata in njemu, gospodu Selvinu bi ne bilo treba po nedolžnem sedem let sedeti; ko bi se takrat vsaj oziral na njegove hude razmere, ki sem jih zakrivil s svojim zanimanjem za njegov proces. — Skratka, moral sem mu stisniti v roko nekaj stotakov. 'Bog vam plačaj, dobrotnik', je rekel na koncu gospod Selvin z rosnimi očmi.

Drugič je prišel izsiljevat. Baje sem se z njegovim procesom okoristil; baje sem si pridobil slavo, ker sem ga zagovarjal; sedel je na zofo in vzdihoval, da ga peče vest, ker je tisto babnico odpravil. 'Ovadil se bom,' je rekel mračno, 'toda za vas bi bila to sramota, ki bi jo izvedel ves svet. Ne vem, kako bi našel mir.' — Poslušajte, takile očitki vesti morajo biti strašni, če sodim po tem, kar sem temu fantu plačeval, da bi jih mogel prenašati. Nazadnje sem mu kupil vozni listek v Ameriko; ali je tam našel mir, ne vem.

To je bil torej moj največji uspeh v življenju; mladi prijatelj, če boste pisali nekrolog Leonardu Undenu, napišite, da je bilo s Selvinovim procesom pokopano tudi zlato pisanje, in tako dalje; naj mu bo večna hvala!»

Iz češčine prevedel K.

Prvi pogled v svet.

POLURE Z ANTONOM LAJOVICEM

Takrat še ni bilo pomladi, kakor je še danes ni. Bili smo sredi »sezona«, kar se da raztolmačiti po ljubljansko: ob sobotah in nedeljah šumni plesi in maškarade, ob ponedeljkih zvečer pa — ubogi pastorek ponedeljek! — predavanja in koncerti...

V arhivih so po malem že jeli rumeneti članki, natisnjeni sredi lanskega decembra za šestdesetletnico Antona Lajovica. V veliko dvorano Filharmonije so v ponedeljek 6. februarja zvečer romale gručice za glasbo vnetih ljudi. In dvorana se je napolnila — kljub nagajivosti nekaterih kulturnikov, ki so propagirali abstinenco, in navzlic temu, da posamezniki, ki bi bili radi šli na koncert, ne utegnemo biti vselej zraven. Privihral sem iz službe še toliko pravočasno domov, da sem ob radiu ujel naglo besedo o Antonu Lajovicu in poslušal oddajo, ki v prenosu ni bila bog ve kaj srečna, a je vendar v celoti mogla dati prav zanimivo sliko koncerta in razpoloženja v dvorani.

Ko je Betetto za dodatek mehko zapel »Serenado«, mi je spomin veselo pohitel na izlet dvajset let nazaj v preteklost, v Zagreb. Neko sončno zimsko nedeljo dopoldne je bila mati- nena slovenske moderne pesmi v Glasbenem zavodu. Dvora- na razprodana; nastopila sta Pavla Lovšetova in Josip Rijavec, za klavirjem je bil Ciril Likar. Slovenski samo- spevi so vžigali zapovrstjo; posebno zmagovito je odpel Rijavec »Serenado«. To je bilo zmagoslavje, ki je zagrebške glasbene entuziaste razgledalo do silne radosti; slovenskim študentom, ki smo bili redko posejani na stojišču, so burno utripala srca. Da, tudi nam, ki smo prišli iz svetovne vihre in zmede na zagrebško univerzo, je bil koncert »odkritje«, kakor so o koncertu drugi dan na dolgo in široko poudar- jali zagrebški glasbeni poročevalci.

Navezal sem drug spomin. Dve leti pozneje v Ljubljani. Mladi juristi smo pozorno prebirali članek Antona Lajovica v »Slovenskem Pravniku« 1922: »O tehniki razlogov v civilni sodbi.« — »Rad se ukvarjam,« je zapisal Lajovic, »z našimi sodniškimi pripravniki. Zanima me gledati, kje so v nji- hovem mišljenju zavire in zadržki, katere je treba premagati, da pridejo fantje preko njih do onega miselnega stanja, katero potrebujejo kot sodniki v svoji sodni praksi. Težave jim dela tehnika razlogov v civilni sodbi, ko je treba pro- cesno snov zgnesti v pravilno stilizacijo...« Kakor pribita je držala vsaka beseda tega tehtnega človeka. Ali poleg vseh koristnih pobud se me je najbolj dojemala Lajovičeva skoraj nostalgčna omemba v uvodu članka: »Mož interes za juridične probleme je prav za prav mimoidoče nature, je le interes za zanimivo stvar, ki pa ne leži v smeri, temveč ob strani mojega življenjskega pota...«

Umetnik, ki se je ob utrjenem slovesu odličnega jurista mimogrede tako odkrito izpovedal, je torej ta ponedeljski večer praznoval žetev svoje šestdesetletne setve. Izzveneli so samospeli, izgubili so se po etru akordi »Zelenega Jurja«, poleglo se je dolgotrajno ploskanje. Še nekaj stiskov prija- teljskih desnic, nekaj cvetja — in slavnost je bila opravljena.

*

Tisto dopoldne po koncertu je Anton Lajovic sedel v ka- varni »Zvezdi«. Ob beli marmorovi mizici pri velikem oknu je pogledoval zdaj v revijo, kakor je njegova navada, zdaj na gibanje po Šelenburgovi ulici. Tramvaj je v presledkih hrumel mimo. Bela februarjska megla se je kopičila nad ljubljanskimi strehami in se v velikih kosmih vgrezala tudi v ulice. Ob takih dopoldnevih je kavarna kakor pribežališče ali čakalnica. Ne preštevilni gostje — več ali manj bohem- ski svobodnjaki, umetniki in študentje ali jara gospoda z dežele — posedajo razkropljeni za mizami in po mračnih ložah ob steni, gledajo v revije in zro na ulico — in nikjer ni nič novega.

Prisedem k Antonu Lajovicu in že sva v razgovoru: kako se je koncert slišal po radiu, kako je moral Gostič kar na ukaz iz Beograda za partnerja Jarmili Novotni, kako je zvenel zbor, kako se je obnesel Betetto in kako »punčka...« »Zdravo, nadarjeno slovensko dekle«, je veselo potrdil Lajovic sodbo o novem slovenskem talentu, o Ljudmili Polajnarjevi.

— Odkar ste v Zagrebu, imate kaj stika z domačimi glas- beniki in z naraščanjem?

— Takole, vidite, po koncertih spoznavam, kaj se pri nas godi in dorašča.

— In v Zagrebu? Kako živite?

— No, zdaj sem že štiri leta z družino tam doli. Preselili smo se takoj, ko sem bil iz Ljubljane premeščen k Stolu sedmorice. Takrat je bilo mnogo dela, po štiri dni v tednu so bile seje. Zdaj nas je v oddelku B za Slovenijo dovolj sodnikov; seje imamo vsak torek, posamič imamo delo raz- deljeno po okrožnih sodiščih. Če vas zanima, v moje ob- močje spada Celje.

— Ali vam pravniška praksa nanaša tudi probleme, ki vas morejo zanimati kot umetnika? Dovolite, da vas opom- nim na tisti poudarek v članku pred sedemnajstimi leti...

— Da, ali se še spominjate?... Veste, ni treba, da je poklic koordinanten z umetniškim delom. V juristariji imam opravka zgolj s civilnimi zadevami in ne morem reči, da so nezanimive. Kar pa se mojega zasebnega življenja v Za- grebu tiče, vam morem povedati samo to, da živim tam doli sam zase, da nimam nobenega znanstva in da hodim v gle- dališko kavarno prebirat časopise, ko vsa običajna umet- niška družba te kavarne šele opravlja dopoldansko toaleta. Če se mi zahoče družbe, grem v Ljubljano.

— Ali ste v zadnjem času napisali kaj novega?

— Ne morem reči. Zanimalo vas pa bo, da zadnje čase večkrat poslušam svoj »Caprice« v nemškem radiu. Caprice, pisano po francosko.

— Da, že imam, Ca — pri — ce... Kaprice...

— Niko Štritof je nekoč to mojo orkestralno skladbo iz- vajal v Pragi s češko filharmonijo. Ponovili so jo nato v Ljubljani razni dirigenti. Vuk Dragović, dirigent radijskega orkestra v Beogradu, je bil lani v novembru povabljen v Stuttgart, kjer je priredil koncert jugoslovanske glasbe. Iz- vajal je med drugim moj »Caprice«, ki so ga posneli na trak — ne vem, kako zdaj to delajo namestu gramofonskih plošč — in potem so mojo skladbo še enkrat ponovili v Stuttgartu, decembra v Frankfurtu in letos januarja v Ber- linu. Poštenjaki mi po vsakem izvajanju pošljejo tantiemo štiridesetih mark, — naj bo povedano mimogrede. Kar sem hotel poudariti, je tole: ta moja skladba je napisana v pet- četrtinskem ritmu, kar je za Nemce gotovo nekaj nenavad- nega. Celih stavkov v takem ritmu je malo. Od bolj znanih je samo Čajkovskega živahni stavek v »Patetični simfoniji«. Po nekaj naših starih narodnih pesmih — vzemimo samo: »Jaz pa pojdem na Gorenjsko« — sem dognal, da je to samo Slovanom lasten ritem, svojstven plesni ritem. Že prej sem tako napisal skladbi »Kroparji« in »Medved z medom.«

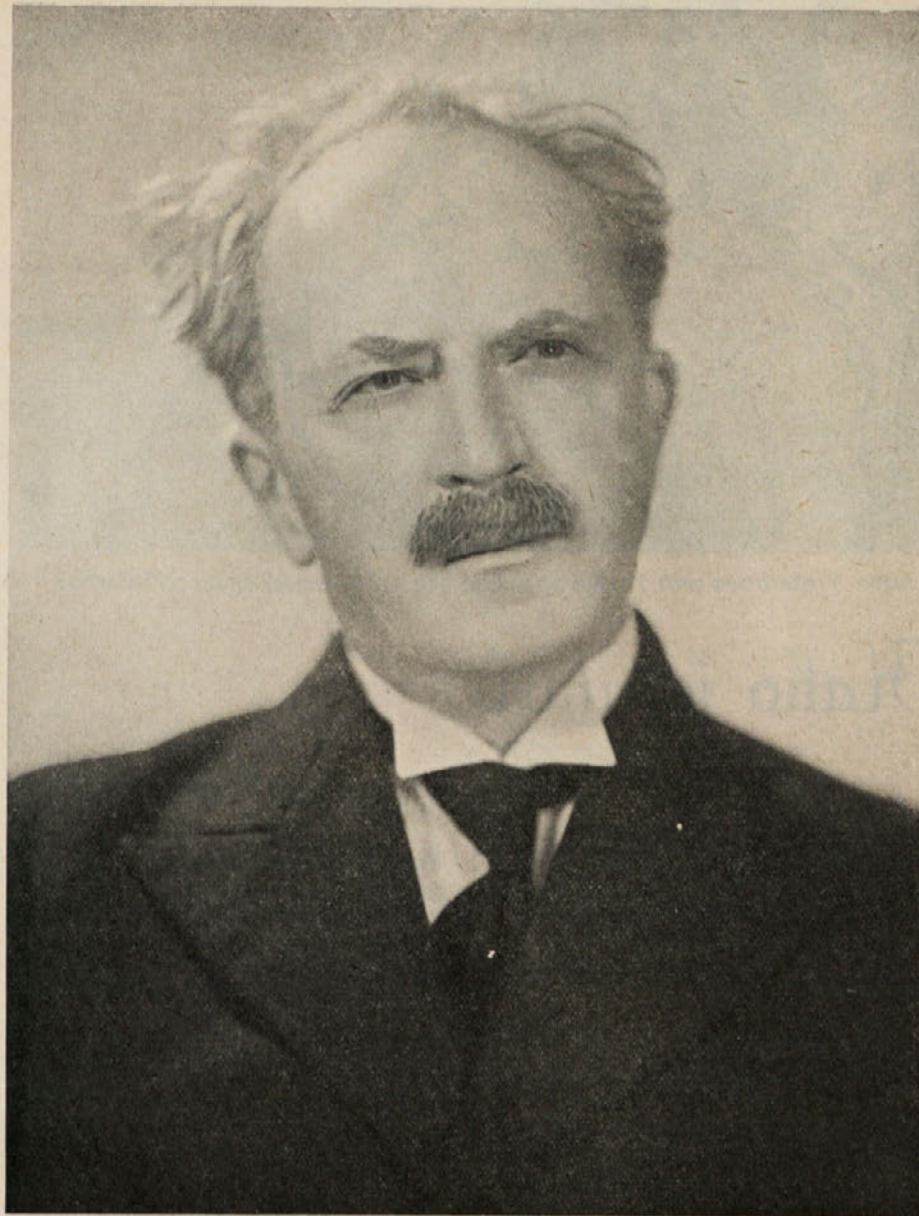
— Ali ste uglasbili kaj novih pesmi?

— Tega ne štejem. To pride mimogrede.

— Dobro. A kako ste ustvarili »Psalm«?

»Psalm« sem delal pred kakšnimi sedemnajstimi leti, ko je bila Matica v Beogradu in mi je minister Pucelj oskrbel dopust. Julija in avgusta 1922 sem potem »Psalm« zasnoval, septembra in oktobra pa instrumentiral. Samo ne vem za- nesljivo, ali je bilo res leta dvaindvajsetega... Veste, jaz instrumentiram razmeroma počasi. Preden napišem eno par- tijo, jo moram imeti že tako premišljeno, da jo kar na čisto napišem in da je koncert že takoj partitura. Osnutek iz- delam v glavi in ne sežem prej po peresu, dokler si zvoka

Anton Lajovic

v mislih ne predstavljam. Samo prepisovanje zahteva za partituro najmanj po štirinajst dni. «Psalm» traja v izvajanju celih 40 minut, «Caprice» pa 11 minut.

— Vprašam: ali tudi vam kradejo spanec zamisli in ideje? Ali mnogo ustvarjate ponoči?

— Če hočem biti tvoren, moram biti svež in spočit. Zasnutek sam resda povzroči nekoliko nemira. Toda v končni izvedbi moram biti prespan in čvrst!

★

Bistre oči, ki zmeraj poizvedovalno zro v sobesednika, so se v potrditev te odločne besede nasmehnile, da je Lajovičev obraz dobil pravo, izrazito ubranost umetnika, sodnika in misleca: nad visoko vzbočenim čelom mehak val predivastih las, orlovski nos v potrdilo samorodnosti, domišljije in poguma. Zanimiva in možata je postava Antona Lajovica, kadar se lahkih korakov premika po ljubljanskih ulicah. Toda za okvirom visokega kavarniškega okna, tik ob dnevnem življenju, pa v mislih in besedi čisto v svojem svetu, je podoba tega pionirskega slovenskega umetnika najbolj značilna. Anton Lajovic je demokrat, vrsta njegovih člankov in esejev je izpričala njegovo usmerjenost v lastni rod. In vendar je rad samotar, ki beži od hrupne družbe. Nihče mu ni prenizek in z vsakomer križa besedo, toda samo tedaj, če je otipal poštenega sobesednika. Govorica tega samo-

niklega eseista in filozofa, spoznavalca in tvorca je lahko polna lepih tropov in figur, vendar ji daje sočnost in blesk prenekateri ljubezniv domač, dialektičen izraz. Anton Lajovic sega kot umetnik v eterično višavje, a vendar zna biti kot zdrav realist na trdnih tleh: bilo ga je treba videti, kako se je pred nekaj leti trudil za prenovno Filharmonijo in za Glasbeno Matico. Naposled poglavitno: Anton Lajovic nam je (kakor Oton Župančič) glasnik slovenske moderne, — tak nam je mlad, zrel, vedno sodoben.

Vstal je in se mladeniško vzravnal poslovil.

— Kakšni so vaši načrti? — je spraševalec brž pristavil še poslednji lonček.

— Tega pa nikoli ne povem, — se je hotel nasmehniti umetnik. — Kvečjemu tole: da se nocoj že spet vrnem v Zagreb in, če bo vse prav in v redu, stopim letos v pokoj in se za stalno vrnem v Ljubljano.

Zapustil je kavarno. Ponosen predstavnik ene izmed najkrepkejših in najštevilnejših slovenskih rodov... Sicer pa je bil že čas, zapustiti kavarno. Zunaj se je že davno razkadila megla in na ljubljanske strehe in ulice se je spet razlivalo nenavadno prijazno februarско sonce, kakor že nekaj dni. Ni bilo še pomladi, a obetala se je z vso ljubeznijo zimskega sonca in z vso svežino nove življenjske radosti.

Artem.

E. Justin: Prešernova smrt, študija za knjigo Ilke Vaštetove »Roman o Prešernu«.

Kako je umrl France Prešeren

Letos 8. februarja se je obnovilo 90 let, odkar je v Kranju smrt odrešila genija našega rodu, pesnika Franceta Prešerna. Kako je zastalo srce trpečega poeta? V počaščenje spomina listajmo nekoliko po knjigah!

Žalostno naznanilo v »Novicah«

»Novice« so v sredo 14. svečana 1849 objavile »žalostno oznanilo«: »Slavni slovenski pesnik dr. France Prešerin je 8. dan tega mesca ob osmih dopoldne v Krajnji po 13 tednov dolgi boleznici na vodenici umrl v 49. letu svoje starosti. Gosp. tehant Dagarin, ki so ga vsak dan obiskovali, ne morejo dosti dopovedati, kako poterpežljivo je bil rajnki celi čas svoje boleznici, in kako lepo z Bogom spravljen de je umrl. Noter do zadnjega zdihljaja se je dobro zavedel: »Vzdignite me, zadušiti me hoče«, so bile njegove poslednje besede, in komej jih je izrekel — je pa vgasnil. Zjutrej malo pred smertjo je še svoji sestri rekel: »Kmalu bo treba pred sodbo iti« — in zares se je zgodilo!

Pesnikova sestra Lenka

Prešernova Lenka, sestra pesnikova, je monsinjorju Tomu Zupanu, pesnikovemu sorodniku in najskrbnejšemu raziskovalcu njegovega življenja, takole narekovala opis bratovih poslednjih ur:

Zadnjo noč je rekel: »Jaz vas previdim, da vsi vzdigujete, kar morete, in vsi prav. Pa jaz sem pretežek.« Štirje smo vzdigovali in je (sestra) Katra še rekla: »Malo bolj vzdignite!« Doktor je otihi.

Katra je pravila, da jo je kmalu premagalo in je zaspala. Tisto jutro (po tem) 8. februarja 1849 pa je ležal tako tiho, tako mirno. Meni se je sanjalo, je rekla, da je neki menih stopil k doktorjevi postelji in ga je blagoslovil (žegnal). Kakor sv. Frančišek Ksaverij z Rodin, kjer je bil krščen, se mi je zdel. — Zbudila sem se. Hitela sem pogledat in videla sem, da omira. — »No,« je rekla prijateljica, ki sem jej to pravila, »njegov patron je bil, ki ste ga v sanjah videli. Prišel je, da je omirajočega blagoslovil (požegnal).« Tako mi je Katra večkrat razlagala.

Katra je le prav mišeno takrat pomižala. Noč je bila tudi njej huda in ni spala. Pravila je: Pet nas je bilo pri njegovi smrti: dekla, Ribičeva Minica iz Vrbe, pomagalka iz hiše, stric-boter Boštijan in jaz. Nismo k omirajočemu mogli sklicati več ljudi. Tako hitro je bilo in ob osmih zjutraj je umrl. Je kar zaspal. Tako lahko je umrl... Jasne pameti je bil oboje bolezen celo do smrti, je rekla Katra. Tudi ne en trenutek se ni mešal nikoli. Govoril je do smrti; pa nazadnje ne lahko. Tako težko ga je stalo zavoľjo sape. Tudi zadnji večer je bil brihten in je tudi govoril.

„Roman o Prešernu“

Ilka Vaštetova, ki je napisala »Roman o Prešernu«, opisuje pesnikovo smrt:

V noči od sedmega do osmega februarja je Prešeren posebno težko dihal. Stric Boštjan je sedel ob njegovi postelji in mu brisal pot s čela. Katra je prišla v sobo, naložila nekaj polen o peč in rekla stricu:

»Le pojdite spat, stric! To noč bom jaz čula pri Francetu. Če bo treba, pa vas pokličem.«

Starec je prikimal in vstal.

Tedaj je Prešeren odprl oči. Globoko so mu že ležale v očesnih duplinah in kalno rumene so gledale iz črnikastorumenega obraza, obrobljenega z redkimi, že popolnoma sivimi lasmi. Med težkim sopihanjem so se bolniku utr-gale besede iz ust:

»Prosim... vzdignite — me!«

Katra je odšla v kuhinjo po deklo in še vzdramila Andreja Rudolfa, ki je ležal na slavnici v prvi sobi. Vsi so potem poprijeli za rjuho in preložili bolnika. A ni se jim nič prav posrečilo. S težkim dihanjem je sopihal bolnik:

»Saj uvidim... vsi vzdigujete, kar morete... in vsi prav. Pa... jaz sem... pretežak.«

»Malo bolj vzdignite!« je rekla Katra.

Zopet so poprijeli za rjuho. Pritajen vzdih se je izvil bolniku. Utihi se in zaprl utrujene oči. Katra je pomignila stricu, naj gre spat, in starec je kar oblečen zlezal na posteljo, ki je stala v kotu. Dekla in Andrej sta tudi odšla k počitku; Katra pa je sedla na stol in se z glavo naslonila na stričevo posteljo. Kmalu se je začulo starčkovsko globoko dihanje, a tudi Katro je premagal spanec. Trdno je zaspala.

Zdajci so se Prešernove oči zopet odprle. Obrnil je pogled na spečo Katro. Ožgane ustne so se mu zganile — a zaprl jih je brez glasu. Silna žeja ga je mučila, toda ni poklical sestre... Naj spi! Naj vsi spe! Izmučeni so že — zaradi mene so izmučeni... Naj spe! Saj ne vedo — ne vedo, da se mi bliža... bliža se mi, čutim...

Prav. Sam hočem biti, sam z njo, odposlanko Večnega Praduha...

„Neiztrohnjeno srce“

»Neiztrohnjeno srce«, roman o Prešernu, je napisal dr. Anton Slodnjak. Prešernovo smrt opisuje:

Kot Job leži ubog in zaznamovan pred očmi licemerskega mesteca. Vse mora pretrpeti, kar lahko zadene ubogega bolnika. V lastnem gnoju je razodet pred očmi sorodnikov, znancev in sovražnikov. Tudi ona prihaja dan na dan, a njena roka je usmiljena, njena tolažba materinska. Ljubi jo. Kdo mu more zameriti poslednjo, najgrenkejšo in najslajšo ljubezen, ki jo je kdaj občutilo človeško srce? Zaradi nje se je spravil celo z Dagarinom. Bogu je bil tako vedno najzvestejši služabnik in najbližji brat. Kaj mislite, samoznani hlapci njegovi, zakaj ga je poveličal na zemlji in mu dal delež svoje vsemočilnosti? Spričal je tudi ljubezen do Ane, priznal otroka kot svojga, doživel poslednje srečanje z njo.

Hvala ti, Ana, svoje telo si mi darovala preprosto in brez hinavščine, kakor daruje čednostna ženska komaj kakšno nično stvar. Bila si mi življenje in smrt.

Vsi prihajo in se gnetejo okoli njegove postelje, od Rahele pa do eksce-lence grofa Marije Hieronima Platza. Kdo bi jim vedel imena in poznal obra-ze v strašnih nočeh brez spanja, ko ga žge žeja kakor Kristusa na križu?

Ko jih pogoltne beli dan, se izgubi v kratko spanje. Tedaj se vrne tudi pe-sem. Da, to je zares orfična pesem! Njegovo ljudstvo se zbira okrog njega, povečičano in osvobojeno, narodi pri-hajajo in ga poslušajo ter se bratijo med seboj, človeštvo hrumi preko zem-lje in poje pesem ljubezni.

Podnevi prihajajo živi ljudje. Lepo je v njihovi družbi. Naj govorijo o svo-jih rečeh, ki so mu daleč; vesel je, če more reči tu pa tam kakšno besedo omes. Kako rad bi naročil Katri:

«Postreži jim! Daj jim kruha in vina!»

Toda boji se je, saj ve, da že več tednov ni nič zaslužil.

Včasih hudo trpi. Krvavi pot poti. Ne v podobi, v resnici mu bruha kri iz telesa, in če ga strežniki malo močnejše primejo, se pretrga koža in sokroica priteče.

Stric Jože, vsaj v smrti sva si edina! S koncem prihaja nemir. Zakaj se ne more gibati, da bi ubežal tej, ki pri-haja? Toda njegovo telo je težka, mrtva klada, ki jo štirje ljudje komaj vzdig-nejo. Utonil bo. Vode naraščajo in hru-me, kalne in umazane proti njemu, on pa se ne more ganiti. Zalile ga bodo in mu zadušile srce, da ne bo zapelo no-bene pesmi več. Prestrašen kliče na po-moč in se zabé.

Neko jutro, saj je vedel, da je jutro, pa zaman kliče. Duši in zaliva ga plehka, umazana tekočina, da se mu krči srce, kakor bi ga davilo dvoje ne-usmiljenih rok.

Tedaj mu je dodeljena najpečja mi-lost poleg rojstva. V svetlem plamenu je namah zgorelo njegovo ubogo telo, samo srce je splavalo v razprostrte ro-ke večne matere.

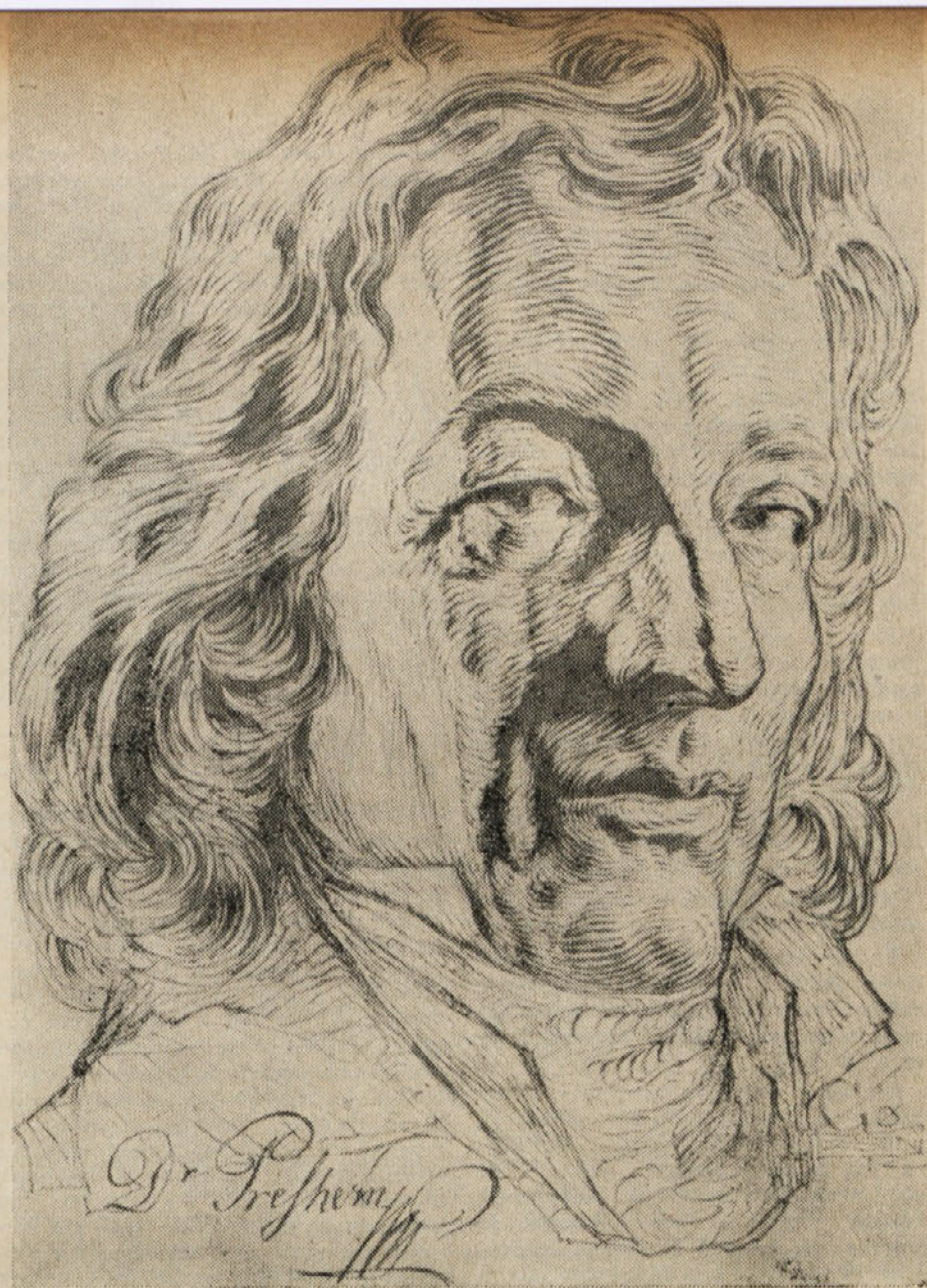
*

Kdo nam še opiše Prešernovo smrt? Vseučiliški profesor dr. France Kidrič. Prvi del opisa pesnikovega žioljenja obsega vso drugo knjigo «Prešerna», in se je vzpel šele do pesnikovega osem-intridesetega leta. Željno lahko priča-kujemo tretje knjige.

Prešernova hči Ernestina Jelovškova

Ernestina, hči Ane Jelovškove in dr. Franceta Prešerna, je v le-tih 1875/76 napisala svoje «Spo-mine na Prešerna». V petem po-glavju nam opisuje, kako se je Prešeren preselil v Kranj za od-voznika, kako si je nekoč v obu-pu zaradi boleznih hotel končati žioljenje, kako ga je bolezen pri-klenila na posteljo in kako se je Ana Jelovškova šla v Kranj po-slavljat s svojima dvema neza-konskima otrokoma od njunega očeta Prešerna:

Meseca decembra 1948 je Prešeren že ležal; zdravniki so obupali nad njim, samo on je še pričakoval zdravja. Moji

E. Justin: Prešeren, študija za bakrorez.

materi je nekdo nasvetoval, naj skrbi, da nas pripozna. Toda mati nas je pe-ljala bolj iz oziroma na njegovo bližnjo smrt v Kranj očeta obiskat. Z nami je šla tudi neka materina teta.

Najprej smo šli k dekanu Dagarinu. Rekel je: «Ker me dr. Prešeren še ni dal poklicati, ga še nisem obiskal; tudi ne vem, ali me bo sploh poklical.»

K očetu nas je vedla teta, medtem ko je imela mati ne vem že kak opravek pri okrajnem sodišču. Ko smo prišli s teto v očetovo stanovanje, nas njegova sestra Katra ni pustila k njemu, rekoč: «Zdaj ga pa vzemite in ga v grob ne-site!» Ko ji je teta nekaj tečnih pove-dala, nas je hotela kar snesti; toda moj bratec se je skril za teto, in jaz sem se obrnila v stran.

Medtem je bil moj oče zaslišal bese-dičenje in, resnico sluteč, poslal ven Rudolfa Smoleta (sina Andreja Smole-ta) gledat, kaj je. Precej nato nas je pozval k sebi. V prednji sobi je stala surova pisalna miza in prav taka oma-ra za spise; v predalu spodaj je ležal par še blatnih škornjev. V drugi sobi je bila postelja, omara s predali, na

kateri je stala ura, miza s papirjem in pisalnim orodjem — kajti Smolé je pi-sal, kar mu je oče narekoval. Se nekaj stolov je spopolnjevalo ono pohištvo, katero je imel Prešeren že v Ljubljani.

Na postelji je ležal moj oče. Pri njem sta bila dva krepka kmeta. Starejši je bil njegov svak Janez Vook, za mlaj-šega pa ne vem, kdo je bil. Prišla sta ga prevzdigovat, ker ga sestra sama ni mogla.

Hoteia sva mu poljubiti roko, česar pa ni dovolil, ker mu je mezela že so-krova iz kože. S teto se je pogovarjal o svoji bolezni; še zmerom je upal, da bo kmalu ozdravel. Moj štiriletni bra-tec se je zelo zanimal za omaro, jaz pa sem stopila k vratom nasproti postelje, da sem mogla zreti očetu v obraz, ter jokala. Videla sem, da je moj «dragi papa» bolan, in mislila, da je hud na-me, ker si ni dal poljubiti roke. O smrti pa še nisem imela pojma.

«Tinka, le jokaj za svojega dobrega papana, ki tako lepo skrbi zate!» Te besede je izgovorila za menoj moja mati, ki je bila pravkar vstopila.

«Kdo pa skrbi zanjo, če ne jaz?!» je odjeknilo s postelje.

Tu moram pripomniti, da sem napisala dogodke tega nepozabnega dne samo po spominu, le nekaj malega je spopolnila moja mati, ko sem jo na to opozorila, čez 26 let.

Pa s tem dnem še nisem pri kraju!

Mati je stopila k postelji in on ji je prijazno pomolil roko. Potlej je dal kmetoma znamenje z roko, naj odideta, kar sta le nerada in obotavljivo storila. Šele potem je govoril z mojo materjo. Rahlo ji je očital, da je z nama prišla v takem snegu in mrazu. Kmalu bo okrevail in ozdravel, potem pa tudi uredil vse; osekakor pa ve, kaj je njegova dolžnost.

Prav ko mu je dejala, da naju pusti pri njem, ker naju ne more rediti, je vstopila njegova sestra Katra, ki je imela navado, da je skakala iz skrajnosti v skrajnost. Precej je bila zadovoljna s predlogom in rekla: «Le pustite jih, jaz imam otroke rada!» Ko pa jo je kmalu potem teta spomnila, naj odreže vsakemu kos kruha, je dejala: «Ga nimamo sami nič.»

Moj oče je globoko vzdihnil, in tako smo se poslovili.

Kmalu potem bi bil moral biti operiran; poklical je Dagarina. Poslej je dekan Dagarin večkrat zelo spoštljivo pisal moji materi ter ji poročal, kako se očetu godi.

Od očeta smo šli v gostilno k «Stari pošti» na kosilo. Gostilničar Maier je prišel takoj k nam ter nas oprášal: «Kajne, to sta Prešernova otroka?» Ko mu je mati pritrdila, je nadaljeval: «Precej sem bil uganil; seveda, še majhna sta. Gospod doktor mi je večkrat dejal: V Ljubljani imam dvoje otrok; ko bi bila le nekoliko večja, moja sestra pa ne tako odurna, precej bi ju vzel k sebi. Deklica bi lahko kmalu hodila v šolo, poučeval bi jo sam. Imel bi vsaj razvedrilo in bi ne bil sam. Pripovedoval je tudi, da bi si bil lahko prislužil mnogo več, ko bi bil sprejel vsako tožbo. Če je imel dve suknji ali dva para čevljev in je srečal reveža, precej ga je oblekel ali obul. Tako je sodil in pravil gostilničar Maier o mojem očetu.

Dne 8. februarja leta 1849. ob desetih dopoldne so se oglasili mrtvaški

zvonovi s stolpov ljubljanskih cerkva, da je umrl dr. Prešeren. Ko je poslanec iz Kranja s pismom dekana Dagarina v roki prestopil prag skromne sobice, kjer je ždela še mlada ženska pri svojem napornem delu in se je igralo dvoje nič hudega slutečih otrok, je smrtno prebledela.

«Dr. Prešeren je pripoznal svoje otroke in mirno umrl», se je glasil konec tega pisma...

Glede spokoritve svojega očeta na smrtno uro pravi naposled Prešernova hči: «Dr. Bleiweis je pripovedoval v nekrologu, katerega so bile prinesle 'Novice' o Prešernu, kako potrpežljivo, vdano in z Bogom spravljen je umrl. Kmalu bo treba iti pred sodbo, je rekel baje uro pred svojo smrtjo sestri Katri, katere neotesanost je pač sam najbolj poznal. Naj verjame, kdor ho-

če, jaz tega ne morem! Ker so imeli navado, da so govorili o Prešernu kot silno velikem grešniku, in ker je vsakdo vedel, da je svobodomislec, je bilo čisto prav, da se je skesal in z Bogom spravil. In končno je moral tudi priznati, da bo kmalu treba iti pred sodbo! dajat odgovor za svoje 'zmote', katere je tako brezobzirno sejal med svet! Kdo more utajiti ta dejstva? In pa še ta Dagarinov trijumf, da je spreobrnil takega skeptika!... Tudi ko bi mi Dagarin sam zatrdil, da se mu je oče 'spovedal', bi mu ne verjela. Prepričana pa sem, da je prejel zakrament sv. poslednjega olja. Mož je bil tako blag, pravičen in plemenit, njegovo življenje in delovanje tako očitno, da bi bila 'spoved' popolnoma odveč... Potrebna je le skritim grešnikom in duševnim revežem...»

LITERARNE NAGRADE

Ljubljana je počastila devetdesetnico smrti doktorja Franceta Prešerna z razdelitvijo treh literarnih nagrad. Po višini zneska se ne morejo primerjati z literarnimi nagradami drugih kulturnih narodov, toda njihov moralni pomen in namen jim hoče biti enak. Slovensko glavno mesto in središče slovenske kulture želi z vsakoletnimi nagradami pred vsem narodom izkazati slovenskim pisateljem in pesnikom priznanje ter izpodbujati slovensko literarno tvornost. Posebno razsodišče, v katerem sta poleg treh članov mestnega sveta zastopnik Pen-kluba in zastopnik Društva slovenskih književnikov, je presojalo po lastni izbiri, zgolj po literarni vrednosti posameznih novih slovenskih umetnin, ne pa po zunanjih predlogih ali morda po ponudbah književnikov samih. Razsodišče vodi edino želja po pospeševanju našega izvirnega leposlovja. V razsodišču so moške znanosti imen: dr. France Stele, prof. Silvo Kranjec, inspektor Josip Wester, dramaturg Josip Vidmar in publicist Božidar Borko. Funkcije članov razsodišča trajajo eno leto; če pa niso imenovani novi, ostane dotedanji odbor še eno leto. Sam član razsodišča ne more dobiti nagrade.

Po soglasnem predlogu razsodišča je ljubljanski župan dr. Juro Adlešič

letos 8. februarja razdelil naslednje tri nagrade: dr. Alojziju Gradniku za zbirko pesmi »Večni studenci«, Mišku Kranjcu za roman »Kapitanovi« in dr. Stanku Canjkarju za dramo »Potopljeni svet«. Z denarno nagrado, ki je letos po zakonitih odbitkih znašala okrog 4.500 din za vsakega, so nagrajenci dobili na ročno posnetem papirju tiskano diplomu s pečatom mesta Ljubljane in s podpisni župana in članov razsodišča. Kakor rečeno, smatra podeliteljica, da denarna nagrada ni merilo za višino odlikovanja in časti, marveč hoče samo predstavljati najvišje odlikovanje slovenskega kulturnega središča. Vendar so se po letošnji razdelitvi takoj sprožili v našem dnevnem tisku uvaževanja vredni predlogi, da bi se kulturne nagrade — banovinska, ljubljanska, mariborska, druge — po višale vsaj za enkratni znesek, ali pa, da bi banovina in mestne občine ustanovile skupno višjo nagrado za celotno življenjsko delo poedinega umetnika. Gotovo bo kateri izmed predlogov dal osnovo za učinkovito ureditev slovenskih literarnih nagrad. Literarne nagrade Ljubljane velja pozdraviti kot posnemanja vreden primer in začetek živega kulturnega stika naših javnih ustanov z umetniškim tvorstvom.

DOBIL JE PRVO NAGRADO...

(Obisk pri kiparju Tinetu Kosu.)

Pri natečaju za spomenik Viteškega kralja Aleksandra v Ljubljani je dobil akademski kipar Tine Kos prvo nagrado za osnutek »Epos«. Osnutek je tudi na razstavi v Jakopičevem paviljonu žel zaradi epične zamisli in fine izdelave vse priznanje občinstva. Osnutek je že sam lepa umetnina in se je močno ločil od drugih. Navzlic prvi nagradi pa ne bo učakal poveljanja v popolni izvedbi. Postavljen bo spomenik po drugonagrajenem osnutku.

Kmalu po ljubljanski je Tine Kos dobil še drugo nagrado za osnutek kraljevega spomenika v Mariboru. Stopimo v delavnico Tineta Kosa!

Ko so še šumeli stroji in žareli ognji v Strojnih tovarnah, je bilo naselje onkraj proge prav redko. Odkar pa počivajo tovarne kakor ruševina, so zrasle cele nove ulice in četrti. Med prvimi, ki se je že pred kakimi desetletji naselil na trati tik za zidovjem Strojnih tovarn, je bil Tine Kos. Njegovo vilo z ateljejem krasi na pročelju velik

Tine Kos in družica.

relief iz žgane gline, ob vratih pa kamenit kip dopoveduje gostu, da je to bivališče slovenskega umetnika. Kosova lična domačija je danes prva vogalna hiša čisto nove Pleteršnikove ulice. Strojne tovarne molčijo, a tiho je tudi po vsem tem gosposkem naselju vil z vrtički in plotovi.

V prvo sobico, ki služi za sprejemnico, me povede kiparjeva gospa:

— Prosim, kar vstopite, nekaj je šel oddajat na kolodvor.

Da, že spet kakšen osnutek. Svobodnemu umetniku se je treba truditi bolj kakor preprostem obrtniku. Na omari sta dva lesena reliefa. Ob omari pa še vedno kraljujejo jaslice, romantična umetnina prvorojenca Marka.

Kipar Tine Kos se je vrnil s kolodvora. V polmraku pozorno pogleda gosta. Suhljata glava se nekoliko strese in skloni in pogled se zabode predirljivo v človeka. Sede na zofo za mizo, si prižiga cigareto, z levico sega v lase in se zasmije, da ne veš, ali grenko ali veselo:

— A da, zaradi mojega osnutka?... Kaj sem hotel izraziti? Pot naroda k uedinjenju. Iz sužnosti, ki je upodobljena na zadnji strani oboda, se dinamično izraža naš pohod k svobodi: na levi kažejo figure pot skozi borbo, na desni pa pot skozi delo. Spredaj je krog strnjen s podobo Viteškega kralja. Hotel sem dati celotni zamisli epičen zanos —

Tine Kos: Osnutek za spomenik Viteškemu kralju v Ljubljani, gledan od spredaj.

— In to vam je krasno uspelo... Kako ste ustvarjali? Kako ustvarjate?

— Takoj po razpisu tečaja sem videl, da mi je odmerjeno komaj dva in pol meseca časa. Naredil sem pet ali šest osnutkov, majhnih, različnih: kralja na konju, dva stebra, slavolok, skupino in tegale. Vse drugo sem zavrgel, pri slednjem sem ostal. Zamislil sem, da bi bil celotni spomenik pet metrov visok, samega podstavka bi bilo poldrugi meter v višino. Premer kroga bi bil sedem metrov. Izdelava bi veljala 1,100.000 din, torej 100.000 din manj, kakor je spomeniški odbor določil mejo. Podstavek naj bi bil iz granita ali podpečana, figure pa iz bron. Ves spomenik bi zahteval kakšno leto dni truda, — dragi moj, to so stvari, ki hočejo študija...

— Trud je zdaj prihranjen, škoda! Pogovoriva se o drugih vaših delih! Koliko je vseh?

— Čakajte, da pomislim... Kakšnih dve sto gotovo. V marmoru, v bronu, v lesu, posebno veliko je tudi žgane gline. Vmes so velika in majhna dela. Med mojimi prvimi večjimi deli je bil spomenik kralju Petru v Kranju — e, takrat smo bili še mladi! Pred javnost sem stopil leta 1923. na skupni umetnostni razstavi v Ljubljani. Napravil sem potem Miklošiča pred sodnijo, v salezijanski cerkvi v Bratislavi sem pred petimi leti postavil leseno Madono, visoko tri in pol metra, lani sem za narodno skupščino izklesal iz marmora tri metre visokega kneza Koclja, kakor veste. Portretov je mnogo v zasebni lasti. Po raznih družtvih in cerkvah so moja manjša dela. V Veržeju sem pred sedmimi leti postavil cel oltar. V zagrebškem škofovskem konviktu sem napravil kip študenta — ne morem se zdejle vsega domisliti. Posebno v žgani glini so različne moje stvari po svetu.

— Da se odkrito pogovoriva: kakšna je cena posameznim umetninam, recimo portretom?

— V marmoru ali bronu štiri do pet tisoč dinarjev. Material sam je drag, v žgani glini je pa seveda mnogo cenejše. Izkušnje imam te-le: do dveh tisočakov še dobiš naročilo, kar je več, ti mora biti sreča naklonjena. In še kadar ti Fortuna pomežikne, pomoli navadno samo eno roko. Hočem reči: kadar se ponudi priložnost za veliko delo, pade že kakšno poleno pod noge. Prosim, dokaz: pravkaršna moja prva nagrada...

— Vi ste samosvoj umetnik, brez priveska kakšnih izmov, brez uniforme, klik in klubov.

— Da. Vsa moja umetnost je v tem, da vselej izrazim svojo notranjost in da si lahko potrkam na prsi, da je moje delo izvirno. Ne maram po izhojenih poteh. Stalno

Leva stran osnutka: Iz sužnosti po borbi k svobodi.

Tine Kos: Poljub.

delam. Če ni naročil, sem pokoren katerikoli svoji novi zamisli. Od jutra do večera sem v ateljeju. Osnova vsakemu ročnemu delu je obrt. Samo neprestano urjenje ti lahko pomore naprej. Misel, duh pa je tisti, ki dá ročnemu delu nadih umetnine... Načrti? Dosti jih je, vprašanje je samó, koliko jih umetnik more izvršiti in koliko jih v resnici izvrši. Marsikateri pričetek mora čelo leto in še več čakati, da dozori. Snujem neprestano, kot umetnik vidim samo v delu svoje odrešenje...

— Včasih si seveda že privoščite tudi kaj oddiha? Kod po svetu so vas doslej vodile poti?

— Iz Češnjic pri Moravčah, kjer sem 1894 prvič pogledal v beli dan, sem prišel na obrtno šolo v Ljubljani. Ko sem 1912 opravil na Repičevem oddelku, sem se selil na dunajsko akademijo likovnih umetnosti. Profesor Müllner mi je bil skrben mentor. Zaradi vojne sem moral prekiniti študij, po vojni pa sem bil en semester na umetniški akademiji v Pragi. Odslej sem zvest Ljubljani. Da, ogledal sem si galerije po Italiji in v Monakovem, lani sem se dva meseca mudil v Parizu. Tole vas utegne zanimati: tisto moje «Materinstvo», ki je pred nekaj leti bilo na vele-

sejmu nagrajeno kot najboljšo delo, sem izdelal v marmoru in poslal lani na pariško razstavo. Bilo je mnogo povpraševanja. Samo glede cene se nismo mogli pogoditi. Sam marmor me je veljal nad tri tisočake, a koliko naj računam za delo in čas? Ko sem se že vrnil iz Pariza v Ljubljano, so me pismeno vpraševali za ceno. Zahteval sem trideset tisočakov. Na ponovna pisma sem znižal na pet in dvajset, naposled na dvajset. In konec? Kip se je po končani razstavi vrnil v Ljubljano, — onega v marmoru imam v ateljeju še vedno spravljene v zaboji, original v mavcu pa vam lahko pokažem, stoji takoj za vrati ateljeja... Zdaj pa presodite, ali smo slovenski umetniki sami krivi, če se ne moremo razmahniti, kakor bi se radi. Kiparstvo je najdražje zaradi ateljeja, dragega gradiva in obilnega časa, ki ga izdelava umetnine zahteva. Pri vsem pa še večna skrb za obstanek in za bodočnost, saj nimaš za starost nikjer opore, ne pokojnine. Da, lepše je onim, ki imajo službe. Drugi — svobodnjaki — moramo skrbeti pač vsaj za to, da se držimo na površju. A prav ta skrb je morda tudi naš motor, ki nas žene, da se nikoli ne polenimo in da se ne uklanjamo nobenemu diktatu. Svoj dom imam, to me drži pokonci, bohém nisem bil nikoli. Ne rečem, včasih je treba malce podivjati, toda sodim, da mora kipar posebno paziti nase: roka mu ne sme nikoli zadrhteti. Za

Umetnikova mlada trojica: Marko, Branko in Janko.

zgled si rad jemljem Meštrovića, ki so mu dani najboljši pogoji za ustvarjanje, pa se mojster vendar trudi včasih po dvanajst ur na dan. In če bi jaz čez noč postal milijonar, delu bi se ne izneveril. Sicer pa, kakor sem že rekel, pravi umetnik dela tudi takrat, kadar ni v ateljeju. Obsede me ideja, pa nisem srečen, če se ne vrnem v atelje, kjer potem kar obtičim.

— Česa se lahko nadajamo v bodočnosti?

— Za zdaj si moram malo oddahniti. Povem vam odkrito, da me je osnutek za kraljev spomenik močno vzel. Venomer pa imam v mislih in načrtu svojo kolektivno razstavo, ki jo morda priredim prihodnjo jesen ali pozneje. Zdajle bo pomlad, spomladi in jeseni najlaže delam, poleti pa me ubija vročina v ateljeju. Pa stopiva, da ga pogledava, samo hladno je tam!

Res naju je v ateljeju sprejel mrak in mraz, toda ob ogledovanju kiparjevih osnutkov in pol dovršenih ali tudi že izdelanih umetnin se človek brž ogreje. To vam je

Tine Kos: Knez Kocelj v narodni skupščini v Beogradu.

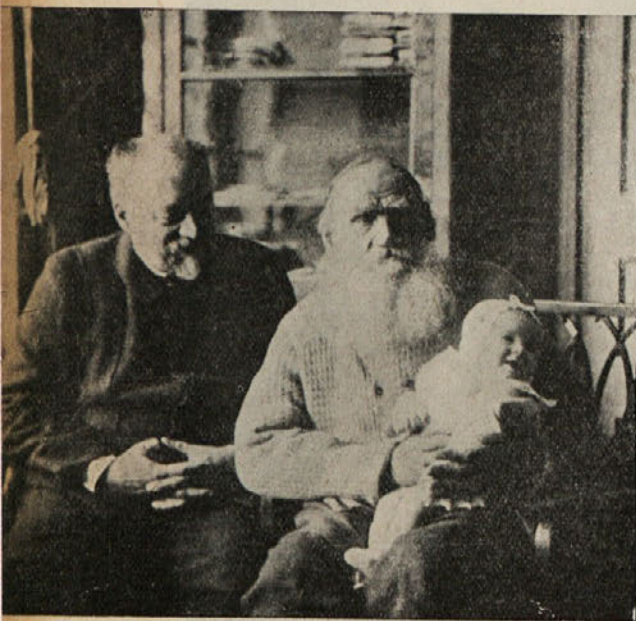
Tine Kos: Materinstvo. Na velesejmu v Ljubljani prvo-nagrajeni kip, ki je bil lani razstavljen tudi v Parizu.

skoraj dvoranica, visoka štiri in pol metra, široka petkrat šest metrov; severna stena je steklena, a skozi njo ni razgleda. Umetnik je v ateljeju v čisto svojem svetu, sam s seboj. Za vrati me nemo pozdravlja ono belo «Materinstvo», v bližnji družbi je stasito dekle, izrezano iz jag-nedovine. Stritarjeva glava je že pred petnajstimi leti zamikala umetnika, upodobil jo je nadnaravno veliko v mavcu in jo temno pobarval. Blizu tam je na polici velik jezdec iz gline, stara mamica, smučar iz lesa, prelepa skica zmagovalca, bronasta punčka in iz lesa izrezan prizor, čisto sodoben in pretresljiv: reševanje pri plinskem napadu. Zdrznem se, namrazilo me je. Hotel sem ob-enem, da odnesem iz ateljeja samo bežen vtis s podo-bami, ki sem si jih naglo ogledal, razpostavljene po tleh in po policah, — navzlic umetnikovi skrbnosti majhen kaos, ki se najlepše vtisne v spomin.

Stisnila sva si v veži roko.

Zunaj je bil teman in miren večer. Tudi vojna umetni-kovega najmlajšega je bila za ta dan že končana. Dru-žina je v kuhinji zbrana čakala očeta. Artem.

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

Lev Nikolajevič Tolstoj s svojim zetom in njegovo malo hčerko na Jasni Poljani.

V Rimu prebiva zdaj Tatjana Lvovna, hči Leva Nikolajeviča Tolstega. Razumljivo je, da porabi Tatjana velik del svojega časa in svojih moči za to, da zbira snov, ki je kakorkoli v zvezi z življenjem in delom njenega očeta: knjige, časnike in slike.

Uspelo mi je, da sem se seznanil s Tatjano Tolsto, in sem z velikim veseljem sprejel njeno povabilo, naj jo ob priložnosti obiščem. Ko sem se prvič oglasil pri njej, me je najbolj presenetilo njeno izvirno urejeno stanovanje. Vse v stanovanju je preprosto kakor na Jasni Poljani, v njem kraljuje celo tisti duh stroge in modre resnobe, ki si jo vsi predočujemo kot poglavitno značilnost podeželskega bivališča Tolstih na Jasni Poljani.

Ko me je po domače pogostila, me je Tatjana Lvovna postopoma uvedla v svoje kraljestvo spominov, zbranih okoli predmetov, ki jih je bila prinesla s seboj z Jasne Poljane. Tu je bil lesen nož, izrezljan iz jablane, ki jo je bil vsadil Tolstoj, tu je bila usnjena torba s pismi in rokopisi Leva Nikolajeviča in gramofonske plošče, na katerih je bil posnet glas Tolstega v treh jezikih (v ruščini, francoščini in v angleščini). Seznanil sem se tudi z veliko zbirko slik iz zasebnega življenja družine Tolstih, videl sem Rjepinove reze, ki predočujejo Tolstega v družinskem krogu

ali pa pri poljedelskem opravilu, ki ga je tako rad opravljal skupaj z vaškimi mužiki. Ko mi je razkazovala vse to bogastvo, me je Tatjana Lvovna opozorila, da je to le neznaten del vsega, kar je ostalo po njenem očetu na Jasni Poljani in kar ni mogla vzeti s seboj v tujino.

Tatjana Tolsta se je bila odpeljala iz Rusije leta 1915. Od leta 1920. do 1925. je upravljala Tolstojev muzej v Moskvi in hkrati vodila slikarsko šolo. Ko mi je pripovedovala o muzeju, mi je tudi omenila nenavaden pojav, ki se je ondi večkrat pripetil:

— V muzeju je bila soba, ki je bila urejena kakor soba Tolstega v Astapovu, kjer je umrl. Vso opravo so prepeljali tja iz Astapova in jo razmestili tako, kakor je nekdanj stala na Tolstojevem domu. Na zidu je bila celo naslikana silhueta Tolstega na smrtni postelji, ki jo je bil naslikal v prvotni sobi eden Tolstojevih častilcev natanko po podobi umrlega. In dogajalo se je, da se je obiskovalcem, ko so stopili v temačni prostor, zdela ta silhueta nekakšen nadnaraven pojav in marsikdo izmed njih je od strahu omedlel.

Od Tolstojeve hčere sem tudi zvedel, kako so njenega očeta vse življenje zasledovali časnikarji in slikarji, ki so si neumorno prizadevali, da bi dobili za svoje liste popis njegovega resničnega življenja v besedi in sliki. Tolstemu je

bilo to zmeraj zelo nadležno, vendar ni mogel odpoditi človeka, ki je bil prišel v ta namen dostikrat tudi po več dni daleč. Tatjana sama je pa lahko slikala svojega očeta po mili volji, saj je lahko storila to v trenutkih, ko je bil zaverovan v svoje delo, ko je ni niti opazil. Tako je naslikala nekoliko njegovih slik, zadnjo marca meseca leta 1910., torej tisto leto, ko je umrl.

Tatjana Tolsta dokončuje zdaj svoje »Spomine iz detinstva«. Potem namerava napisati svoje »Spomine«, v katerih ne bo naslikan njen oče kot strog, asketičen apostol, ampak kot vesel in ljubeč družinski oče in dober prijatelj svojih otrok. Tatjana Tolsta se zelo živo spominja svojih otroških let na Jasni Poljani. Ondi je zrastla, obdana s skrbjo in ljubeznijo vseh. Osrednja postava vsega njenega življenja je bil njen oče, »naš veliki starec«, kakor so mu rekli Jasnopoljanci. On je vtisnil vsemu kraju pečat svoje velike osebnosti in je bil tudi duševni vodnik svojih otrok, kar je ostal tudi še potem, ko je bil že davno mrtev. Zlasti vprašanje razmerja med posameznikom in družbo je bil osrednji problem vsega njegovega življenja, ki je globoko deloval na duhovno življenje vse družine. Njegovo neumorno oznanjevanje ljubezni do bližnjika, njegovi vsakodnevni razgovori s preprostimi ljudmi, njegov praktični zgled neomadeževanega, de-

Tolstoj se izprehaja s svojim vnukom.

V SPOMINIH SVOJE HČERE

Tolstoj v Astapovu med svojo družino, malo preden je umrl. Spredaj sedi njegov prijatelj Čertkov, oni z belim klobukom na glavi je njegov zet, v ozadju njegova žena in na desni njegove hčere.

lovnega in ljubezni polnega življenja je ostal svetel spomin vsem, ki so ga poznali. Njegov odpor proti temu, da bi mu drugi služili, njegovo preprosto življenje in nazadnje njegov beg z udobne Jasne Poljane so bili njegovi hčeri vrsta dramatičnih okolščin Tolstojevega življenja, ki se ji niso nikdar zdele učinkovite geste kakor marsikomu drugemu. Ona jih je nasprotno povezala v enotno celoto s tem, kar so drugi pri ocenjevanju Tolstega tako radi prezrli: kako velik je bil namreč dojem Tolstojevega slovstvenega dela na čitatelja. Tisoči čitateljev so se obračali, potem ko so bili prečitali katero njegovih knjig, na avtorja s prošnjo, naj jim svetuje v različnih življenjskih vprašanjih. Mnogi so pa prišli sami k velikemu učitelju in so po razgovoru z njim odhajali potolaženi in veseli z največjim darilom, ki ga lahko dobi človek od drugega človeka.

Tolstoj s svojo hčerjo Tatjano Lvovno na vsakdanjem jutrnjem izprehodu.

Tudi ko je bil že prileten, je Tolstoj rad jedel pod milim nebom, če je bilo le količkaj ugodno vreme.

«Jasnopoljanski svetnik» s svojo ženo.

JUNAŠTVO v planinski zimi

Če je kdo nesmrten, preide vse njegovo dejanje in nehanje v zgodovino. Celo tako prozaično dejanje, kakršno je kosilo, lahko pridobi večnostno vrednost. O tem se prepričaj, če se pripelješ po večurni vožnji z avtomobilom iz Martignya po strmi alpski cesti v vališko planinsko vas Bourg-Saint-Pierre. Vasica leži ob prastari rimski cesti, ki vodi čez veliki Sv. Bernard v Italijo, v vsega spoštovanja vredni višini 1633 metrov. Tam, kjer se glavna ulica izteka v vas, je prikupna gostilnica ponosnega imena: »Au Déjeuner de Napoléon«. To se pravi: »Pri Napoleonovem kosilcu«.

Leseno stopnišče se maje, ko stopaš po njem v hišico, kjer se je nekoč mudil krotitelj Evrope. In že stojiš v sobici, ki je tako nizka, da se bojiš z glavo butniti ob strop. To je hišica »državljana Moreta«, kjer so prvemu konzulu republike, Bonapartu, dne 20. maja 1800 postregli s kosilom, in sicer takrat, ko je bil s svojo mogočno vojsko na poti preko Velikega Sv. Bernarda v Italijo, da započne vrsto nesmrtnih zmag. Tu še stoji naslanjač, v katerem je sedel, in miza, pri kateri je kosil. Na steni visi zraven njegove slike tudi podoba zakoncev Moretov, ki sta ga pogostila in sta takisto prešla v zgodovino zavoljo enega samega kosilca, ki ga je pri njih dveh použil slaven mož. In še neki okvirček visi na steni. Majhen, neznaten. Vendar nudi na ogled nekaj dragocenejšega, kakor sama podoba z zunanjimi potezami Napoleonovimi. Ta okvirček obkroža sliko njegovega bistva: pismo, ki ga je bil Napoleon po odhodu v Italijo poslal županu občine Bourg-Saint-Pierre. V našem prevodu se pismo glasi:

«Državljanu Maksu, županu v St. Pierreu. Vaše pismo, dragi državljani, z dne 20. maja sem prejel. Vnema, ki so jo pokazali vsi prebivalci vašega kraja, in usluge, ki ste nam jih izkazali, me navdajajo z velikim zadovoljstvom. Dajte, prosim, oceniti škodo, ki jo je povzročil pohod naše armade skozi vaš kraj, in jaz vas bom za vse bogato poplačal. To je pravično. Želim samo, da bi mogel za vašo občino še kaj več storiti.

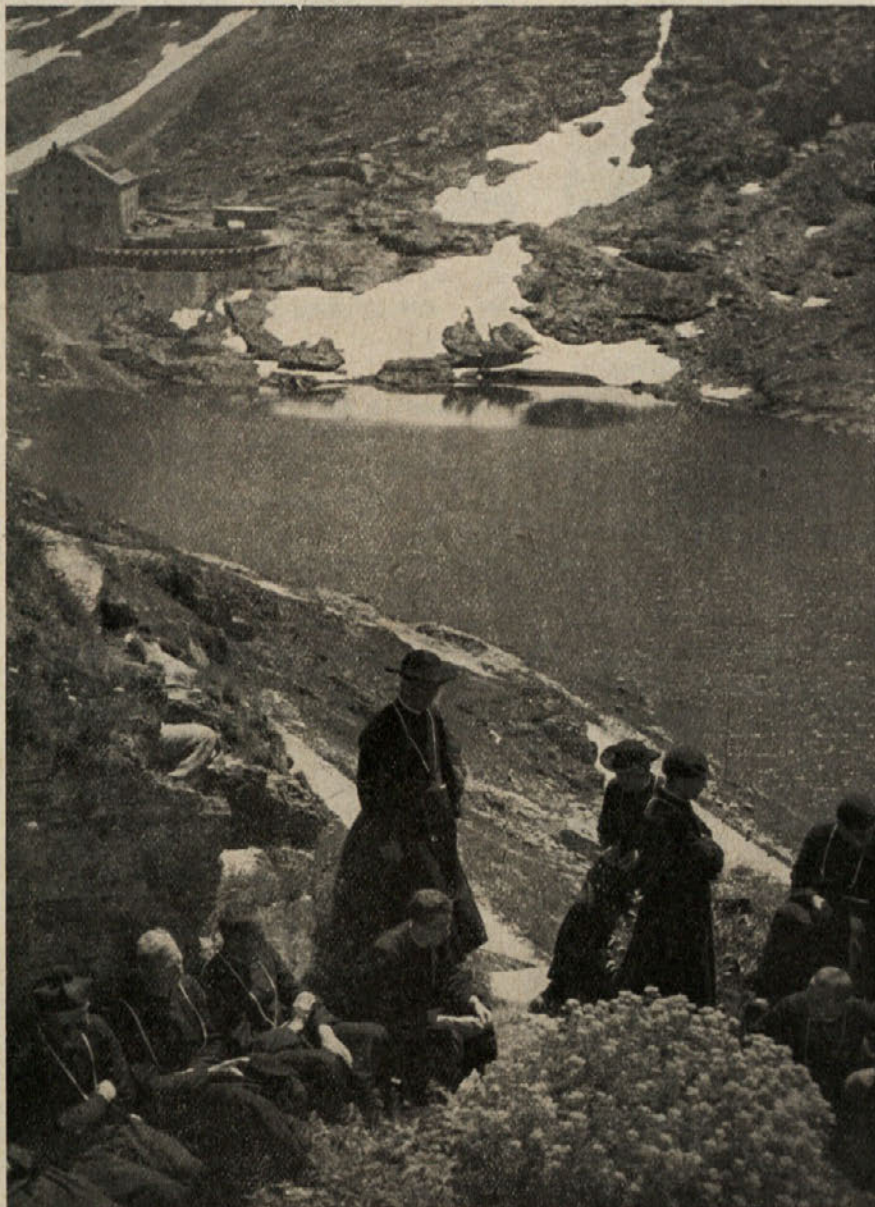
Bonaparte, maj 1800»

To toplo, osvajajoče pismo prvega konzula francoske republike in največjega vojskovodje tiste dobe, naslovljeno na ubožnega, skromnega švicarskega očanca, nam pové mnogo, kar se je v legendah ohranilo in kar nam priča o osvajajoči sili, s katero si je Napoleon znal pridobivati ljudi.

Pojdimo po sledovih generala Bonaparta dalje po strmi cesti na sedlo. Vedno bolj mrzlo je, in naposled dosežemo višek: pred nami je Veliki Sv. Bernard s samostanom bratov sv. Avguština. To

je tisto slavno zavetišče, katerega debeli zidovi že pol tisočletja kljubujejo vsemu. Priroda tu ne prizanaša. Tu smo v višini 2472 metrov. Zemljepisna lega sedla, obdanega z ledeniki v smeri proti najhujšim viharjem, zahteva skrajno požrtvovalnost bratov, ko izpolnjujejo naloge, katere jim je pred tisoč leti naložil Bernard Menthonski: vsem, ki potujejo čez sedlo, je treba v sili nuditi pomoč.

Skoraj deset mesecev traja tod zima. Kakšna zima! Snega se nasuje deset

Menihi poleti nimajo mnogo dela. Zato posedajo v bližini svojega lepega samostana, se grejejo na soncu in si krajšajo čas s filozofskim razglabljanjem.

metrov na debelo. Čudovito planinsko jezerce pod spomenikom sv. Bernarda je bilo v poslednjem polstoletju vsako leto povprečno 265 dni zamrznjeno. Trideset stopinj mraza je tu na dnevnem redu. Do nedavna je mašno vino v cerkvi zmrzovalo. In tako so morali pri maši zmeraj imeti vroče železo, da so raztalili mašno pijačo. V zakristiji še danes vidite bronaste ogrejevalnike, s katerimi si je duhovnik, preden je stopil pred oltar, razgibal odrevenele prste. Nedavno pa se je tu gori to in ono izpremenilo. Prošt monsinjor Teofil Bourgeois je kot napredno misleč mož uredil v cerkvi in samostanu centralno kurjavo. Po njegovi zaslugi imajo tudi električno razsvetljavo in telefon.

Telefon lajša zdaj bratom sv. Bernarda reševalno službo. Prej sta morali

vsak dan po dve skupini menihov na smučeh držati na švicarsko in italijansko stran poizvedovat, ali potrebuje kak popotnik njihove pomoči. Koliko bratov se ni več vrnilo! Večkrat je plaz zasul celo skupino. Pred dvema letoma se od sedmih bratov trije niso vrnili.

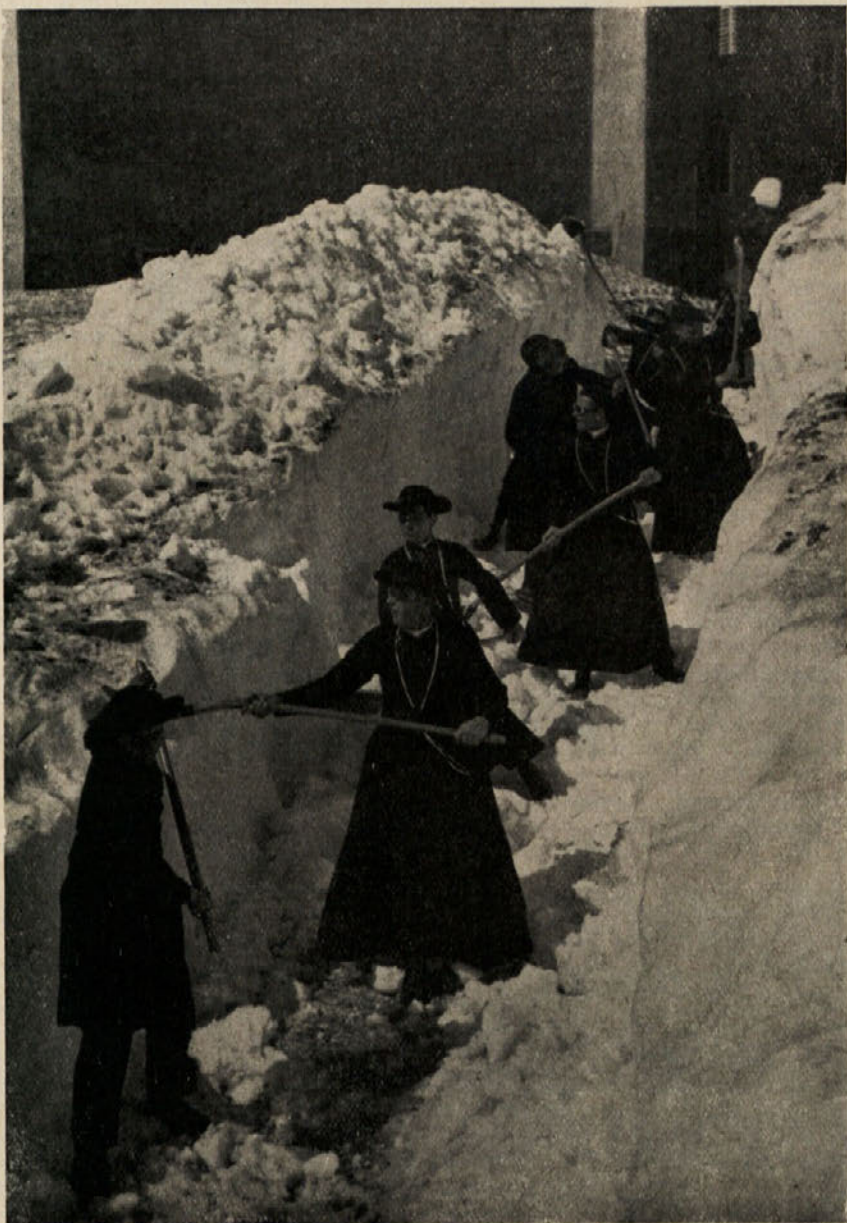
Kakor življenje ima tudi smrt tu gori bolj čudno bivališče kakor v dolini. Kdor bi želel pri Sv. Bernardu imeti grob, bi moral najprej odstraniti snežno odejo, visoko kakor hiša. Potem bi zadela lopata na trdo, neprodarno kameno. Ne, grobov tu gori ni mogoče kopati. Zato so za mrliče postavili majhno mrtvašnico, ki stoji malo stran od samostana. Tudi krste niso v navadi, kajti skopa priroda tu ne daje več lesa.

In tako torej porinejo truplo skozi majhno odprtino v zazidano mrtvašnico.

Ko se ti oko privadi na temo, pogledaš v ledeni puščobi planinske zime skozi odprtino in vidiš, kako slonijo okostnjaki pri steni drug ob drugem, nekateri kakor bi spali, drugi kakor bi si hoteli še kaj povedati. Med pokojniki so nekdanji popotniki in reševalci. Šele tu, v mrtvašnici, so oni, ki so upali na rešitev, srečali nje, ki so jih hoteli rešiti, pa jih je ledena planinska smrt skupno pahnila v večnost.

Še ene skupine reševalcev se spominimo: psov bernhardincev, zvestih spremljevalcev skozi burjo, sneg, vihar in noč. Eden izmed teh, Barry, je rešil štirideset ljudi. Zato še danes vidite v samostanskem muzeju njegovo podobo in je tam zraven napisano, kakšna junaštva je izvršil. Živel je okoli leta 1800., tako da ga je morda videl sam Napoleon, ko je šel tod s svojo vojsko. Tudi spomin na Barryja je nesmrten. Na pasjem pokopališču v Parizu so mu postavili umetniško izdelan spomenik. Gledaš podobo in se spomniš onega lepega odstavka v Platonovem «Simpoziju», ko razlaga Sokrat, kaj mu je Diotima pripovedovala o nesmrtnosti: «Dejanja, ki jih izvrši človek, so pravi nesmrtni otroci, ki jih je spravil na svet. Že mnogo spomenikov so postavili ljudje različnim ljudem zavoljo takšnih otrok, toda še nikomur ne zaradi njihove telesne dece...» Tudi nesmrtnost psov ni pridobljena z ničimer drugim kakor pri ljudeh: s plemenitimi dejanji.

Kratka je doba, ko na Velikem Sv. Bernardu prekine zima svojo oblast in zasije poletna luč. Samo v drugi polovici junija, v juliju in avgustu se umakne snežna odeja, da lahko skromne planinske rastline na skopi zemljici med razpokanim kamenjem zrejo hladnemu planinskemu sončecu v obraz. V teh kratkih poletnih dneh ima tudi življenje menihov nekaj več izpremembe. Planinske ceste, ki vodijo sem gor iz Martignyja in iz Aoste, so brez snega in po njih hropejo navkreber švicarski in italijanski avtobusi kakor tudi zasebni avtomobili, polni veselih ljudi, ki želijo vsaj nekaj ur uživati čudovito, junaško planinsko pokrajino. Malokateri izmed njih sluti, kaj se pravi: venomer živeti tam gori!... S poslednjim avgustovim dnem mine tudi poslednji sončni žarek, poslednje vozilo je zapustilo cesto. Enakomerno sneži. Za dolgotrajno zimsko spanje se skrije planinska pokrajina pod debelo snežno odejo. Spanje je globoko in s smrtjo bolj v sorodu kakor kjerkoli drugod na svetu.

Bratje sv. Bernarda, ki delajo pot do svojega samostana.

Tisočletna država čistega plemena v afriški puščavi ●

V vsej neskončni saharski pustinji živita dandanes samo še dve veliki skupini prebivalcev, ki so ohranili značilne poteze prastarih Berberov.

Na prvi stopnji so Targi, ki jim Arabci pravijo Tuaregi. Targi so prebivali nekdaj daleč na jugu, baje na bregovih Nigra, in šele vpadi nigrskih cesarjev so jih polagoma potisnili proti severu. Neprestano so se umikali večnim vojskam zamorcev in se naposled ustavili in skrili za naravnimi utrdami nebotičnih in divjih gora, «srednjesaharskih Alp», kakor imenujejo mogočno hoggarsko pogorje. V tem razsežnem, pred vsem svetom varnem in rodovitnem predelu, ki je oblagodarjen z veliko množino vode, na visokih gorskih planinah so izoblikovali v zadnjem tisočletju svojo nenavadno civilizacijo.

Na severu Targov živi zdaj druga veja Berberov: Mzabiti, ostanki staroveškega kraljestva, ki ga je razrušila arabska invazija.

Bratje Mzabitov, bolje rečeno, druga in zadnja skupina, ki si je ohranila ostanke tradicij iz dobe berberske monarhije, so daleč na sever pomaknjeni Kabili, ki prebivajo na pogorju Atlasu.

Pri obeh skupinah — zdaj pri vseh treh narodih (Tuaregih, Mzabitih in Kabilih) se še zdaj dobro poznajo sledovi krščanstva, ki niso izginili niti v tisoč letih mohamedanstva.

Mzabiti, do nedavna najbolj zaprti in najskrivnostnejši prebivalci Sahare, so zdaj raziskovanju najpristopnejši. K temu je pomogel zlasti ozki in trdni predel, kjer žive, združeni v sedmih mestih, na površini 3000 km².

Vpliv nekdanjega krščanstva je pri vseh treh berberskih narodih najznačilnejši v razmerju moža in žene. V morju mohamedanskega nazora o suženjskem položaju žene je pri Kabilih žena enakopravno bitje, ki se ne zakriva, v Mzabu pa žena ni samo enakopravna, ampak je tudi plemensko zavarovana pred mešanim zakonom; pri Tuaregih ima pa žena celo več pravic kakor mož.

Drugi znak je ločitev cerkvene uprave od občine in duhovniška hierarhija, ki je posebno pri Mzabitih podobna hierarhiji katoliške cerkve z vidnim najvišjim poglavarjem, s šejkom el'Babo, vsemogočnim očetom, ki naliči rimskemu papežu.

In nazadnje — pri Tuaregih doslej malo raziskano, toda pri Mzabitih in Kabilih laže razumljivo češčenje mrtvih, ki so ga afriški kristjani gojili morda še prej, ko so bili še pogani.

Toda to ni kakšna «krščanska milost božja», ki je ločila in še vedno loči te berberske narode od številnih sekt mohamedanske civilizacije. To, kar je Targijcu dražje kakor zrak, ki ga vdihava na svojih gorskih planinah in v temnih južnih ravninah peščenih pustinj, to, kar je razen ljubezni božje, dobička in časti smisel vsega delavnega in odrekajočega se življenja Mzabita, to, zaradi česar pada že tisoč let Kabil s prestreljenim srcem po pobočju svojih zelenih strmin — je svoboda.

Od leta 681. po Kr., ko so Arabci usodno porazili Berbere v oazi Sidi Okby, se je začelo strastno romanje enega izmed berberskih rodov do afriške sredine. Okoli leta 1000. po Kr.

se ta rod zateče v okolico puščave Velikega Erga. Z dveh strani ga obdaja puščava, na severu in na zapadu pa grozovito gola skalnata pustinja, ki je nudila tisočletja pravo neprestopno trdnjavo proti sovražnim napadom. Z neverjetno vztrajnostjo so v razmeroma kratki dobi ustvarili v eni izmed dolin ob ushli rečici kamnitno mesto. Tako je nastal leta 1015. po Kr. El Atteuf, prvo mesto Mzabitov, okoli njega in povsod, kjer so bili na dnu globeli vsekani do sto metrov globoki vodnjaki, je zrastle na sto tisoče dateljnovih palm v golih skalah puščave. Zato je malone polovica teh palm zrastle nedaleč od stožčastega vrha, ki se dviga iz ravnega peščenega dna doline, 12 km dolge in 2 km široke. Ta samotna gora je postala cilj številnih sadjarjev, ki so postavili ondi drugo mesto Mzabitov, Ghardajo. Zaradi svoje osrednje lege je postalo to mesto glavno središče trgovine s sužnji in tvornic za izdelovanje zlatega prahu.

Na nasprotnem vrhu, samo dva kilometra od Ghardaje, je bila ustanovljena Melika, kraljevska naselbina, v kateri živi verski poglavar Mzabitov, šejk el'Baba.

Tam, kjer se zlivata reki Ued Mzaba in Ued Silu, nekako deset kilometrov od Ghardaje, je leta 1048. nastala naselbina Bou Noura. Isto leto je bilo ustanovljeno tudi sveto mesto Beni Isquezz.

Tako je nastala v začetku drugega tisočletja po Kr. republika sedmih mest, o kateri so trdili, da je imela takrat 250.000 prebivalcev. Zdaj je Mzabitov okoli 60.000.

V surovem in krutem srednjem veku ne pozna mzabitska republika niti smrtne kazni niti kazni, da bi se državljanu vzela prostost. Svoje državljanke, ki so se pregrešili zoper stroge zakone, kaznuje republika z denarnimi globami ali pa s pregnanstvom. Pregnanstvo za določeno dobo ali pa do smrti nadomešča smrtno obsodbo. Kdor je bil obsojen v izgnanstvo, ne sme vzeti s seboj ne žene, ne otrok, ne sorodnikov. Tudi mu ne sme noben Mzabit pisati ali kakorkoli pomagati. Kdor bi izgnanca vzel pod streho ali pa z njim občeval, je sam izgnan.

Vodstvo republike je v rokah duhovniške hierarhije. Če hoče kdo postati duhovnik, ki sodi v najvišjo kasto mzabitske republike, ni treba, da bi bil član kakšne določene rodbine. Tudi bogastvo je pri tem brez pomena. Duhovnik v Mzabu lahko postane vsak Mzabit, ki ustreza določenim znanstvenim in nravnim pogojem.

V Mzabu sodijo in dajejo republiki zakone duhovniki, republika samo pa vodijo laiki. Vsako mesto ima svoja lastna določila. Vsem pa so skupna nekatera določila: vsem je prepovedano kaditi in piti kavo in povsod se morajo ženske zakrivati.

Čeprav ima vsako mesto svojo lastno upravno ureditev, vendar ni vseh 900 let nobeno izmed njih prekršilo discipline proti državi.

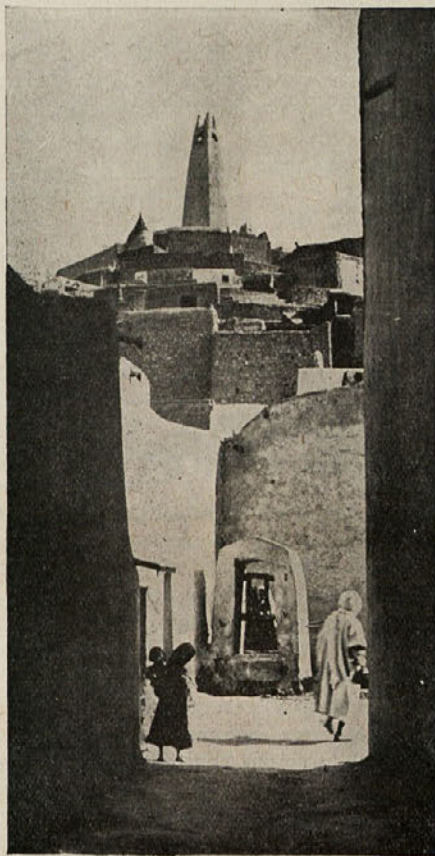
Zakone republike sklepa in preklicuje «najvišji svet», to je skupščina laiškega senata in duhovniškega parlamenta. Ta mali narod, ki živi v kamnitni puščavi, se mora zahvaliti

Pogled na Ghardajo. Spredaj je hotelska četrt, kjer so tudi avtomobilske družbe. Posebno značilna je oblika vodnjaka na desni spredaj. To je najgloblja vrsta saharskih vodnjakov, ki so včasih do sto metrov globoko vsekani v trdi apnenec dolomitske vrste.

Samo dva kilometra od ghardajskih vrat se dviga grič z Meliko, prestolnico mzabitskega papeža.

samo tej svoji vzorni ureditvi, da ni že davno izginil, ampak da je ustvaril veliko čudovitih duhovnih in gmotnih dobrin. Ta narod «afriških židov» med ravnikom in Sredozemskim morjem je narod najboljših in najpoštenjših trgovcev vsega Vzhoda.

Ostali Berberi, Arabci in Mavri imajo Mzabite za hude krivoverce ter jih na vso moč preganjajo, in sicer tem bolj, čim večje postaja njih bogastvo. Ali niso vredni občudovanja, če človek pomisli, da niso vseh teh devet stoletij življenja in dela v morju mohamedanskega ljudstva odstopili niti za ped v vsem, kar je tvorilo njih svet vere.

Ta edinstvena tisočletna organizacija s tako popolno davčno upravo je umela zadovoljiti vsakega novega gospodarja tega sveta. In tako so tudi tedaj, ko so Francozi dobili sosedne pokrajine, prišli odposlanci Mzabitov h guvernerju in sklenili leta 1855. pogodbo za francoski protektorat.

Čeprav je bil leta 1882. Mzab pridružen Franciji, mu je obljubil generalni guverner s posebnim pismom, da bo spoštoval tradicijske ustanove republike, in to obljubo so Francozi tudi držali. Še zdaj je vojašnica francoske domačinske vojske več kakor kilometer od ghardajskih utrd, in ves čas, ki sem ga prebil ondi, nisem videl na ulicah nobenega mzabitskega mesta niti enega vojaka.

Jaroslav Vavra.

Leve slike:

«Najžalostnejše pokopališče sveta», ki leži za vrati Melike na razprostrtem zapuščenem grebenu nad dolino Ued-Mzabu. Tu pokladajo mrtvece kar na skalo in jih pokrivajo s kamenjem.

Stara ghardajska četrt ob vrhu gore z devetdeset metrov visokim minaretom. Spodaj je sto metrov globok vodnjak.

Otroci so pposod na vzhodu enaki: revni, raztrgani, umazani in lačni. Na sliki vidimo mlade Mzabite iz Melike.

Velik petkov semenj na ghardajskem trgu, na katerem se zberejo od daleč, malone iz vseh oaz puščave, gojitelji velblodov.

"Dni naših lepša polovica"

S štiridesetim letom šele začnemo pravilno presoati svet, s štiridesetim letom začnemo šele prav živeti.

Francè Prešeren je v svojem devetindvajsetem letu potožil: «Dni mojih lepši polovica kmalu, mladosti mladosti leta kmalu ste minule...» Z znamenito odo se je mladostnik poslovil od mladosti. Kako zgoda! V sto letih se je meja človeškega življenja, še bolje rečeno, doba dejavnosti in razgibanosti, pomaknila visoko navzgor. Walter B. Pitkin je napisal knjigo: «Life begins at Forth.» Življenje se prične s štiridesetim letom. Preberimo del uvodnega poglavja te znamenite knjige, ki je naglo zaslovela in postala bodrilen priročnik rodovom, ki se leto za letom bližajo pragu štiridesetega leta, ali pa so že stopili čezenj. Na prevod te knjige že danes opozarjamo.

V kratkem boste praznovali štirideseti rojstni dan. Ali veste, kako dobro vam je prav za prav? Nobenemu pokolenju ni bilo kdajkoli bolje. Takoj vam naštejemo prednosti, ki vas čakajo, in lahko mi verjamete, da vas odkritosrčno zavidam. Ves svet je vam na čast postavljen na glavo. Stare modrosti so zavržene in si lahko sami izberete poljuben nadomestek. Sleherni dan se zgodi kaj novega samo zato, da je življenje po štiridesetem letu vedno vedrejša. Delo postaja krajše in udobnejše; čas, posvečen zabavi in razvedrilu, pa je vedno izdatnejši in daljši. Popoldne življenja je svetlejša, toplejša in bolj brezskrbna; in preden se začno sence daljšati, bodo vsi sadovi pod streho.

Najboljše pa je to, da ste sami postali notranje svobodnejši. Strahotnega občutka manjvrednosti, ki leži kakor prekletstvo nad ljudmi srednjih let, ste se iznebili. Prejšnja leta so ljudje splošno menili, da je življenje s štiridesetimi leti pri kraju. Za mnoge je to res veljalo. Zato so ljudje proti koncu tridesetice bolj in bolj izgubljali pogum. Zagrenjeni in zdvojeni v srcu, so zavistno gledali mladino, in srd med dvema pokolenjema je rasel kakor zid. Toda ta zid se podira, kos za kosom odpada ob navalu nove dobe. Tudi v družini ne pritiče starostnim razlikam nobena vloga več. Starši in otroci žive mirno in enakopravno kakor ljudje iste krvi pod skupno streho. Če nanese, zapleše dedek veselo z vnukinjo ob lagodnih melodijah valčka...

Tudi v poklicu se nasprotja ne kažejo tako sovražno; delovna območja so jasneje obrisana. Mladost in zrela doba imata vsaka svoje naloge. In vsakdo je sam svoj gospod, ki ravna z lastnim življenjem, kakor se mu poljubi. Mož je zavrzel lastno suženjstvo in je svobodnjak. Medtem ko je prejšnjo dobo prebil doraščajoči fant svoja leta v neveselem in trdem delu, opravlja danes stroj igranje njegovo nalogo. Doba strojev osvobaja predvsem mišice, pa tudi duha.

Kdor doseže štirideseto leto, mora biti pripravljen na velika presenečenja. Človeštvo je okusilo sadove resnice in presodilo, da so sladki in redilni. Tisoč reči je bilo odkritih in izumljenih, toda doslej so se le v majhnem delu resnično izkoriščevale. Svet še vedno čaka, da se bo civiliziral. In stoprav vi se lahko lotite te velikanske naloge. Pa tudi če pri tem dogajanju ostanete samo lenoben gledalec, vas morajo vsa bivša pokolenja zavidati. Ampak s tem se vendar ne smete zadovoljiti. Krepkdo boste poprijeli in pogumno dalje nesli baklo napredka. Kmalu

boste gledali skozi velikanske daljnogleda in proučevali doline na mesecu do vseh njegovih najtanjših gub. Svoje telo in svoj temperament boste lahko s čudovito sestavljenimi živili in skrivnostnimi pilulami temeljito izpremenili. In četudi sami ne doživite teh čudežev, boste vendarle pričali, kako se bomo vsemu temu bližali — pa bo tudi to dovolj čudovito.

Resnično, — vi ste brez primere imenitno zadeli v črno. Življenje se prične s štiridesetim letom, — je dandanes obilnejše, kakor je bilo kdajkoli, in je morda prav tako bogato, kakor bo kdajkoli v bodočnosti.

Življenje se prične s štiridesetim letom. To je prevratno spoznanje naše nove dobe. To je blagoslov, za katerega se moramo zahvaliti dobi stroja in moderne znanosti. Tisto, o čemer predčerašnjim nihče še sanjal ni in česar včeraj še živ krst ni verjel, je danes do polovice že izpolnjeno — in bo jutri samo po sebi umevno.

Čemu je človeški duh prav za prav izumil stroje? Da prihrani delo. O tem pač ni dvoma. Odkar je Evi Whitney napravil prvi načrt stroja za luščenje bombaža, je sleherni izum fizikov, kemikov in inženirjev kakemu siromaku olajšal delo. Proizvodnja se je pospešila, izdelovalni stroški so se znižali. Samo po sebi je bilo podano skrajšanje delovnega časa, in tako so ljudje na mah pridobili več časa čisto zase.

Pred dobo strojev je človek svojih štirideset let v glavnem takole opravil. Ko je nastopila svetovna vojna, so Angleži dognali, da so v vojsko vpoklicani rudarji in tovarniški delavci «s pet in tridesetimi leti kazali že očitne znake staranja. Večina industrijskih delavcev iz manchester-ske pokrajine je bila — glede na vojaške sposobnosti — trop osemindesetletnih starčkov. Naštevane njihovih telesnih pomanjkljivosti je nudilo pretresljivo skupno sliko...» Takšna je sodba neke zdravniške preiskovalne komisije iz leta 1915. Od okroglo dveh milijard ljudi, ki prebivajo danes na božjem svetu, se jih še vedno več ko polovica prezgodaj izčrpa. Poljski delavci, pomorščaki, pristaniški delavci, kolonisti in kuliji umirajo mladi, kajti nje so stroji najmanj razbremenili. V naprednejših industrijskih okrajih pa je obstanek postal znosnejši — navzlic vojnem in gospodarskim krizam. Po zaslugi hudih časov je ameriška industrija voljno uvedla petdnevni delovni teden in šesturni delavnik. Bržčas se ne bomo več vrnili k stari razdelitvi dela, kajti vse, kar svet potrebuje in kar lahko kupi, se lahko ustvari in pridobi v novem, udobnejšem tempu. Petdesetletnik lahko danes z veliko večjim pridom, pa z mnogo manjšim delom obdeluje 500 oralov, kakor leta 1840. prvi ameriški kolonisti z ženo in sedemnajstimi otroki 100 oralov. Dajte modernemu ameriškemu kmetovalcu petdesetletniku dober traktor s pripadajočimi plugi, branami, sejalniki, kosami in mlatilnico, pa bo lahkotno opravil sleherni dan z desetimi ali dvanajestimi orali. Kolonist pa je mogel tudi z najkrepkejšo vprego dnevno preorati največ dva orala. Ko je zahajalo sonce, je prekobilil za svojim plugom toliko kilometrov, da je temeljito čutil kosti svojega rojstva. Dajte kmetici najboljše molzne stroje in opremito njeno hišo z elektriko, pa bo petdesetletna gospodinja oskrbovala desetkrat več molzni krav kakor najkrepkejša kmečka dekla, ki je navezana zgolj na lastne roke in na molzni stolček.

Pomlad prihaja.

Elektrika in stroj storita, da so nam vsa hišna dela pravcat užitek. Ni torej nič več potrebno, da bi se mož in žena ves dan gnala. Nenadno imata dovolj časa in se posvečata čisto novi in precej čudni nalogi. Ne gre jima zgolj za preživljanje, marveč življenje sama stopa v ospredje.

Sto in stoletja je 99,9 % vseh prebivalcev na zemlji trošilo sleherni mrvico moči in časa v večni borbi za vsakdanji kruhek. Samo prebivalci Južnega otočja so lahko smehljaje šli preko te nadležne nuje. (Prejšnje čase bi bili morali prišteti k tem breskrbnikom še bogataše.) Ali se naj potemtakem čudimo, da zna tako malo ljudi resnično živeti? Naj se čudimo, da si jih toliko med nami domišlja, da ni večjega osebnega zadovoljstva, kakor sta delo in poklic? To je ena izmed tisočeri legend, ki jo zvesto in bodro verjamejo skoraj vsi Američani. Mož, postavljen k stavnemu stroju, bančni uradnik pri svoji glavni knjigi, prodajalec v konfekciji ali mehanik v popravilnici — vsi se dajo požirati lastnemu delu in se pač nikoli v svoji skromnosti ne upajo sesti h knjigi, kakršna je na primer ta-le moja. Izmed sto poklicov je kvečjemu en sam poln izprememb in menjav, težaven in zanimiv dovolj, da hkrati izpodbuja duha in telo. Pripadniki devet in devetdesetih

ostalih poklicev pa morajo že sami poskrbeti, če hočejo imeti kaj od življenja. Ker je razen tega vedno manj dela na razpolago, postaja vprašanje pametne in smotrne porabe odvečnega časa in energije vedno nujnejše. V tem pa tiči eden izmed glavnih vzrokov naše današnje kulturne krize.

Ali je sploh pričakovati, da zlezemo zdrave kože iz te krize? Rekel sem že, da je za zdaj šele polovična resnica, da se življenje prične s štiridesetim letom. Naš denar, naša vzgoja in naša prirodna nadarjenost so vso reč pritirale vsaj že tako daleč, do polovice. Celotna zadeva pa zavisi bistveno od gospodarskih razmer. Mar bi se delavec ne zanimal prav rad tudi za kaj drugega, kakor zgolj za svoj poklic? Seveda. Toda potem mora imeti nekaj več denarja, ne samo za životarjenje. Pa ni treba dosti. Samo majčkeno previška. Trdim, da ima večina sodobnikov lahko v četrtem, petem in šestem desetletju znatno več od življenja, kakor v prejšnjih časih. To pa kajpak tedaj, če se naučijo umetnosti življenja in ne drevido slepo mimo vseh možnosti. Trdim slednjič, da imajo lahko tudi oni ljudje, ki jim je usoda naklonjena in pripadajo slojem z velikimi dohodki, trikrat več od življenja, samo če si hočejo prilastiti moderno življenjsko filozofijo.

ALBENA

Na cesti, med krčmo in Harazovljem mlinom, je stala kočija, pripravljena za odhod. Z njo naj bi dva stražnika odpeljala Albena v mesto. Da bi vse bolje videle, so s poti in z dvorišč pritekale ženske, take kakor so bile, v zavsednjih oblekah, in so si še med tekom zavezovale rute in uravnavale zavihane rokave. K vozu so hoteli tudi vsi, ki so bili tedaj v mlinu; v njem pa ni bilo še nikoli toliko ljudi ko takrat pred veliko nočjo. Na griču je bilo videti Albenino kočjo, iz katere jo bodo pripeljali. Zdelo se je, da ji je strašen zločin, ki se je v nji zgodil, že na zunaj vtisnil posebno znamenje. Medtem ko so bile ostale hiše pobeljene in so se svetile od čistoče s svojimi belimi zidovi in modrimi pasovi, je bila Albenina hiša zapuščena in umazana, kakor zadeta od strele. Eden izmed stražnikov je slonel ob vratih, a drugi ob oknu, Albena pa je bila v koči.

Celo več stvari, mnogo majhnih dogodkov, ki jih sicer nihče ni opazil ali pa so bili že pozabljeni, je zdaj znova oživel in ljudje so jih vedno znova ponavljali. Vsak je trdil, da je to že naprej slutil in vedel. Med njimi so bili kmetje, ki so že nekaj dni sedeli v mlinu in čakali, da pridejo na vrsto, in so se tedaj imeli za neposredne priče dogodka. Nekateri so natančno pripovedovali, kaj so delali tistega dne; kako so najprej govorili o tem, da so se štoklje to leto zgodaj vrnile, kako so potem pogledali na polje in dejali, da je bilo pred toliko in toliko leti žito prav tako zeleno, gosto in lepo stoječe, tako da so morali živino zagnati na njive, da ga je nekoliko poteptala. Šele nato so pripovedovali dalje, da so opazili, kako se ženske trudijo, da bi olepšale hiše za veliko noč; videli so tudi Albena, ki je hodila sem pa tja po dvorišču. A tudi iz daljave so po njeni hoji, po njenem vitkem, ravnem stasu lahko spoznali, kako je lepa. Toda niti naslednjega dne Albena ni prišla k vodnjaku ali v mlin, kjer je delal Kucar, njen mož.

Ako bi umorjenec ne bil prav ta Kucar, bi ga bil komaj kdo omenil. Bil je neznaten, neroden, preprost človek, ki je delal in molčal. Neumoren kakor stroj, ves bel od moke, je prenašal težke vreče, in četudi je bil navzoč vsak dan in vsako uro, so ga vendar srečavali in hodili mimo njega, kakor da ni živo bitje, ampak katerakoli mrtva reč. Spočetka so sicer govorili o njem, a le zato, da so se čudili, kako je moglo tako strašilo dobiti tako lepo ženo, kakor je bila Albena. «Najlepše jabolko požre svinja», so rekli, a potem nehali o tem govoriti in se niso več zmenili zanj. Tudi v vasi so bili že pozabili na Kucarja. Zdaj so se spomnili nekateri, da je bil ta sicer molčeči in potrpežljivi človek zadnje dni nekam razdražen in čemeran.

Imel je samo enega gospodarja, Njagula, upravitelja mlina; njega je ubogal kakor suženj. Toda nekaj dni, preden se je zgodil umor, se je Kucar vselej zdrznil, kadar mu je Njagul kaj zaklical, zagodrnjal in ga krivo pogledal. Zdelo se je, da ga draži že pogled na Njagula; že samo njegov glas.

V sredo pred veliko nočjo so povedali, da je Kucar umrl, in ko so še vpraševali, kaj in kako, se je razneslo, da je bil umorjen. Njegov otrok, ki je imel komaj dve leti — in v tem so videli božjo roko — je pripovedoval, da je mati vrgla očetu predpasnik čez obraz in da je nato prišel neki mož, ki se je z očetom bojeval. Ta mož je nosil površnik z ovratnikom iz kožuhovine. To je otrok povedal, več tudi ni bilo treba. Albena je priznala in izpovedala resnico. Kdo pa je bil tisti mož, ni hotela izdati kljub prigovarjanju in grožnjam.

Od tu dalje je bil ded Vlasju glavna priča v tej zadevi. Ta je bil vesel, brbljav starček, ki nič ni delal in se je vse dni potikal okrog krčme in mlina, kakor pes okoli mesnice. Ako se je kaka družba nekoliko dlje zamudila pri pijači, je že pristopil tudi ded Vlasju, se z njimi smejal in pel in so kar na lepem tudi zanj prinesli kozarec. In v krčmi je bil naletel na nekega moža v kratkem površniku z ovratnikom iz kožuhovine. Bil je svetlolas in lep, kučma mu je izzivalno sedela na tilniku, lasje so mu bili zaručeni. Bilo mu je kaj videti, kaj mu gre po glavi. Drugi so govorili, peli, hrumeli okoli njega, on pa je bil kakor gluhi, pogledoval je le za Albena, ki je hodila po dvorišču. vpraševal samo po nji.

Dva dni je ostal v vasi, nato je izginil. In naslednje jutro so povedali, da je Kucar umorjen. Bil je dober fant; ded Vlasju je z njim sedel in pil, toda zaradi tega ni smel zamolčati resnice. Po njegovih besedah so izvedeli, kdo je ta človek in od kod je prišel. Zgrabili so ga. Preiskovalni sodnik ga je že zaslišal, on pa vse taji in pravi, da za nič ne ve. Le po njem! Kmalu bo prav kakor Albena povedal resnico.

«Prihajajo!» je vzkliknil nekdo. «Peljejo Albena.»

Množica okoli voza se je zdrznila. Z griča je prihajala Albena, a za njo sta stopala stražnika. Vsi so vedeli, da si je Albena izprosila za poslednjo milost dovoljenje, da se sme obleči, kakor jo je volja. Zato se je toliko zamudila. Zdaj je prihajala vsa načičkana, kakor so jo sicer le redko videvali.

«Zakaj se je tako olepšala?» se je oglasila neka ženska. «Saj gre vendar na vislice, a ne na ženitovanje!»

«Tudi na vislicah hoče biti lepa.»

«O, ta lepota! Ta jo je pogubila.»

Stari Vlasju, ki je bil tudi navzoč, je zdaj pa zdaj zavihljal svojo palico.

«No, ded Vlasju,» se je zasmejala neka mlada ženska, «ali se tepete z vragom? Zakaj neprestano mahate s palico?»

«Pusti me! Rad bi videl, ali jo bom zadel in ji eno pripeljal, ko pojde mimo. Po glavi jo bom, da me bo pomnila. Na mestu naj bi sodili to...»

Albena je bila že dospela. Šla je naprej, a za njo oba stražnika. Saj so jo poznali, toda ko so jo zopet zagledali v taki bližini, so ostali vsi s pridržano sapo. Albena je bila taka kakor vedno, le smejala se ni, tudi njene oči se ji niso več lesketale ko prej, ampak so bile povešene v tla. Nosila je modro obleko in kratko, s kožuhovino obrobjeno jopico. Roke je držala ponižno sklenjene, kakor da gre v cerkev. Ko se je znašla med ljudmi in dvignila oči, je bil njen pogled, ki ga je poznal vsak mož, še lepši, zakaj bilo je nekaj trpečega v njem. Od njenih ozkih obrvi, od njenega belega obraza, od njene celotne postave je vel čar, ki je ljudi motil in jih spravljal v zadrego. Ta ženska je bila grešnica, toda lepotica! Ženske, ki so jo pravkar hotele zmerjati, so molčale, tudi palica starega Vlasjuja se ni ganila.

In v tej tihoti, v tistih kratkih minutah, se je zgodilo čudo: zmečila so se najtrša srca, sočutje in dobrota sta govorila iz oči mož in žen.

«O Albena, o hčerka!» je neka ženska glasno zavekala. «Kaj si storila, Albena?»

«O, Albena, Albena!» je bilo slišati od vseh strani.

Albena je obstala.

«Teta Dimka!» je vzkliknila. «Oprostite!» Nato se je obrnila na vse strani: «Ljuca, Savka, odpustite! Zbogom, zbogom vsi!»

Mnogi so že jokali. Albena pa je stopala dalje, zmeraj tako mirno žalostna, zmeraj tako lepa.

«Odpustite!» je klicala vsem. «Mlada sem, grešila sem. Odpustite mi!»

Ljudje so začeli ihteti in so se tlačili okoli nje, najbolj ženske, toda stražnika sta jih odganjala. Nenadoma se je oglasil iz ozadja nekje srditi, tresoči se glas starega Vlasjuja: «Ljudje, držite jo, ne dajte jo! Kaj bo vas brez Albene!»

Albena je dospela do kočije, vstopila in še stoje zaklicala: »Grešila sem! Odpustite mi!»

Nato je sedla in umolknila. Prinesli so ji otroka — tistega, ki jo je izdal. In ko so videli, kako ga je objela in poljubila, ni bilo nikogar, ki bi ne bil imel solz v očeh.

Nenadoma se je ustavil mlin. Motor, ki je tam zgoraj neumorno noč in dan utripal kakor srce, se je nenadoma ustavil in umolknil. Mislili so, da se je morda kaj pokvaril. Toda tedaj se je na velikih vratih mlina prikazal Njagul, upravitelj, se pretaknil med vozovi in konji in prihajal bliže.

Gotovo je ustavil mlin, da bi tudi on kaj videl, so menili ljudje.

Toda Njagul se je prerinil med ljudmi, stopil k vozu, si oblekel kratek površnik s kožuhovinastim ovratnikom, skočil v kočijo in sedel poleg Albene. Vsi so bili kakor okameneli: ako se šali, bi se vsaj smejal, toda bil je bled ko stena.

«Z voza!» je zaklical stražnik in ga zgrabil za roko. «Dol!»

«Ne grem z voza!» je rekel Njagul. «Jaz sem ubil Kucarja.»

«Kaj? Kaj pravi?» je vzkliknil Marin Čokoja, podžupan. «Ta bi bila lepa. Ali je to mogoče?»

Stražnik je zamahnil z roko.

Za zastorom.

«Ali govori resnico?» je vprašal Albeno.

Albena je prikimala in zajokala. Okoli voza se je pehal gosta množica. Bilo je, kakor da se je šele tedaj vsem zasvetilo v glavi. Videli so, da je tudi Njagul lep in svetlolas, da mu čepi kučma globoko na tilniku in da so mu lasje skravžani. Poleg tega je nosil kratek površnik s kožuhovinastim ovratnikom. Bilo je vse jasno.

Vpili so in govorili vsekrižem. Ko se je presenečenje nekoliko poglobilo, je v trenutku izginilo sočutje z Albena. Ženske so jo streljale so sovražnimi pogledi, tam zadaj se je dvignila palica starega Vlasjuja.

«Psica,» je vpil, «je še eno hišo pogubila!» Na obraze mōž je legla senca. Sicer niso nič rekli o Albeni, zdelo pa se je, da Njagula ne morejo trpeti poleg nje. Toda vse je prišlo tako naglo in nepričakovano, da ni mogel nihče nič misliti ne reči.

Podžupan Marin Čokoja je bil ves zmešan.

«To ne more biti res!» je vzklikal in strmел kakor zadet od strele. «Kako? Njagul? Vsi ga poznamo, saj je vendar pošteni. To ne more biti res. Njagul, daj, stopi z voza!»

«Poženi!» je zaklical stražnik, ki je bil že splezal v kočijo. Toda Čokoja je zgrabil konje za uzde.

«Gospod stražmojster, prosim, počakajte vendar! To vendar ne gre, ta človek ima ženo, otroke... Demir!» je zaklical občinskemu slugi. «Pojdi in pokliči ženo! Naglo!»

«Poženi!» je ponovil stražmojster.

«Kam? V mesto?»

«Ne. Na občino, k preiskovalnemu sodniku.»

In kočija se je naglo odpeljala. Tedaj se je prikazala neka ženska, ki je tekla od mlina. Bila je suha, upala, zgodaj postarana. Njagulova žena. Najprej je poslušala, ne da bi razumela, kaj ji pravijo, nato se je pognala za vozom, a se zopet ustavila, se vrgla na tla, si obraz zakrila z rokami in zajokala.

Iz bolgarščine prevedel Francè Bevk.

Pojdite na kom žvižgat, lašniivi prafikarji!

Ko je lansko jesen radijska postaja Wellsovega «Boja z Marsovc» zbegala Američane, se jim je hahljal ves svet. Nikjer ni toliko praznoverja kakor v Ameriki. Res. Toda nikjer tudi ni toliko pametnih ljudi, ki bi znali nevedne tako prepričevalno podučevati kakor v Ameriki. O astrologiji, ki žanje v Ameriki še vse drugačne sadove — v denarju seveda! — kakor v Evropi, je Fred C. Kelly napisal v «Commentatorju» naslednje poučne besede:

Velika vojska lahkovernih ljudi zapravlja vsako leto milijone za bedasto sleparijo. Ta sleparija se imenuje astrologija, s katero napovedujejo lažni učenjaki bodočnost iz zvezd. Neverjetno se zdi, da je dandanašnji toliko pripadnikov navadnega praznoverja, ki izvira še iz mračnih dni duševne mladostnosti človeštva, iz dobe, ko so bili še vsi ljudje prepričani, da je naša zemlja ploščata. Astrologi dandanes nesramno trdijo, da znajo napovedovati bodočnost, da tolmačijo značaj in da znajo odkrivati človekove posebne sposobnosti zgolj na osnovi proučevanja lege zvezd in planetov. Sto in sto tisoči ljudi v Zedinjenih državah, ki so nemara pametnejši od kakšnih prerokov, si dajo soliti pamet in prosijo za nasvete o vsakovrstnih poslovnih in zasebnih zadevah.

Veliko število sodobnih vračev, ki se bavijo s tem praznoverjem, posluje v okrilju zakona. Povrh so tu še cele poslovne organizacije, ki dajejo astrologom sredstva, da so čim laže v stiku z lahkovernimi ljudmi. Najmanj 250 listov v Zedinjenih državah, vstevši tri v samem New Yorku, prinaša sleherni dan članke o astrologiji. Kakšnih dvanajst revij se je popolnoma posvetilo tej zvrsti sleparije. In pravijo, da imajo v celoti več ko pol milijona izvodov naklade. Radijske postaje so takisto na uslugo temu praznoverju, ko dovoljujejo astrologom, da govore po mikrofону v svet. Knjige in brošure, v katerih se čitatelji navdušujejo za astrologijo, se prodajajo v velikih množinah po cenenih knjigarnah. Neka knjiga, ki jo je napisal zelo znan ameriški prerok in jo je izdalo ugledno založništvo, je lani med vsemi ameriški knjigami najbolj zaslovela.

Kaj pravijo znanstveniki.

V teku zadnjih 300 let noben priznan znanstvenik nikjer na svetu ni priznal, da verjame v najmanjšo zvezo med

zvezdami in človeško usodo. Resni znanstveniki imajo nasproti astrologiji en sam občutek, in to je zgražanje, da se v državi svobodnega šolstva lahko varalice okoriščajo s tolikšnim številom svojih vernikov.

Zvezdogledstvo se je pričelo v Babilonu in Asiriji, nadaljevalo se je v Arabiji, Egiptu, Grčiji in Rimu, kjer so astrologi spravliali svoje poganske bogove v zvezo s planeti... Verovali so, da imajo planeti isto moč, ki so jo pripisovali bogovom enakih imen. Dandanes menda tudi najbolj naivni astrologi ne verjamejo, da so Jupiter, Venus, Mars in drugi poganski bogovi res kdaj vedrili in oblačili razen v bajeslovju. Navzlic temu zahtevajo astrologi od nas, naj verujemo, da ogromni kosi kamenja ali strnjene plina, ki plavajo v razdaljah milijonov kilometrov, po svoje vplivajo na nas zgolj zato, ker jih gospodje astrologi spravlajo v zvezo z imeni bajeslovnih bogov. Ali si morete misliti večji nesmisel, kakor če bi se na primer reklo: «Vožnja v Pullmannovih vagonih, ki se imenujejo Venus, jamči za uspeh v ljubezni!»

Astronomi proti astrologom.

Profesor Bart J. Bock, astronom harvardske zvezdarne, pravi po pravici: «Če vzamemo, da čisto preprosta masa materije vpliva na ljudski značaj, potem mora prav gotovo imeti znameniti newyorški nebatičnik Empire State Building mnogo več vpliva na prebivalstvo New Yorka, kakor kakšen planet, ki je oddaljen milijone kilometrov.»

Profesorja Johna Stuarda, člana astronomske univerze v Princetownu, so vprašali, kateri je najvažnejši znanstveni dokaz o nesmiselnosti astrologije. Rekel je: «Težko je dati znanstven odgovor, ker pač astrologi nimajo znanstvenih dokazov za svojo vedo. Astrologi trdijo, da določajo človeški značaj neki planeti, in sicer po svoji legi, v kakršni so bili v času našega rojstva. Na svetu pa se sleherni dan rodi na tisoče ljudi in nihče od njih nima enakega značaja in enakih sposobnosti z drugim in tudi ne doseže enakega uspeha v življenju. Dvoički ali še celo trojčki se pogosto razvijajo s popolnoma oprečnimi značaji. Pa če bi tudi bili podvrženi kakršnemu koli vplivu nebesnih teles, zakaj naj pripisujemo toliko važnost planetarni razvrstitvi v trenutku našega rojstva? Zakaj pa ne v trenutku našega spočetja? Če sodite, da je trenutek rojstva važen, tedaj morate takisto verjeti, da lahko doktor izpremeni celotno otro-

kovo bodočnost, ako materi v prid pospeši porod.»

Le majhno število ljudi vé točne podatke o svojem rojstvu. In prav te pomankljive navedbe so astrologom za izgovor, če se njihove napovedi ne uresničijo. Neki astrolog je pisal profesorju Franku Schlesingerju, ravnatelju yellovske zvezdarne, da bo točno napovedal bodočnost, ako mu profesor sporoči dan, uro in minuto rojstva kakšnega svojega znanca. Profesor Schlesinger je slučajno na dlako natančno vedel čas, ko je njegov sin prvič zinil v svet. In profesor Schlesinger pravi: «Ne vem, kako astrologi uporabljajo časovne podatke. Temu astrologu sem dal vse potrebne podatke za različno štetje časa v New Yorku in drugod, vključil sem celo Peiping. Saj je vendar razumljivo, da je bila v danem trenutku lahko velika razlika v legi planeta, pač po tem, kje ste se rodili. Ampak niti edina beseda, ki jo je astrolog povedal o življenju mojega sina, ni bila prava!»

Odkritje novih planetov takisto govori zoper astrologijo.

Že samo dva dogodka v zgodovini astrologije lahko odkrijeta še tako lahkovernim ljudem šarlatanstvo astrologije. V času, ko so astrologi imeli jasno razporejene vloge planetov, je zvezdogled Herschel odkril planet Uran. Nato je bil leta 1846. odkrit še Neptun. Torej sta Uran in Neptun stoletja in stoletja tavalali po vsejirju, pa vendar nista vplivala na človeško ravnanje, čeprav je ta in oni večji od Merkurja, Marsa in Venere skupaj. Ampak astrologi so brž tudi na teh dveh novih planetih odkrili «ugodna svojstva». V neki popularni knjigi pokojne Evangeline Adamsove, ki je slovela po tem, da je znala vse svoje znanje astrologije dobro spraviti v denar, lahko čitate, da Uran upravlja železnice, Neptun pa zrakoplovstvo...

Blagovolite primerjati te svojevoljne razlage z znanstveno metodo ugotavljanja dejstev! Znanost ne trdi prav nič, česar ne more dokazati. Ko je Viljem Herschel odkril planet Uran, je točno dokazal, kako se je to zgodilo, in je razumno pojasnil, zakaj tega planeta ni odkril nihče drug pred njim. Mislite si, pred kakšno strašno nalogo bi se znašla Evangeline Adamsova, ako bi skušala znanstveno dokazati «vpliv» Neptuna na letalstvo...

Večina pisarije o astrologiji po listih in knjigah obsega tako očitne budalosti, da se človek zgraža. Če samo pomisli, kakšna neki mora biti pamet onih,

*Mislili so, da je
Majdkina oblekca
bela...*

...dokler ji ni stric obrisal solz s svojim robcem – opranim z Radionom!

Tudi Vi, ki niste več novinka v gospodinjstvu, mislite morda, da je Vaše perilo belo. Primerjajte ga pa enkrat s perilom, opranim z Radionom. Razloček je očiten ter Vas bo prepričal: z navadnimi sredstvi oprano perilo izgleda sivkasto v primeri s perilom, opranim z Radionom. Nič čudnega: navadna pralna sredstva samo površno odpravijo nesnago, medtem ko kisikovi mehurčki skupaj s peno dobrega Schichtovega mila, ki ga vsebuje Radion, prodirajo skozi tkanino in jo operejo tako, da postane »Radion-bela«. Uporabite pri hodnjem pranju perila Radion, pa ne boste nikoli več uporabljali kakršnegakoli drugega pralnega sredstva!

Schichtov

RADION

pere sam

ki se takih reči resno lotevajo. Saj poznate astrološke nasvete: «Dober dan za učvrščanje harmoničnih odnosov z družino», ali pa: «Naj vam zadnja izkušnja rabi pri razporedbi vaših poslovnih izpremeh!» No, to je še vse razumljivo. Ali zakaj se takšni nasveti pripisujejo ehemu samemu dnevu, zakaj ne kateremukoli, in zakaj se pripisuje tolikšna učenost čitanju iz zvezd?

Kak značilen članek v astrološkem časopisu, v katerem lahko berete «napoved za one, ki so rojeni med 24. oktobrom in 25. novembrom», vsebuje neverjetne stvari takšnegale sloga: «Uran v sedmi hiši, ki vas podžiga v življenju, povzroča največ razburjenja v vašem življenju ob kontaktu z ostalim svetom.» Takšne budalosti se ponavljajo dan za dnem, in z njimi skušajo astrologi napraviti na svoje žrtve vtis učenosti.

Astrologi prazniho žepe neumnim ljudem.

Profesor Schlesinger že nekaj let razpravlja v raznih ameriških listih o astrologiji in vprašuje astrologe, zakaj zavedno širijo praznoverje, ko se vendar tudi radi predstavljajo za ljudi, ki jim gre za resnico in prosveto. Njihov izgovor se navadno glasi, da se z «dnevnimi horoskopi» bavijo nevedneži, s čimer pa se nikomur ne zgodi nič hudega.

mer pa se nikomur ne zgodi nič hudega.

Treba pa je odkrito reči, da se s takšnimi potegavščinami dela škoda. Vzdrževanje praznoverja z različnimi triki prinaša denar lažnivcem in sleparjem. Watson Dawis, urednik nekega znanstvenega lista, je še poudaril: «Nevarnost je, da se z neprestanim širjenjem neznanstvenega mišljenja ubije zdravi razum čitateljev kakor tudi njihova želja po razlikovanju resnice od laži in sleparije.»

Radio v službi praznoverja.

Nekaj časa je ameriški radio prekašal liste v širjenju astrologije med lahkovernim svetom. Ko je Evangelina Adamsova pričela svoje predavanje v radiu — bilo je to leta 1930. — je prve tri mesece prejela 150.000 prošenj za horoskope. Leto dni pozneje je vsak dan prejela po 4000 pisem. Evangelina Adamsova je morala zapustiti radio zaradi številnih protestov Ameriškega astronomskega društva, kateremu se je pridružilo tudi Ameriško društvo čarovnikov. Slednje društvo je namreč razumno in odkrito vztrajalo na tem, da je treba prevaranemu človeku odkrito povedati, da ga varamo.

V zadnjih dveh, treh letih je najmanj petdeset, večidel manjših ameriških

radijskih postaj oddajalo astrološke sporede. Čim so oblastva zahtevala, da dajo pojasnila o svojih sporedih, so postale umolkne. Nedavno si je prebrisana Američanka delala skromno reklamo kot «vodilna astrologinja današnje dobe» in ji je uspelo dobiti dovoljenje, da je začela v radiu govoriti o astrologiji, in to v okviru programa neke reklamne hiše, kar po petkrat na teden. Ta spored so prinašale vse ameriške radijske postaje. In spet je brž prišlo do protestov, in je astrologija morala stran iz etra. Vse kaže, da pritožbe pametnih poslušalcev že uspešno preganjajo astrologijo z radijskih sporedov. Najbrž bi odločni protesti v uredniških listov proti pisanju o astrologiji učinkovali enako blagodejno.

Ko ameriške oddajne postaje niso več tako gostoljubne kakor prejšnja leta, so nekateri astrologi začeli dajati svojo učenost iz Mehike. Ko je bila uvedena proti nekemu takemu astrologu preiskava, se je izkazalo, da vleče mož sleherni dan po 500 dolarjev iz Amerike v Mehiko.

Ameriška poštna oblastva so v zadnjih treh letih izdala razne naredbe zoper sleparije astrologov. Toda to je še vse malo v primeri s svobodo, ki jo imajo astrologi na pošti pri širjenju svoje reklame.

Krepite Svojo kožo!

Potem domače delo ne bo imelo več škodljivega vpliva!

Uporabljajte Nivea kremo, edino Nivea vsebuje Eucerit, krepilno sredstvo za kožo. Redno negovanje z Nivea dela Vašo kožo krepkejšo in bolj zdravo, ji da večjo odpornost in mladostno-svežo zunanost

Prozornó Pelikan nalivno pero

*Če hočeš
komu kaj pokloniti,
pokloni Pelikan!*

Astrologija je potrebna nevrastenikom in lenuhom.

Lahko pridigujemo resnico o astrologiji, kakor in kolikor hočemo, vedno bodo še ljudje, ki bodo trdno verovali v astrologijo. Zakaj? Zato, ker je na svetu zmeraj dovolj takih, ki so živčno neuravnovešeni. «Razočarane veličine», kakor imenujejo psihiatri takšne ljudi, so venomer prepričane, da je njihova osebnost tako važna, da celo zvezde soodločujejo o njeni usodi. Ne bo odveč, če navedemo, kaj pravi neki zdravnik na oddelku psihiatrije na medicinski fakulteti kolumbijske univerze v New Yorku: «Nekateri ljudje

so očitno prepričani, da so dovolj storili za svojo bodočnost, ako so vprašali zvezde za svet. Obisk pri astrologu seveda zahteva manj napora kakor tvorno delo.»

Razum ne more pomagati onim, ki hočejo biti na vsak način prevarani. Treba pa si je zapomniti naslednje: Vsako znanstveno dejstvo se dá dokazati. Ako vam astronom reče, da je sonce v določeni oddaljenosti od zemlje, vam lahko točno dokaže, kako se je o tem prepričal. Astrologija vam pa ne more nuditi prav nikakih dokazov o svoji verjetnosti. Zato astrologija ni znanost, temveč bluff.

nanj pozabili. Tako je ostal formalno turški otočič praktično brez gospodarja, dokler ga ni tik pred svetovno vojno anektirala Avstrija brez vseh formalnosti. Tako lahko, kakor v romantičnih časih odkritij, je bilo prevzeti oblast nad otokom, ki ga dotlej ni bilo na zemljevidu. Po vojni je Ada Kale pripadel Rumuniji, ki ga je prevzela v svojo upravo leta 1919.

Prebivalstvo otoka se prav za prav ni zmenilo za te izpremembe. Ada Kale je ostal otok starih dob; Turki, ki so bili tam naseljeni, so živeli, kakor so bili navajeni: ribolov in priložnostni turisti so bili glavni vir dohodkov. Mladi so se dajali najemati na donavske ladje in so prinašali denar domov. In pred nekoliko leti je nastalo veliko repatriacijsko gibanje: Turčija Kemala Atatürka je klicala Turke iz vseh koncev in krajev, naj se vrnejo v domovino in pomagajo graditi državo na novih temeljih. Takrat se je polastilo hrepenenje po starem domu tudi Turkov na donavskem otočiču. Hoteli so se izseliti, hoteli so v Turčijo.

Toda prav takrat — bilo je leta 1931. — je otok obiskal kralj Carol. Romantični kot je kralju ugajal in je dobil zaradi svoje lege in zaradi svoje edinstvenosti take privilegije, da je takoj in samo od sebe prenehalo izselitveno gibanje. Ada Kale je postal tako rekoč obljubljena dežela: njegovi prebivalci ne plačujejo davkov in povrh imajo še

Srečni otok Ada Kale

Otočič Ada Kale je pred Železnimi vrati na Donavi blizu Oršove. Spada k Rumuniji, a ima turško ime in turško prebivalstvo. In če si naročite neke na parniku turško kavo in dobite zares dobro, kakršne na kopnem še niste pili, čeprav ste prehodili pol Balkana, potem lahko glavo stavite, da je kuharju ime Ali in da je z otoka Ada Kale. Ako ljudje z Ada Kale že res rejo kuhinjo na ladji, in turška kava je njihova specialiteta. Izdajo vam morda, da je njih tajnost leblebli, neki pridatek, ki raste v njihovem kraju. Ampak tudi, če bi vi ta pridatek ku-

pili, ne boste nikoli znali skuhati take kave. To je ravno specialiteta ljudi z Ada Kale. Bržkone to vedo in zato niti ne skrivajo svoje tajnosti.

Ada Kale pomeni Otoško trdnjavo ali Trdnjavo na otoku. In res je bila na tem otočiču trdnjava. Dokler je bila Donava glavna prometna vez med srednjo in južnovzhodno Evropo, je bil ta otočič pravi strateški ključ. Zato so se zanj pogosto bojevali. Naposled je ostal Turčiji, in sicer tudi potem, ko se je turška meja pomaknila daleč za Donavo. V mirovnih pogodbah so namreč

pravico, uvažati brez carine vse življenjske potrebščine z donavskih bregov, od koder hočejo. Poleg drugega si lahko uvozijo vagon tobaka iz Bolgarije in 46 vagonov neobdavčenega, eksportnega sladkorja iz Rumunije, 3500 litrov čistega špirta iz Rumunije brez monopolskih davščin in dva vagona kave — brazilske ali druge — prav tako brez uvozne carine. Kakor da so še zdaj na otočju brez gospodarja.

Letos poleti je imel otok 645 prebivalcev. Ti seveda ne morejo vsega porabiti, kar smejo uvoziti, in prav to je temelj njihove blaginje. Kralj je namreč dovolil, da smejo karkoli odprodati tudi ljudem, ki niso prebivalci otoka, toda samo za porabo na otoku; to se pravi — predvsem turistom. Otočič ima pristanišče za ladje. Prej so se tam ustavljali ljudje, ki so potovali po Donavi, iz radovednosti, da bi videli kos starega podunavskega sveta, toda kmalu se je razneslo, da se dobijo na otoku poceni bolgarske cigarete, vino, likerji, slaščice in mnogo drugih dobrih reči. In tako je Ada Kale postal priljubljena izletna točka. Turisti prinašajo na otočič vsako leto precej denarja, in naseljenji bogatijo. Toda nikogar ne puste, da bi se na otok priselil.

Guverner otočja Ali Kadria vlada skoraj kakor knez. On je tudi član rumunskega parlamenta in skrbno čuva privilegije otoka. Zato je tudi priljubljen. Občina mu je zgradila lepo hišo in mu določila častno in reprezentacijsko plačo: trideset tisoč lejev na mesec; to bi bilo približno šest tisoč dinarjev, ampak na otoku Ada Kale je to kajpak mnogo več. Tam si pač lahko dovolijo, da plačujejo svojega guvernerja res dobro. Na otoku ni revnih ljudi in z dohodka, ki jih ima občina od tujškega prometa itd., lahko ne samo plačuje vse stroške, ampak lahko še vsako leto obdaruje svoje občane.

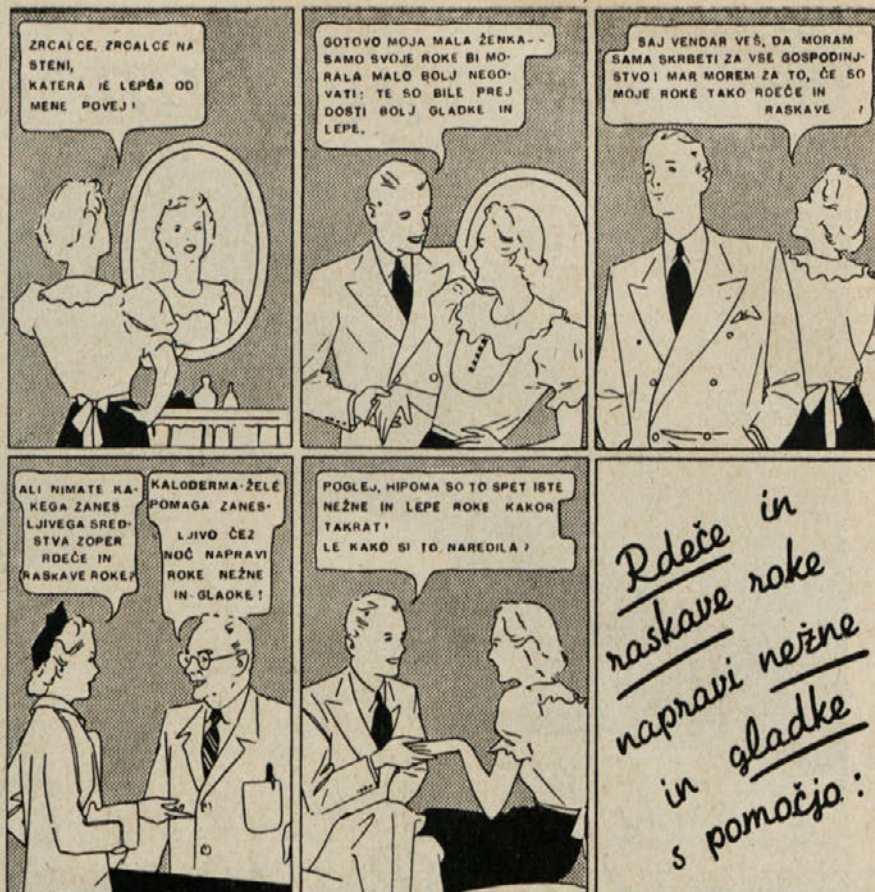
Do nedavna so bili prebivalci Ada Kale oproščeni tudi vojaške službe. Ta privilegij pa je bil pred kratkim ukinjen, toda vojaki z otoka imajo vsaj pravico, da si smejo izbirati polk, pri katerem hočejo služiti. In navsezadnje vsaj eno dolžnost do države so pač morali prevzeti.

Rešitev ugank iz števil 2

Križanka št. 2.

Vodoravno: 1. Vogel; Rusin; cekin; Komna. — 2. sova; komik; h; po-

KALODERMA-GELEE

SPECIALNO SREDSTVO
ZANEGOVANJE ROK

lom; srez. — 3. red; baker; mrk; bo-
ter; evo. — 4. N. N.; koran; potok; ve-
nec; ar. — 5. a; vagon; Goričan; strel;
i. — 6. jokav; somi; vile; kesnè. — 7. s;
notar; žilovit; vtira; z. — 8. oj; kinin;
kesan; Emona; ep. — 9. Lah; vlakn(o);
car; Atosa; Rim. — 10. umor; Enare;
t; opera; ukor. — 11. nadir; ostve; adu-
ti, cigar.

Navpično: 1. Varna; Solun. — 2.
oven; j. jama. — 3. god; non; hod. —
4. se; kokon; ri (s). — 5. l; Bogatin; r.
— 6. Karavanke. — 7. rokav; ri(s)ano.
— 8. umen; s; klas. — 9. sir; gož. vrt.
— 10. ki; pomik; ve. — 11. n; morilec.
e. — 12. hrti; osat. — 13. c; Kočvar; i.
— 14. ep; kalin; to. — 15. kor (rok); nit;

upa. — 16. veli; v; dete. — 17. notes;
aroma. — 18. Monte Rosa. — 19. k;
Bernina; c. — 20. os; cesta; ri(s). 21.
mre; lev; rog. — 22. Neva; k; pika. —
23. Azai; Zemun.

*

Zlogovnica.

Rešitev: Kdor drugim jamo kop-
lje, sam vanjo pade.

Redna stolica

Leopilule

Oglas reg. S Br. 31430 dne 24. XII. 1935.

*Zjutraj seveda,
posebno pa zvečer:*

Chlorodont-zobna pasta

Posetnica.

Rešitev: Načelnik postaje (ali postajenačelnik).

Magična zlogovnica.

Rešitev: kolera, lepaki, rakija.

Kraljev pohod.

Rešitev: Svet Matija led razbija, če ga ni, ga pa naredi.

Stopnice.

Rešitev: Tivoli, ptiček, motika, mlatič, jokati.

Skrivalnica.

Rešitev: Kar mačka rodi, rado miši lovi.

Številnica.

Rešitev: Rana ura — ziata ura.

Uganke štev. 3

Križanka štev. 3.

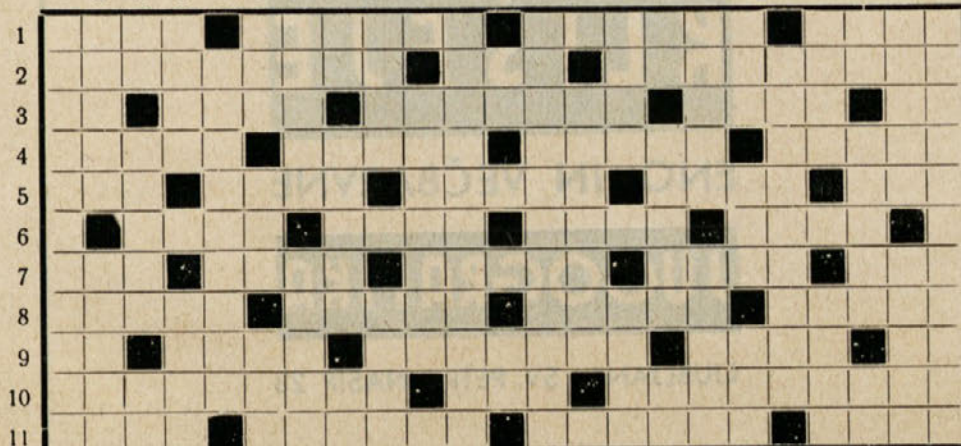
(12 točk.)

Vodoravno: 1. ruska skupščina; solastnina; črednik; povezek. — 2. pisatelj iger; trije isti soglasniki; zbirka novel Boccaccia. — 3. kratica za plemenitaša; čas. prislov; priliva (obratno); stanovanje (hrv.); dva samoglasnika. — 4. bolezen; rimski cesar; zavarovalni urad v Zagrebu; lump. — 5. slavnostna pesem; rastlina z dišečo korenino; vzvišena religiozna pesem; žen. ime; lomljenje. — 6. tisoč; gozdovi; član rodbine (obratno); zavarovalni urad; navdušenje (obratno); samoglasnik. — 7. časomer (obratno); ženitovanjski gost, oderušstvo; za njega (obratno); električna merska enota. — 8. — moški glas; tujka za »starejši« (obratno, brez n); letni čas (j = i); žen. ime (3. sklon). — 9. predlog; poljedelsko orodje; krčne žile (obratno); od os; pogojni veznik (obratno). — 10. tisti, ki je dobil plačilo za zločin; angl. moško ime okrajšano za Joseph; najfinjši mavec (obratno). — 11. ital. reka; slab namen; tičoč se sodbe (obratno); 2. kalif.

Navpično: 1. nauk o listinah (diplomah). — 2. čast (spoštovanje); ki reže prašiče. — 3. kratica za »magister«; žveplenokisla glina (bela zemeljska sol); polovica znaka. — 4. rastlina z mesnatimi listi (obratno); nota; del

sobe. — 5. stroj na paro. — 6. sorodnik; žensko ime; sanje. — 7. del klasa; ptica. — 8. samo; deli klasa (obratno); pek brez glave. — 9. vodna ptica (obratno); tona; ne govori gladko. — 10. predlog; gost v kopališču; soglasnik. — 11. prenos sile motorja na kak stroj. — 12. predgorje; samoglasnik; predlog; medmet; — 13. v prislovi (pregovoru). — 14. samoglasnik; franc. učenjak, ki ima zasluge za toplomer (obratno); nota. — 15. SDPZ; predlog; briga. — 16. os. zaimek; tukaj (hrv.); ded brez glave. — 17. Ircem lasten; Oton Novak (kateremu nočemo izpisati priimka celega; obratno). — 18. vojna (hrv.); deli posod; trije soglasniki. — 19. Prednja Azija. — 20. živinska krma; liter; gora na Koroškem (obratno). — 21. blazen (brez o); odpadki pri žitu; Kam brez glave. — 22. pet ničel; velika Alenka (obratno). — 23. ki ima opraviti s pnevmatiko.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

Pristno ali ponarejeno?

Kako naj to vemo?

Po samem videzu seveda ne moremo presoditi. Tudi žitna kava ima lahko na videz čisto enaka zrna, četudi je v njih navadno žgana škrobovina ali pa dragoceni praženi slad. Če je pa Kneippova, potem se lahko zanesemo, da je v vsakem zrcu praženo sladno jedro, ki je tisto, kar naredi kavo iz Kneippove okusno, zrnati kavi podobno in aromatično.

Kneippova

SLADNA KAVA

Enačba.

(4 točke.)

$$(a - b) + (c - d) + (e - f) = x.$$

a = obrtnik; b = darilo; c = pokrajina med dvema gorama; d = okence; e = sorodnica; f = osebni zaimek; x = svetopisemsko mesto.

Magičen lik.

(3 točke.)

A	A	A	A	1. poljedelsko orodje
K	L	M	O	2. plevel
O	O	O	S	3. mast
S	S	T	T	4. najmanjši delec.

Zamenilnica.

(2 točki.)

S »k« zajemamo vodó,
z »n« pa bolno ima glavó.

Skrivalnica.

(4 točke.)

Nace, mora, koran, nauk, dama, oral.

V vsaki teh besed najdeš obseženo drugo besedo (ali lastno ime), ako zamenjaš vrstni red črk. Začetnice novih besed ti povedo ime slovenskega pisatelja.

Premikalnica.

(8 točk.)

P R E D P A S N I K
Z V I T O S T
P O G O R E L E C
P O N U D B A
A N T E N A

Premikaj besede tako, da dobiš v treh zaporednih navpičnih vrstah tri mesta na Balkanu.

Vi hočete
peneče sredstvo za nego zob?

PEBECO-ZOBNO SREDSTVO
SE PENI *Brez* MILA

★
PEBECO-peneče se izdeluje po najnovejših znanstvenih izkustvih laboratorijev

Duke Laboratories,
Inc., New York, U.S.A.

PEBECO-peneče razvija obilno peno, a ne vsebuje mila. Zato je poseben primeren za otroke in odrasle z občutljivo dlesno

Vzemite PEBECO-peneče. To sredstvo za nego zob razvija čudovito nežno in obilno peno, a ne vsebuje mila. Idealni učinek je osnovan na obsegu **Pebecina**. Ta dela zobe bleščeče bele, preprečuje usedanje zobnega kamna in desinficira ustno votlino in grlo. K temu se še pridružuje to, da ima **PEBECO** čudovito osvežujoč okus in je posebno štedljiv v uporabi. Zato ni samo dober, ampak tudi poceni.

Številnica.

(3 točke.)

10, 3, 1, 5, 11 — 4, 1, 3, 9, 8, 4, 11 — 7, 6, 2, 11.

Ključ: 10, 1, 8, 11, 2, 1 = važna naprava pri vozu.

4, 9, 3 = afriška reka.

7, 6, 5 = števnik.

Dopolnilnica.

(8 točk.)

o . . . ica — p . . . lovec — t . mo
... avec — . . . omat — m . . . tev —
ol . . . az — k na.

Vstavi namesto pik črke, pa dobiš samostalnike; nove črke povedo pregovor.

Posetnica.

(8 točk.)

N. Reznik

Podgora

Kaj je ta mož po poklicu?

Zlogovnica.

(8 točk.)

Iz zlogov a, če, di, en, Ev, ja, ja, ko, kri, la, li, mer, mer, nik, nost, pleč, po, rec, stol, tla, ve, vi, vo, za — sestavi samostalnike naslednjega pomena: 1. zajedavec, lizun; 2. Jezusov učenec;

3. zlovoljnost; 4. žensko ime; 5. naprava za vremensko napoved; 6. vrsta solate; 7. verski odpadnik.

Vse prve in tretje črke zaporedoma imenujejo važen letni dogodek v marcu.

Zdravnik: »Priatelj, pri svojem kašlju bi ne smeli več piti piva, pa tudi vina ne in še manj žganja!»

Pacient: »Torej mislite, gospod doktor, da naj samo še kašljam?»

*

Generalni ravnatelj velikega hotelskega koncerna si je ogledoval poslovanje in je pri tem zadel na mrkogledga moža, ki je zlovoljno pomival krožnike. Generalni ravnatelj ga je prijazno potrkal na ramo in dejal:

»Jaz sem tudi začel kot pomivač krožnikov in danes sem generalni ravnatelj!»

Na to je mož odgovoril: »In jaz sem začel kot generalni ravnatelj in sem danes pomivač krožnikov!»

KLIŠEJE

ENO- IN VEČBARVNE

JUGOGRAFIKA

LJUBLJANA, SV. PETRA NASIP 23

Bolniki

so povsod. Zato je potrebno, da se pazi na urejeno prebavo. Zdravniki radi priporočajo Darmol odraslim in otrokom. Tudi pri večkratni uporabi ne nastopa navada. Uporabljajte zato pri zapirju le dobro odvajalno sredstvo

Darmol se dobi v vseh lekarnah Reg. 25801/37 **DARMOL**

«Čujte, plačilni, pri računu ste se zmotili — račun znaša trinajst, ne pa štirinajst dinarjev!»

«Oprostite, mislil sem, da ste praznovni!»

«Nikoli ne veš, kdaj imaš dovolj!» je rekla žena svojemu možu, ki se je vrnil pijan domov. «Vsaka žival ve, kdaj mora prenehati piti!»

«I, kadar — hk — pijem vodo, vem to tudi vselej čisto točno!»

«No, deček, kaj pa hočeš postati, ko boš velik?»

«Najprej učitelj, to hoče oče, potem glasbenik, to hoče mati, in potem bom letalec!»

DNEVNO SVEŽE PRAŽENA:

MOTOH KAVA

LJUBLJANA

Ženski svet daje prednost našim elegantnim, lahkim, robu prastim očutom, katere se nabavite pri

Ljubljana PASAŽA NEBOTIČNIKA

Lajec Dipl. apthk

«Prav lepa hvala, deček. Se bom že sama še zahvalila pri tvoji mami za teh prelepih deset jabolk.»

«Ah, gospa, ali bi ne bili tako prijazni in se zahvalili za petnajst?»

«Službo blagajnika, ki jo mislimo nanovo oddati, plačujemo s tisoč dinarji na mesec!»

«S tem se pa ne pride daleč!» odvrne prosilec.

«To tudi ni naš namen!»

JUGOSLAVIJA IN POMLADANSKI VELESEJEM V LIPSKEM

Velesejem v Lipskem je tudi za Jugoslavijo velikega pomena, zlasti od leta 1933. Število jugoslovanskih obiskovalcev je od leta do leta stalno raslo in doseglo skoraj 1200 obiskovalcev (1937, 1938), torej za Madžarsko največ v južnovzhodni Evropi.

V predvojni dobi je zastopal velesejem v Lipskem samo industrije konsumnega blaga. Od leta 1919. pa se je pridružil vzorčnemu sejmu konsumne industrije še *veliki tehniški in gradbeni sejem*, ki je danes največja prireditev te vrste na svetu. To je za nemško-jugoslovansko blagovno izmeno zato važno, ker je *nakupni interes* jugoslovanskega gospodarstva v Nemčiji posebno usmerjen na produkcijska sredstva (stroje, aparate, gradivo), ki jih Jugoslavija potrebuje za izgradbo svojega lastnega gospodarstva.

Na *vzorčnem sejmu* so popraševali jugoslovanski trgovci zlasti po tem-le blagu: po steklenini, porcelanu, papirnatih izdelkih, urah, športnih predmetih, glasbilih, reklamnih in pisarniških potrebščinah.

Na *tehniškem sejmu* so se zanimali predvsem za pogonske, tekstilne, šivalne, tiskarske stroje, za gradbene materialije in stroje, dalje za pisarniške stroje, fotografske aparate in potrebščine ter za laboratorijske predmete. Vse to so po večini blagovne vrste, ki jih Jugoslavija ne more izdelovati ali pa ne v potrebni kvaliteti.

Pomladanski velesejem v Lipskem, ki se prične 5. marca 1939 (vzorčni do

Veramon - ovitek z 2 tabletama

Ta zavojček zmore odslej vsakdo. Prosimo napravite poizkus in prepričali se boste o naglem učinku pri glavobolu, zobobolu in bolečinah zaradi ran.

VERAMON
Schering

Cevke z 10 in 20 tabletami.
Ovitek z 2 tabletama

Učeln. eg. pod. 8. - 25. 409 - 4. X. 1937

10. marca, veliki tehniški in gradbeni do 13. marca), bo ponudbeni obsek proti letu 1938. gotovo še prekosil. Zato je v interesu jugoslovanskega gospodarstva, da odpotuje tudi letos čim več trgovcev na velesejem, saj so tudi v finančnem pogledu razne olajšave. Vsak trgovec, ki pride v Lipsko, koristi sam sebi, ker prav kupi, koristi pa tudi narodnemu gospodarstvu, ker lahko povečani trgovinski odnosi med Jugoslavijo in Nemčijo pospešujejo izgradbo gospodarstva obeh držav.

Opozarjamo na današnjo lepo prilogo, ki je pri prvi strani, in na oglas na tretji strani tvrdke A. & E. SKABERNE. Ta veletvrdka z manufakturnim blagom se je za spomlad zopet bogato zalozila z različnimi novostmi v volni in svili, kar tudi živo izpričujejo njene izložbe.

Interesentom izven Ljubljane pošilja tvrdka rade volje vzorce.

Veliko pozornost vzbuja njen lansko leto otvorenji specialni oddelek za notranjo opremo in je tvrdka posebno v linoleju, preprogah in zavesah vodilna.

Brez težav deluje Darmol. Razen tega prijetnost pri uporabi: nobenega kuhanja čajev, niti požiranja kroglic in ne grenkih soli. Darmol je okusen kakor čokolada. Ne poizkušajte z nepreizkušenimi preparati, temveč uredite svojo prebavo s priljubljenim odvajalnim sredstvom Darmol. Dobi se v vseh lekarnah. Reg. 25801/37.

Novi

Opel - Kapitän

● 55 KS - OHV -

● Sinhronizirane prestave

● Spiralne vzmeti

● Jeklena karoserija

● ki nosi „samo sebe“

● Odlična lega na cesti

● Večja udobnost

● Večja hitrost

● Večji užitek

● Lepša oblika

Zastopstvo:

«BEKA» D. Z O. Z., LJUBLJANA

Celovška cesta 38

Telefon 22-92

ERIKA v novi obleki

Tehnično dovršene pisalne stroje
«Erika» in «Ideal» ima tvrdka

The Rex Co. Ljubljana
Gradišče št. 10 Telefon št. 22-68

Mojstrovina

Dr. Oetker-jevim
PECILNIM PRAŠKOM

Z D R A V J E

s spomočjo zdravilnih svojstev zelišč,
odnosno «Hersan čaja», mešanice
posebnih zdravilnih zelišč po predpisu
doktorja R. W. Pearsona, šefa zdrav-
nika v Bengaliji (Angl. Indija).

Po dolgoletnih izkustvih je določena
vrednost «Hersan čaja», in sicer z
nedvomnim uspehom pri boleznih: pri
poapnenju arterij, pri bolezni kronega
obloka, ženskih boleznih, med men-
struacijo (mesečnim perilom), pri mi-
greni, reumatizmu, boleznih ledvic in
jeter, motnjah v želodcu, pri zastrup-
ljenju, zapeki, protinu, črevesnih bole-
znih, hemeroidih, pri splošnem in pre-
naglem debelenju, zoper zgago.

«HERSAN ČAJ»

se dobi v vseh lekarnah. Vzorec Vam
pošlje brezplačno:

RADIOSAN, Zagreb. Dukljaninova 1
Reg. br. 14.001/1935

Otona Ring-a tekoči lep

Syndetikon
skeleji, zlepi, skita vse.

POMLADANSKI VELESEJEM V LIPSKEM

združen z velikim tehniškim in gradbenim sejmom,
največji mednarodni sejem na svetu in že
stoletja idealni, vedno časovnim zahtevam
prilagojeni trg za nakup in prodajo,

SE PRIČNE 5. MARCA 1939

Vsa pojasnila daje Zvanični biro lajpciškega
sojma za Balkan, Knez Mihajlova ulica 33,
telefon šte. 24-311, ali v

Ljubljani: ing. G. Tönnies, Tyrševa 33, tel. 27-62
Mariboru: Josip Bezjak, Gosposka 25, tel. 20-97

BOGATO IZBIRO
VSAKOVRSNIH KOLEDARJEV

Vam nudi lahko samo litografija

ČE MAŽAR JOSIP

Ljubljana, Igriška ulica št. 6 – Telefon št. 25-69
ki je vodilna jugoslovanska tovarna koledarjev

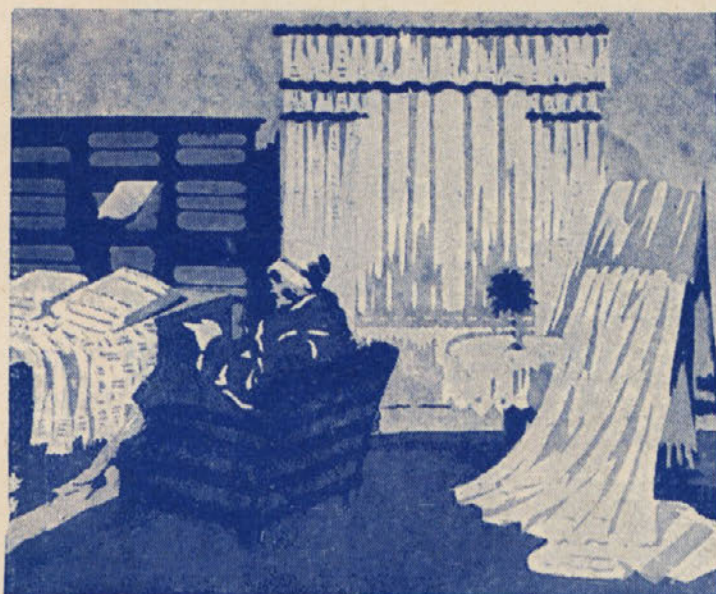
*

*Odlična izdelava in nizke cene presenečajo vsakogar
Zahtevajte obisk našega zastopnika, da se prepričate
o prednostih, ako kupite naravnost od proizvajalca*

*

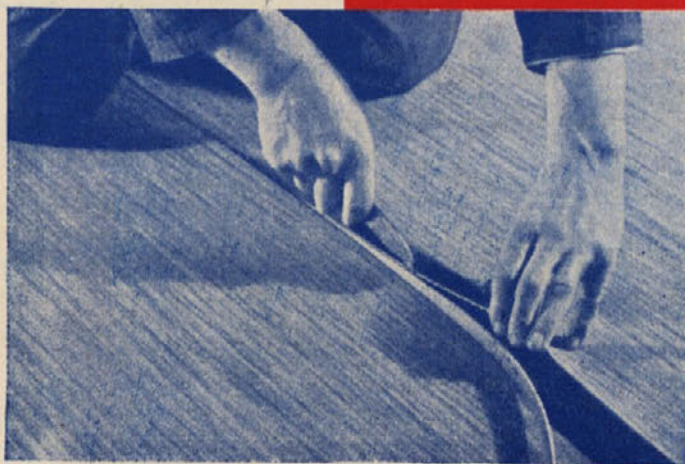
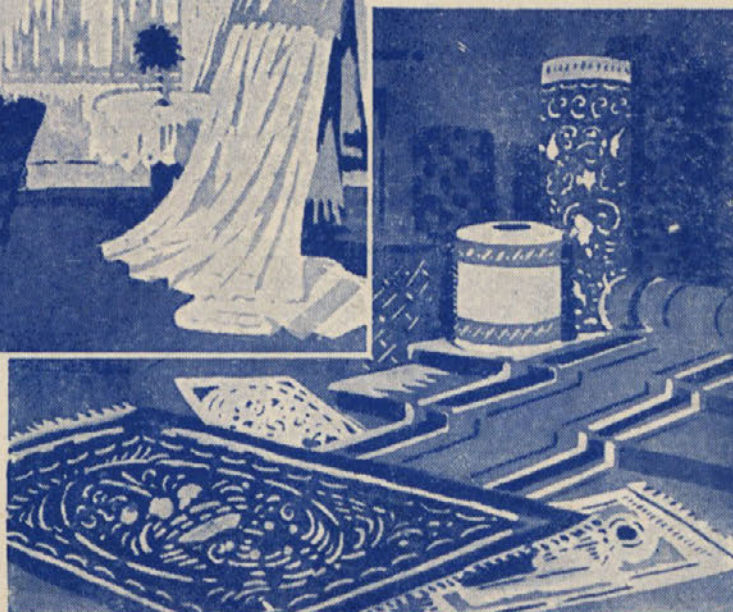
«Priatelj» izhaja vsakega 5. v mesecu. Rokopisi se ne vračajo.
Naročnina je: Letno 12 števil revije «Priatelj» Din 62.—.
Ce se plačuje v obrokih, je četrtletna naročnina Din 16.—

Odgovorni urednik Emil Podkrajšek v Ljubljani.
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Dalmatinova ul. 8/L. Tel. 21-32.
Tisk Delniške tiskarne d. d. v Ljubljani. Za tiskarno odgovoren Franc Pintar.

*Prosimo, prečitajte
naše vabilo, ki je
priloženo tej številki.*

*Ljubo doma,
kdor ga ima!*

*Kadar si opremljate
dom, si oglejte zalogo
preprog, linoleja, žaves,
posteljnine, blaga za
opreme itd. pri
velemanufakturi*

Oglejte si tvorniško zalogo
različnega manufakturnega
blaga za pomlad in poletje.

A. E. Škaberne
Ljubljana

Mestni trg, šte. 10

Hiša
1.000
vrst
blaga
in
sto
tisočev
zado-
voljnih
kupcev

Ni kraja v državi brez naših zadovoljnih odjemalcev. Vsak dan postrežemo povprečno 12.000 kupcem v 27 prodajnih oddelkih ter odpošljemo sto in sto poštnih paketov in železnških pošilk tudi v najbolj zakotne kraje. Naši bogati katalogi — katere pošljemo na zahtevo brezplačno — varujejo kupce nevarnosti preplačevanja, ker so naše cene najnižje v državi.

V e l e b l a g o v n i c a

Kastner & Ohler

Z a g r e b l l i c a 4 i n 6